

مەركازى رەئىسلىرىدە مەسئۇل خەزىنە

د. عەلى وەردى وانەكانى ژيانم

لە عمرەبېيەو: د. ئەوزاد ئەحمەد ئەسود

د. عهلی وهردی
وانه‌کانی ژیانم

له عه‌ره‌بییه‌وه :
د. نه‌وزاد نه‌حمه‌د نه‌سوده

ناوهندی توژینه‌وهی میژوویی جه‌میل رۆژبه‌یانی ۲۰۱۷

به‌یوه‌به‌ری ده‌زگا: سیروان جه‌مه‌سه‌عید

ناوی گتیب: وانه‌کانی زیانم

ناوی نووسەر: ده‌ه‌تی وەردی

له‌عه‌ره‌پییه‌وه: د. ته‌وزاد شه‌حمەد شه‌سوود

دیزاینی ناوه‌وه: تومێد محەمەد

دیزاینی به‌رگ: تارام عه‌تی

زنجیره: (۳۱)

نۆره‌ی چاپ: ۲۰۱۷

تیراژ: ۱۰۰۰ دانە

نرخ: ۴۰۰۰ دینار

چاپ: چاپخانه‌ی تاران

به‌یوه‌به‌ریتی گشتیی کتیب‌خانه‌کان ژماره‌ی سپاردنی (۱۲۸۲) ی سالی ۲۰۱۷ پیدراوه

Tel: 0533202936 07502216705

email: jamalerfan99@gmail.com

facebook: Jamal Erfan's Library

www.jamalerfan.com

ناویشان: سلیمانی - کاسۆ مۆل - به‌رام‌به‌ر مژگه‌وتی گه‌وره - نه‌مۆسی چواره‌م

مافی له‌چاپدانی پارێزراوه‌ی ناوه‌ندی توژینه‌وه‌ی میژوویی جه‌میل رۆژبه‌یانی

ناوەرۆك

- ۷..... پېشە كېسى وەرگېرى كوردى
- ۱۱..... بەشى يەكەم: نېتىن پەيودىدى ئىتوان ئىستانبول و كازمىيە
- ۲۳..... بەشى دووۋەم: ۱۹۱۷ سەردەمى رووخان
- ۲۳..... بەشى سىيەم: توسمانلى گلبورلەر
- ۴۲..... بەشى چوارەم: بەھەشت (خان جغان) نىيە
- ۵۷..... بەشى يىنچەم: مير فەيسەل بىن حوسەين لە بەغداد
- ۶۹..... بەشى شەشەم: لە ئىتوان دوو ئاھەزدا
- ۸۵..... بەشى ھەوتەم: لە ئىتو (مەكئەبلى) ي كورى (ئەفەندى) دا
- ۱۰۱..... بەشى ھەشتەم: رووداوى سەھنەكە
- ۱۱۳..... بەشى نۆيەم: رووداوى چلەكە
- ۱۲۳..... بەشى دەيەم: لە ئىتوان ئايىن و غەشیرەت
- ۱۳۷..... بەشى يانزەيەم: بزوتتەدەيەكى چاكسازى و
- ۱۴۹..... بەشى دوانزەيەم: جارىكى تر گەرانەوہ بۆ خوئىندىن

پېښه‌کيی وەرگېږی کوردی

کۆمه‌لناس و میژوونوسی ناوداری عێراقی
دکتور عه‌لی وهردی (۱۹۱۳-۱۹۹۵) له‌شاری به‌غدا
له‌کارمیه‌ له‌دایک بووه، له‌قوناغی ئاماده‌یی‌دا له‌سه‌ر
ئاستی هه‌موو عێراق یه‌که‌م بووه، بۆیه‌ له‌سه‌ر
حیسابی ده‌وله‌ت نێردراوه‌ بۆ زانکۆی ئەمریکی له
به‌یروت، له‌سه‌الی ۱۹۴۳ به‌کالۆریۆسی له
سۆسیۆلۆجیا له‌ زانکۆی ئەمریکی له‌ به‌یروت ته‌واو
کردووه، له‌سه‌الی ۱۹۴۸ ماسته‌ری له‌ سۆسیۆلۆجی
له‌زانکۆی تکزاسی ئەمریکی وهرگرتووه‌و
ناونیشانی نامه‌ی ماسته‌ره‌که‌ی بریتییه‌ له‌:
(لێکۆڵینه‌وه‌یه‌ک له‌ سۆسیۆلۆجیای ئیسلام)،
له‌سه‌الی ۱۹۵۰ دا دکتورای له‌ سۆسیۆلۆجی له
زانکۆی تکزاس له‌ ئەمریکا به‌ده‌ست هێناوه‌و
ناونیشانی تیزێ دکتورا‌که‌ی به‌مجۆره‌یه‌: (تیۆری
مه‌عریفه‌ له‌لای ئیبن خه‌لدون).

پاشان گه‌راوه‌ته‌وه‌ بۆ عێراق، له‌سه‌ره‌تای
په‌نجا‌کانه‌وه‌ تا ساتی خانه‌نشینی له‌سه‌الی ۱۹۷۰ دا،
له‌کۆلیجی ئەده‌بیاتی زانکۆی به‌غدا وانه‌ی
سۆسیۆلۆجیای وتۆته‌وه‌. به‌لام نه‌ک ته‌نها
خوێندکارانی به‌شی کۆمه‌لناسی، به‌لکو خوێندکارانی
هه‌موو به‌شه‌کانی تری کۆلیجی ئەده‌بیات له
لێکسته‌کانیدا ئاماده‌ ده‌بوون، به‌چه‌شنیک هیچ

هۆلىكى زانكۇ جىگەي ئەو ھەموو گويىگرە لە
خويىندىكاران و مامۇستايان نەدەبىوۋە، بۆيە
زۆربەيان لە دەرەۋە دەۋەستان و دەنگى وەردى
لەرىگەي مايكروۋفونەۋە دەگەيەنرايە دەرەۋەي
ھۆلەكەش.

لەماۋەي پىتر لە نيو سەدەي ژيانى زانستى و
نووسىندا، كۆمەلى كىتەبى زۆر گرنگى چاپكردۋە،
لەۋانە: كەسايەتتى تاكى عىراقى ۱۹۵۰، خوارق
اللاشعور ۱۹۵۱، گالتەجاربى ئەقلى بەشەرى ۱۹۵۴،
واعىزى سولتانهكان ۱۹۵۵، ئەفسانەي ئەدەبى بلند
۱۹۵۷، خەون لەنيوان زانست و باۋەردا ۱۹۵۹،
لۇجىكى ئىبن خەلدون ۱۹۶۲، لىكۋلىنەۋە لە
سروشتى كۆمەلگەي عىراقى ۱۹۶۵، چەند نىگايەكى
سۆسپۇلۇجى لەمىژۋوى نوڧى عىراق ۱۹۶۹، و
زۆرى تىرش كە زۆربەيان وەرگىردراون بۇ زمانە
ئەۋروپى و خۆرەلاتىيەكان و ھەندىكيان بۇ زمانى
كوردى وەرگىردراون.

تېزى سەرەكىي عەلى وەردى برىتتىيە لە
شىكردنەۋەي سۆسپۇلۇجىي كۆمەلگەي عىراقى كە
لەميانى ئەو شىكردنەۋەيەدا رەخنە لە پەيۋەندىي
كۆمەلايەتى و لە دياردەو نەرىتە كۆمەلايەتتىيەكان و
لە سايكۇلۇجىيى دوۋفاقىيى تاكى عىراقى دەگرىت،
عەلى وەردى تىزەكەي لەسەر سى فاكتەرى
سەرەكى بنىات دەنىت:

یه که م: ململانی نی نه ریتی ده وارنشینی و
 کولتوری شارنشینی (صراع البداوة والحضارة)
 دووهم: دووفاقیی که سایه تی (ازدواج الشخصية)
 سییه م: دژییه کی کومه لایه تی (النشاز الاجتماعي)
 پاشان لیکولینه وه کانی ده ربارهی سروشتی
 کومه لگهی عیراقی و لایه نی دهروونی تاکی عیراقی
 به ره و ئاقاریکی زانستی وای ده بهن که دواتر
 بایه خی سه ره کی ده داته "میتوودی
 سایکوسوسیلوجی"، به و پییه ی (دهرووناسی) و
 (کومه لئاسی) پیکه وه، باشت ده توانن که سایه تییه
 ئالوزه کانی تاکی عیراقی و نه ریته کونه کانی
 کومه لگهی عیراقی بخویننه وه.

عه لی وهردی بیرده وهریه کانی خو ی له کتیییکدا
 به شیوه ی بیرده وهری تهقلیدی نه نویسه وه ته وه، به لکو
 له میانی چهن دین چاوپیکه وتن و نویسنینی
 رفرژنامه وانیدا باسی مندالی و قوناغه کانی خویندن
 و سه ره تاکانی نویسنینی خو ی کردووه، ئهم
 باب ته ش که له سالانی هه شتاکانی سه ده ی بیستدا
 به زنجیره و به دوانزه به ش بلاوی کردوونه ته وه،
 به مانای زانراوی ئوتوبایوگرافی، بیرده وهری نین
 (وهک خو ی ده لی)، به لکو هه ولی داوه جاریکی تر
 له میانی باسکردنی بیرده وهریه کانی مندالی و
 گهنجی، نه ریت و دیارده کومه لایه تییه کان که شف

بكات و شىكردنە وەيان بۇ بكات و ھۆكارەكانيان
بخاتەروو و رەخنەيان لىبگريت. عەلى وەردى لەم
بىرە وەرييانەدا، لەقۇناغى مندالى و مىرمندالى و تا
سالانى ۱۹۳۵ بىرە وەرييەكانى خۆى دەگىرپتە وە،
ئە و سالانەى كە قۇناغى ئامادەيى بەپلەى يەكەم
لەسەر ئاستى ھەموو عىراقدا تەواو دەكات و
دەنیزدرىت بۇ زانكۆى ئەمرىكى لە بەىروت. ئەم
بابەتە، كە لەراسىتىدا جۆرىكى ترە لە
ئۆتۇبايۇگرافىي عەلى وەردى، لە دوانزە بەش
پىكھاتووە.

خوينەرى كورد دەتوانىت تىبينى ئەو بەكات ئەو
دىاردە كۆمەلایەتییانەى لە كۆمەلگەى عىراقىدا
ھەبوون و ھەندىكان تا ئەمرۆش پىرۆسە دەكرىن و
عەلى وەردى شىكردنە وەيان بۇ دەكات و رەخنەيان
لىدەگريت، تا ئەندازەىكى زۆر لە كۆمەلگەى
كوردیشدا بوونيان ھەيە، بەو پىيەى پەيوەندىيە
كۆمەلایەتییەكان و دىاردە كۆمەلایەتییەكانى
كۆمەلگەى عىراقى و كۆمەلگەى كوردى تارادەيەكى
زۆر لەيەك دەچىن، بۆيە ئەو رەخنانەى عەلى
وەردى ئاراستەى كۆمەلگەى عىراقىي دەكات، لە
زۆر لایەنەو كۆمەلگەى كوردیش دەگرپتەو.

سلىمانى

18/1/2017

بەشى يەكەم:
نەينى پەيوەندىي ئىۋان
ئىستانبۇل و كازمىيە

ئەم بىرەۋەرىيەنە، كە خەۋىنەرى ئازىز
 دەيانخوئىنەۋە، بىرەۋەرى نىن بەو شىۋەيەي
 لەبىرەۋەرىي كەسانى دىكەدا ھەيە، مەن بەۋەندە ۋاز
 ناھىنم ئەۋ روداۋانە تۆمار بىكەم كە بەسەرمدا
 ھاتوون، بەلكو ھەۋل دەدەم لەژىر تىشكى ئەۋ
 تىۋرە زانستىيانەي لەبۋارى پىپۋرىيەكەي خۇمدا
 خوتىندوۋمەن، شىكردنەۋەيان بۇ بىكەم و بەدۋاي
 ھۆكارەكانىاندا بگەپىم، جا لە بەدبەختىم بىت يان
 خوشبەختىم، پىپۋرىم لە بۋارى كۆمەلناسى و
 دەرۋنناسىي كۆمەلايەتى(سۇسۋىلۇجىاۋ ساىكۇ-
 سۇسۋىلۇجىا) بەدەستەيتا، بۆيە بەردەۋام بەۋ
 روداۋانەدا دەچمەۋە كە بەسەرمدا ھاتوون و
 ھەۋل دەدەم، بەپىيى توانا، لەروۋى زانستىيەۋە
 راڧەيان بىكەم، ھەر ئەمەش بوۋ ۋاي لىكردم
 ناۋنىشانى (ۋانەكانى ژيانم) يان (چەند ۋانەيەك لە
 ژيانم) بۇ ئەم بىرەۋەرىيەنە دابنىم، كە لىرەدا
 مەبەستىم ئەۋەيە ئەمانە پتر ۋانەن ۋەك لەۋەي
 بىرەۋەرى بن.

ئەو دەي لە بىرەو دەريى كەسانى دىكەدا تىيىنى
 دەكرىت ئەو دەيە كە بەجۆرىك نوسىويانە پتر
 ستايشى خۇيان دەكەن، يان بەشىو دەيەك ويىنەي
 خۇيان دەردەخەن وەك بلىنى جەنگى ژيانىان بە
 ئىرادەي خۇيان و بەبرىارى خۇيان كرىت. ئەمە
 مەسەلەيەكە خوینەر لەم بىرەو دەريانەي منىشدا
 دەيانىنىت.

من هەروەك كەسانى دى حەز دەكەم ستايشى
 خۆم بکەم، بەلام لەگەل ئەو شدا هەست بەو
 دەكەم كە ئىرادەي ئەو دەم نەبوو خۆم خۆم دروست
 بکەم تەنها لە چوارچىو دەيەكى زۆر ديارىكراودا
 نەبىت. ئىستاش كاتىك لە روداوەكانى ژيانم ورد
 دەبمەو هەر لە مندالىمەو تە پىرىم، واهەست
 دەكەم زۆر جار من وەك ئەو (پەرە) وام كە با
 دەببات و خۆم هېچم نىيە.

دەشيت روداوىكى سادە يان رىكەوتىكى ناچىزە
 يان قسەيەكى سەرپىنى بەرزم بکاتەو يان
 دامبگري بەجۆرىك نازانم چۆن. ئەمە ئەو شتەيە
 كە خوینەر بە روونى لەم بىرەو دەريانەدا دەيىنىت.
 بەر لە چەند سالىك يەكىك لە رۆژنامە
 عىراقىيەكان وتارىكى بۆ بلاوكردمەو، ئەو وتارە
 دەستەواژەيەكى تىايە پىم باشە لىرەدا جارىكى دىكە
 بىنوو سمەو، دەستەواژەكە بەم جۆرەيە: "ئەگەر لە

جهنگی یه که می جیهانیدا نه نوهر پاشا له تورکیا
نه بوایه، نه وایستا من له یه کیک له گولانه کانی
کازمیه دا عه تاریک ده بووم یان له باشترین حاله تدا
عه ریزه نوسینگ ده بووم.

له وانه یه خوینه ر بپرسیت په یو دندی نینوان
نه نوهر پاشا له ئیستانبول و عه لی وهردی له
کازمیه، چیه؟ نه نوهر پاشا له کاتی جهنگی یه که می
جیهانیدا به هیزترین که سایه تی دهوله تی عوسمانی
بوو، که چی عه لی وهردی منالیکی بچکوله بوو و
له گولاندا له گهل مناله کانی تر دا یاری ده کردو زور
هه ژارو داماو بوو، باشه چون ده شیت هه رجورده
په یوه ندیه که له نینوان نه دوو که سه دا دروست
ببیت؟

بو وه لامدانه وهی نه م پرسیارده ده لیم نه نوهر
پاشا ده ستیکی بالای هه بوو له راکیشانی دهوله تی
عوسمانی بو ناو جهنگه که، هه رو ده که نه مه م له
به شی چواره می کتییی (چهند نیگایه کی کومه لایه تی
له میژووی نوی عیراق) دا شی کردوته وه، نه مه
مانای وایه نه گهر نه م پیاو ده دهوله تی عوسمانیدا
بوونی نه بوایه، نه وایه هر گیز نه م دهوله ته نه ده چو وه
نیو جهنگه که وه، نه وسا عیراقیش له پاش
کوتاییه اتی جهنگ هه ر به به شینگ له دهوله تی
عوسمانی ده مه یه وه، ئیتر بو ماو دیه کی زه مه نی

کورت بوايه يان دريژ. ليره دا نابي نه وه مان له ياد
 بچن که کورې هه ژاري وهک من بويان نه بوو يان
 نه يانده تواني بچنه قوتا بخانه نوښه کاني سه رده مي
 عوسمانيه وه، به لکو له پاش بنياتناني دهوله تي
 عيراقی و هه لېژاردني فه يسه لي يه که م وهک مه ليکي
 عيراق، نه وسا بويان ره خسا بچنه قوتا بخانه، وهک
 دواتر باسي ده که م.

شتيکي سه ير که پښوښته به م بونه يه وه ليره دا
 باسي بکه م نه وه يه، نه نوهر پاشا له سالي ۱۹۱۶ و
 له دواي سه هر که وتني سوپاي عوسمانی له
 شاري (کوت) دا، سه رداني عيراقی کرد، هاته
 مه زارگه ي پيروز له کازميه، وهک چون پيشتر
 به هه مان شينه سه رداني مه زارگه ي ئيمام
 نه بوچه نيفه و شيخ عه بدولقادر گه يلانيي کرد بوو،
 خه لکي وهک عاده تي خويان به هوتاف کيشانه وه
 هاتنه دهر وه بو پيشوازيي نه نوهر پاشا. نه و کاته
 من ته مه نم سي سالان بوو، نه مده زاني نه م پياوه،
 که خه لکي پيشوازيي لينده که ن، رولکي گه وره ي
 ده بيت له ديار يکردني چاره نووسي من و
 چاره نووسي هه زاران که سي ديکه ي وهک من، نه مه
 سوننه تي خودايه له هه موو زده مان و زده مين کدا،
 مروف دهستي له دروستکردني خويده نييه
 له چوار چينه ويه کي زور ته سکدا نه بيت. ئيستا

له رووی کسرداره وه ده رکه وتووه که پیکهاته ی
 که سایه تیی مروڤ ده رهنجامی کارلیکی نیوان دوو
 جور فاکته ره، فاکته ری بوماوه و فاکته ری ژینگه یان
 ده ورو بهر. مروڤ به چهند سیفه تیکی دیاریکراو
 له دایک ده بیت له روخسارو له به ژن و بالاو
 شیوه ی ده موچاوی، هه روه ها له توانای دهروونی و
 پیکهاته ی کۆنه ندای ده مارو هورمون و شتی تر،
 نهم سیفه تانه له دوا ییدا ده چنه نیو ئه و ژینگه
 کومه لایه تیه ی که مروڤ هه ر له مندالییه وه تیایدا
 که و ره بووه، ئاویزانی ئه و رووداو و ریکه وتانه
 ده بیت که به سه ریدا دین، به مجوره که سایه تیی ئه و
 شه خسه دروست ده بیت سا بیه ویت یان نه یه ویت.

گرفتی هه ندی له و که سانه ی له ژیاندا
 سه رکه وتوون ئه و دیه دوچار ی له خو باییبون و
 له خورازیبون ده بن و پنیان وایه خویان خویانیان
 دروست کردووه، ئه و بارودوخ و ریکه وتانه یان بیر
 ده چیت که له ژیانیا ندا روبه پرویان ده بیت وه،
 هه روه ک ئه و خه سه له ته بوماوه یه شیان بیر
 ده چیت وه که له باوانه وه بویان ماوه ته وه وای
 لیکردوون سوود له و دوخ و ریکه وتانه ببین.

که سیک ی له م چه شنه ده ناسم که ماوه یه ک
 له مه و پیش مرد، ئه و که سه به ئه ندازه یه کی زور
 شانازی به خویه وه ده کردو پنی وابوو خوی خوی

دروست کردووه، که سینیکی ژيرو ريکنه ندام و قوزو
نهنيق بوو و سهر به خيزانينکي خوشگوزهران بوو،
له فهرمانگه کاني حکومه تدا گه يشته پله يه کي باشي
وه زيفي، ئيدي له خوبايي بوو و به فيزه وه ريني
ده گرد.

ئو که سه نهو نيعمه تانه ي بير ده چيت که
سيفه ته جوانه کاني له دايک و پاو کيه وه بو
ماوده ته وه ههروه ها نهو هه لومه رچ و ژيانه ي
بويان دابين کردووه، ده شيت چهنده که سينيکي نزیکي
خوي هه بيت که له خيزانينکي هه ژاردا گه وره بووبن
و ناچار بووبن له مندالييه وه کار بکه ن بو قوتي
ژيانيان، که ساني ديش هه بوون دو چاري نه خوشي
و دوومه ل بوون له روخسارياندا، يان که مهن دنام
بووبن، يان ژيرييه کي که ميان هه بيت، به دريژايي
ژيانيان بينه وده هه ول و کوششي به رده وام ده که ن.

خهلکي واراها توون ريز له که سي سه رکه وتوو
بگرن و رقيان له که سي ژيرکه وتوو بيته وه، له و
باوه رهي گوايه هه ريه ک له وانه خويان خويانيان
دروست کردووه، نه مهش بوته مايه ي سه ره لداني
سته ميکي زوري کومه لايه تي له نيو خهلکيدا. نه وان
کاتينک ريز له که سي سه رکه وتوو ده گرن له راستيدا
زياد له شايسته ي خوي ده دهنی، کاتينکيش رقيان له
که سي ژيرکه وتوو ده بيته وه نه و زولمي لينده که ن و

پییان وایه تهنها خوئی بهر پرسیاره له فهشله
خوئی.

ئه مورو ژماره‌ی دانیشتوانی سه‌ر گوی زه‌وی
گه‌یشتوته پتر له پینج ملیار که‌س، هه‌ر یه‌کێک
له‌وانه‌ چیروکی ناوازه‌ی خوئی هه‌یه‌و له‌چیروکیکی
تر ناچیت، هه‌ر یه‌کێکیش له‌وانه‌ خاودنی
که‌سایه‌تییه‌کی تایبه‌تییه‌و له‌که‌سایه‌تییه‌کی دیکه‌
ناچیت.

سه‌ره‌تاکانی بیره‌وه‌ریم

جه‌نگی یه‌که‌می جیهانی گه‌وره‌ترین کاره‌سات
بوو که له‌میزووی نویندا به‌سه‌ر عێراقدا هات،
قه‌دور وای هینا له‌ساته‌وه‌ختی راگه‌یانندی ئه‌و
جه‌نگدا من ته‌مه‌نم یه‌ک سال بوو، بۆیه‌ یه‌که‌مین
بیره‌وه‌رییه‌کانم ده‌رباره‌ی ئه‌و ژیانه‌ی تیایدا گه‌وره‌
بووم، پڕیه‌تی له‌ تالی و نازار، به‌چه‌شنیک نه‌سته‌مه
له‌بیر بکریتم.

عێراق له‌کاتی راگه‌یانندی جه‌نگی یه‌که‌مدا، وه‌ک
پینشتر ئاماژه‌م بو‌کرد، به‌شیک بوو له‌ ده‌وله‌تی
عوسمانی. سه‌ره‌له‌به‌یانی روژی ۳ی ئابی سالی
۱۹۱۴ له‌ناکاوه‌لکی عێراق و هه‌موو ناوچه‌کانی
تری ژێر ده‌سه‌لاتی عوسمانی، گوینان له‌ ده‌نگی
لیدانی ته‌پل بوو که به‌شیوه‌یه‌کی نااسایی و

به رده وام لینی ددها، ههروهک له سهر دیواره گاندا
راگه یاندنی نه فیر عام بلاو کرابوووه و داوای له و
سه ربازانه ده کرد که خزمه تیان ته و او کردوووه،
ده موده ست په یو دندی به یه که گانیانه وود بگهن.

باوکم زیرنگه ر بوو له دوکانیکی نزدیکی مالی
خومان کاری ده کرد، ههروه ها خزمه تی سه ربازی
ته و او کرد بوو و نه م بانگه وازد نه ویشی ده گرتووه،
هه ر که نه و هه واه ی بیست یه کسه ر دوکانه که ی
داخست و که رایه وود بو مال وود خوی چه شارد،
هه موو نه و که سانه ی نه و بریاره ده یگرتنه وود هه مان
شتیان کرد.

دایره ی ته جنید (یان: فهرمانگی
به سه ربازی کردن) به دوا ی باوکمدا ده گهران، نه و یان
ده ست نه که ووت با پیر میان ده ستگیر کرد که ته مهنی
هه شتا سال بوو، بریار یان دا نازادی نه که ن تا نه و
کاته ی باوکم خوی به ده سته وود ده دات، ئیدی
باوکیشم ناچار بوو خوی به ده سته وود بدات. له ته ک
چه ندین سه ربازی دیکه دا بو به غدایان ناردن،
له ویشه وود به پاپور به ره و گوندی (موزه یرده عه) یان
بردن که ده که ویده سر که ناری ده ریای عه رده ب
له نزدیک (گورنه). له و شوینه دا جه نگیکی سه خت
روویدا له نیوان سوپای عوسمانی و سوپای
نینگیزدا، سوپای نینگیز شه ره که ی برده وود،

سەربازەکانی سوپای عوسمانی بە ھەموو لایە کدا
ھەلاتن، ھەندیکیان بە مەلە لە دەریای ەرەب
پەڕینەو ھو زۆربەشیان لە دەریاکەدا خنکان، باوکم
یەکیک بوو لەو ژمارە کەمە ی رزگاریان بوو.

باوکم و ئەوانە ی دەربازیان ببوو پەنایان بردە
بەر ەشیرەتی بەنی ئەسەد لە ئەھوارەکانی
(جبایش)، لەو ی لەلایەن سەرۆکی ەشیرەتە کە
(شیخ سالم خە یون) پێشوازییەکی باشیان لیکراو
خزمەتیک ی باشیان کردن، پاشان لە ەشیرەتیکەو ە
بەر ەو ەشیرەتیک ی تر دەروێشتن.

دوایار باوکم گەیشتەو ە ماله کە ی خۆ ی لە
کازمیە، بەلام لە حالیک ی زۆر نالەباردا بوو، دیسان
خۆ ی شار دەو ە، لە شانس ی باوکمدا لە شەری
موزەیرە ەدا ناوی لە لیستی کوژراو ەکاندا ھاتبوو،
بویە بەدلیایییەو ە لەمالەو ە دەنوست و دایرە ی
تەجنید بەدوایدانە دەگەران، بەلام سلیشی لەو ە
دەکردەو ە کە ھەوالی ئەم خۆشاردنەو ە یە ی
بەجۆریک لە جۆرەکان بگاتە دایرە ی تەجنید، بۆیە
بریار ی دا بەنھینی بچیت بۆ نەجەف.

نەجەف لە ۲۲ ی ئایاری ساالی ۱۹۱۵ را
یاخیبوونی لەدژی دەولەتی عوسمانی راگەیانددبوو،
بەلام دەولەتی عوسمانی نەیدەویست سزای ئەو
یاخیبوونە ی بدات چونکە شاریک ی پیرو ز بوو،

سزادانیشی ده‌بووه هوی ئه‌ودی نه‌یاره‌کانی
 پروپاگه‌نده‌ی خراب له‌دژی ده‌وله‌تی عوسمانی
 بکه‌ن. نه‌جه‌ف له‌پاش راگه‌یانندی یاخییوون،
 له‌رینگه‌ی سه‌رکرده‌ لوکالییه‌کانی، خوی حوکی
 خوی ده‌کرد، هه‌روه‌ک ببوو به‌ په‌ناگه‌یه‌ک بو
 هه‌لاتووانی سه‌ربازی. ئیدی نه‌جه‌ف پر بوو له
 سه‌ربازی هه‌لاتوو (فیرار)، باوکیشم یه‌کیک بوو
 له‌و هه‌لاتووانه. به‌لام له‌گه‌ل یه‌کیک له‌ دوکانداره
 زیرینگه‌رییه نه‌جه‌فیه‌کاندا کاری ده‌کرد، له‌ یه‌کیک
 له‌ (خان)ه‌کانی گه‌ره‌کی (میشراق)دا ژووورینکی
 به‌گری گرت، پاشان هه‌والی نارد بو دایکم که
 منیش هه‌لبگریت و بیت بو نه‌جه‌ف.

له‌گه‌ل دایکدا به‌و گالیسکه‌یه‌ی ولاخ رایده‌کیشا
 سه‌فه‌رمان بوو که‌ربه‌لا کرد، له‌ که‌ربه‌لاشه‌وه
 به‌سواری ولاخ و له‌سه‌ر پشتی گویدریژ سه‌فه‌رمان
 بو نه‌جه‌ف کرد. من ئه‌وسا ته‌مه‌نم چوار سال بوو.
 ئه‌م سه‌فه‌ره‌ یه‌که‌م‌سین رووداوه‌ که‌ له‌ یاده‌وه‌ریی
 مندا لیمدا مابیه‌وه، تا نیستاش له‌یاده‌وه‌ریمدا جیگیره.
 له‌و ژوووردا ماینه‌وه‌ که‌ باوکم له‌یه‌کیک له‌
 خانه‌کاندا به‌گری گرتبووی، ژووورده‌که‌ که‌وتبووه
 سه‌ر ده‌رگای خانه‌که‌. یه‌کیک له‌و بیره‌وه‌رییانه‌ی
 ئه‌و کاته‌م که‌ هه‌رگیز له‌یادم ناچیت: روژنیکیان
 له‌نزیکی ده‌رگای خانه‌که‌ وه‌ستابووم و تفه‌نگیکی

دارینم به دهسته وه بوو باو کم بوی کریبووم تا
 گه مه ی پینکه م، له نا کاو مندالیکې له خوم گه وره تر
 په لاماری دام و تفهنگه دارینه که ی له ده ست فراند م
 و هه لات، بینیم له کولانه که دا راید ه و ده شان دو شانازی
 دهستی بهر ز ده کرده وه و راید ه و ده شان دو شانازی
 پیوه ده کرد. منیش چوومه وه بو خانه که و دهستم
 کرد به گریان، لای دایکم شکاتم کردو باسی نه و
 زولمه م بو کرد که به سه رمدا هاتو وه. نه مه
 یه که مین زولم بوو که له ژیانمدا روو به رووی
 بوومه ته وه، نه مده زانی نه م روو دا وه، له م دونیایه ی
 نیمه ی تیادا ده ژین، مه سه له یه کی ئاساییه.

ماوه یه کی زده منی له نه جف ماینه وه نازانم
 چهند بوو، به لام روژنکیان له نیو خه لکیدا
 هه راوزه نایه کی زورم بینی و به روخساری
 خه لکه که دا گه شان ه و ده یه کی زور ده بینرا، دواتر بوم
 ده رکه وت که به غدا که وتو ته بهر ده سستی
 ئینگلیزه کان، نه مه ش هوکاری خوشحالی خه لکه که
 بوو، که وتنی به غدا واته کوتایی به لاو
 نه هامه تییه کانی ژیانی سه رده می عوسمانی.
 ئینگلیزه کان دوو نه فسه ریان نارد بو نه جف تا
 له نه حوال و کاروباریان بپرسنه وه، خه لکیکی
 بیشومار به ژن و پیاوه وه هاتنه دهره وه بو
 پیشوازی، منیش له ته ک دایکمدا هاتمه دهری بو

پیشوازی، ئیدی به نیو ئەو هەموو گۆره زۆرانه دا
 دەرویشتین که لە دەره دەوی نه جه فدا هەن. خوشی و
 به خته وهری هەموو خەلکه که ی داگرتیوو و خەیاالی
 ئەوه یان دەکرد که قوناغیکی دیکه ی ژیا نیان دەست
 پیده کات و روژانی داهاتوو جیاواز ده بیت له
 روژانی رهشی رابردوو.

ئەو سه بازه هه لاتووانه ی په نایان بو نه جه ف
 بردبوو، په یتا په یتا به شینوه ی جیا جیا ده که رانه وه
 بو ناوچه کانی خویان، به لام ئیمه به تراموای (ئەو
 گالیسکه یه ی چه ند ئە سپنک رایده کیشن) چووین بو
 کوفه، له ویشه وه سواری که شتی بووین به ره و
 شاروچکه ی توه یریج که ئیستا پیی ده لین (هیندییه).
 ئەو که شتییه ی هه لیگرتبووین کرابوو به دوو
 به شه وه، له ناوه راستدا په رده یه کیان دانابوو،
 به شیکی بو پیاوان و به شیکی بو ژنان، جا له بهر
 ئەوه ی من منداڵ بووم بوم هه بوو له م به شه وه
 بچم بو ئەو به شه ی دی و له نیوان به شی پیاوان و
 به شی ژناندا هاتوچو بکه م. کاتیک که یشتییه
 توده یریج، به سواری گویدریژ چووینه حیلله،
 له ویشه وه به و گالیسکه یه ی ولاخ رایده کیشن
 (یاالی) یان (په یتون) یان (تریشه)، که یشتییه
 گازمیه.

به‌شی دووهم:

۱۹۱۷ سهردهمی رووخان

له ۱۱ی مارسى ۱۹۱۷دا ئینگلیز به‌غداى داگیر کرد، به‌مه سهردهمیکی دى له‌لای خه‌لکی ده‌ستی پیکرد که ناویان نا (سهردهمی رووخان)، ئه‌و مندالانه‌یشی له‌و کاته‌دا له‌دایک بوون پینان ده‌ووتن (منالانى سهردهمی رووخان)، خه‌لک له‌و سهردهمه‌دا شتی سهرسوره‌ینه‌ریان ده‌بینی و نه‌یانده‌توانی راهی بکه‌ن، بویه‌ ده‌رباره‌ی ئه‌و شتانه‌ مشتومریان ده‌کرد، ئه‌و کاته‌ من گویم بو هه‌ندى له‌و مشتومرانه‌ هه‌لده‌خست، به‌تایبه‌تی ئه‌و کاته‌ی باوکم له‌ ئیوارانى هه‌ندى رۆژدا له‌گه‌ل خویدا ده‌یبردم بو‌ چایخانه‌، زۆربه‌ی گفتوگو و مشتومره‌کانیان ده‌رباره‌ی ئه‌م باب‌ه‌تانه‌ی خواره‌وه بوون:

۱- هه‌ندى داهینانى سه‌یرو سهرسوره‌ینه‌ریان بینى که له‌سهردهمی عوسمانیدا هیچ شتیکیان ده‌رباره‌ی نه‌ده‌زانسی، وه‌ک فروکه‌و رووناکی کاره‌با، ئیدی له‌خویانه‌وه قسه‌یان له‌سه‌ر ده‌کردو هه‌ندى جار ده‌یانپرسی چون بو‌ کافران ره‌خساوه ئه‌م شتانه‌ دابه‌ینن که‌چى موسلمانان نه‌یان‌توانیوه هاوشیوه‌ی ئه‌مانه‌ شتیک دابه‌ینن.

۲- بینیان حوكمی ئینگلیز دادپەرورانه ترو نه زیه ترو و دك له حوكمی عوسمانی، ئیدی ئه یانپرسی بوچی كافر دادپەرورەو موسلمان سته مكاره، كامیان بو فهرمانده وایی خەلك باشترو، كافرینکی دادپەرور یان موسلمانینکی زالم؟

۳- به چاوی خویان بینیان ژنی ئینگلیز به سفور (واته به بی عه باو په چه) به ناو بازاردا ده روات و له گه ل خه لكیدا قسه ددكات و بویان پیده كهنیت، پیمان وابوو ئه مه رهفتاریکی ناشیرینه و پینچه وانه ی شه رهف و پاكژی ئافرده ته، باشه چون پیاوانی ئینگلیز به م رهفتاره ی ژنه كاتیان رازی ده بن؟ به مسوگه ری ئه وانه غیرهت و ناموسیان نییه.

قسه وباسی فروكه

به ره له جهنگی یه كه می جیهانی، خه لك فروكه یان نه دیبوو، به لام له سالی ۱۹۱۰ دا شتیکیان دهرباره ی بیستبوو، به تاییه تی ئه و كاته ی یه كینك له روژنامه كانی به غدا هه والینکی دهرباره ی بوونی فروكه بلاو كرده وه. گویم لیبوو باوكم له چایخانه كه دا باسی ئه و سه رسورمانه ی بو هاوریکانی ده كرد كه له دوا ی بلاو بوونه و دی هه واله كه دوچاری خه لکی ببوو، له و دهمه دا باوكم چیرۆکیکی گیزایه وه شایسته ی ئه و دیه منیش لیره دا بیگیرمه وه.

باو کم له زمانې باوکیه وه سهد مو حسین
 دهیگیرایه وه که چند که سیک له هاوه لانی به
 حه په سانه وه هاتوون بز لای و پنیان وتووه که
 نه فره نجه کان (واته بیانیه کان، یان ټینگلیزو
 فره نسپیه کان) عاره بانه یه کیان دروست کردووه به
 ناسماندا دفریت که مه به ستیان فروکه بوو، ټیدی
 باپیرشم سه رزه نشتی کردوون چون باوهر به
 هه والیکې وا ده کهن که نه قل قبولی ناکات. پنی
 وتوون: چون نه قلی نیوه ته سه وری نه وه ده کات
 عاره بانه یه ک به هه وادا بفریت؟ عاره بانه وه ک
 ده زانن له ته خته و ئاسن دروست کراوه، ناخر
 مه عقوله ته خته و ئاسن به هه وادا بفریت؟ خودا
 نه قلی پیداوین تا بیر بکهینه وه! جا بز نه وه ی
 باپیرم راستی قسه گانی بسه لمینیت، دهستی بو
 چه کوشیک دریز کرد که له ته نیشتیدا دانرابوو، به
 چه گوشه گه ی وت: نه ی چه کوش بفره!! ټیدی
 ئاوری له جه ماعت دایه وه و دیسان گله یی لیکردن
 که باوهر به هه والیکې وا مه حال ده کهن که نه قل
 قبولی ناکات.

شه ش سال به سهر نه م چیروکه دا تینه په ری بوو،
 له ناکاو خه لکی بینیان فروکه یه کی ټینگلیزی به سهر
 سه ریانه وه دفریت و بومب بارانیان ده کات. باپیرم

و خه لکه که بی دی ته ماشای ئاسمانیان دهگردو
دهمیان داچه قانده بوو و نه یانده زانی چی بلین.

هر له م بوارده دا دهگیرنه وه، یه کینگ له
عه شیرته لادینییه کانی نزیک شاری به سره، کاتیک
بینیان فروکه یه کی ئینگیزی له بهرزایی ئاسمانه وه
دهفریت، ئیدی خویان نه گرت و دهستیان کرد به
(هوسه) که ئه مه له خوارووی عیراقددا باوه، له و
هوسه یه دا ده یانوت: (سهیره خودای خالق
حوشتری خوی هیه!!). نه ندامانی ئه و عه شیرته
له و هوسه یه دا ئاماژه یان بو ئه و ئایه ته قورئانییه
ده کرد که ده فره موی: (أَفَلَا تَنْظُرُونَ إِلَى الْإِبْلِ كَيْفَ
خَلَقْت). ئه مه مانای وایه ئه وان بینان و ابوو
دروستکردنی فروکه سهیره ترده له خه لکردنی
حوشتر، بیریان چوو وهک چون خودا حوشتری
دروست کردووه ئاوا بالنده شی دروست کردووه،
به لام ئه وان له حاله تی چه په ساندا بوون و
نه یانده زانی ده لین چی.

له سه رده می روو خاندا، دیمه نی فروکه، که
به ئاسماندا ده فریت، له لای خه لک مه سه له یه کی
ئاسایی بوو و هیچ پرسیارو چه په سانیکی له لا
نه ده ورژانندن. ئه مه هه می شه عاده تی به شه ره
به رامبه ر به و شته سهیره سه مه رانه ی پیشتر هیچی
لینازانن و دواتر ئاشنای ده بن، له سه رده می

عوسمانیدا همان شت سه بارهت به پاپورو نامیری
کاره باو نامیری بهرگدوورین و نوتوموبیل روویدا،
به م دواییهش بهرامبه رادیو و تهله فیزیون روویدا.
جیاوازی نیوان مه حال و مومکین له تیروانینی
به شهردا، بریتییه له جیاوازی نیوان شتی زانراو و
نه زانراو.

یه کینگ له و نه هزوجه و هوسانه ی نیمه ی مندا له
سه رده می رووخاندا ده مانوته وه، نه مه بوو: (ته یاره
ته یاره له سه ره وهیه و مه دامی تیدایه) به عهره بی
(طیاره طیاره فوق فیها مدامه)، مه به ستمان له مه دام
نه و ژنه ئینگلیزه بوو که له و روزگاردها ده مانینی
به سفوری (واته به بی عه باو په چه) له بازاردا
پیا سه ی ده کرد. ئیدی وای لیهات فروکه و مه دام
له تیروانینی نیمه دا دوو دیارده ی ناسایی بن.

له په یوه ست به م بابه ته وه، نه قیبی نه شرافه کانی
به غذا به ریز عه بدولر دهامانی گه یلانی فه رمانی به
ژنه کانی کرد بوو: کاتینگ که له حه وشه دا ده بن و
فروکه به سه ر سه رتانه وه ده فریت، ده بن حجاب
پوشن و له چک له سه ر بکه ن. له وه ده ترسا
فروکه وانه که له سه ره وه به دووورینه که ی ته ماشایان
بکات. نه یده زانی له دواییدا کچانی نه وه که ی خوی
به بی عه باو په چه و به سفوری به ناو بازاردا
ده بن، ریک وهک نه وه ی مه دام ده کات.

سه‌یروسه‌مه‌ره‌یی کاره‌با

له‌سه‌رده‌می روو‌خاند، گ‌ل‌و‌پی کاره‌بایی
سه‌یروسه‌مه‌ره‌ترین شتیک بوو که خه‌لکی دو‌چار‌ی
سه‌رسورمان و‌حه‌په‌سان و تاسان کردبوو، بگره‌له
بینیی فروکه‌ش سه‌یروسه‌مه‌ره‌تر بوو، چونکه
خه‌لکی بیشتر له‌گه‌ل چرای نه‌وتیدا راه‌اتبوون که
پینیان ده‌ووت (فانوس)، ژماره‌یه‌کی زوری ئه‌و
فانوسانه له‌سه‌ر ریگاو گ‌ولانه‌کاندا هه‌لده‌واسران تا
شه‌وان ریگای رینواران رووناک بکه‌نه‌وه،
پیاویکش تایه‌ت بو ئه‌و کاره‌ته‌رخان کرابوو و
پینیان ده‌ووت (نه‌فت‌چی) که ئیواران نه‌وتی تیده‌کردن
و فتیله‌کسانی داده‌گیرساند، به‌یانیان زووش
ده‌یکوژاندنه‌وه، به‌لام له‌ناکاو له‌سه‌رده‌می روو‌خاند
چاویان به‌و گ‌ل‌و‌په کاره‌باییانه که‌وت که به‌سه‌ر
عاموده‌کاندا هه‌لو‌اسرابوون، ئه‌و گ‌لوپانه به‌بی
نه‌وت و نه‌فت‌چییه‌که خ‌وبه‌خ‌و داده‌گیرسان و
ده‌کوژانه‌وه، هیزی رووناکییه‌که‌یشی دوو ئه‌وه‌نده‌ی
هیزی رووناکه‌رده‌وی فانوسه‌کان بوو. ئه‌مه
له‌تیروانینی خه‌لکی ئه‌وسادا شتیک‌ی له‌دژهباو و
سه‌مه‌ره بوو، ئیدی هه‌رکه‌سه‌و به‌ج‌وریک
ده‌رباره‌ی هویه‌کانی ئه‌و گ‌لوپانه قسه‌ی ده‌کردو
به‌پینی زانیاری و تیگه‌یشتنی خ‌ویان لیکیان
ده‌دایه‌وه.

روژنامه‌ی (العرب) که له و سه‌رده‌مه‌دا له به‌غدا
 د‌رده‌چوو، له ژماره‌ی رۆژی ٣ی نوڤمبه‌ری سالی
 ١٩١٧دا بابه‌تنگی د‌ه‌رباره‌ی ناوه‌روکی شه
 گفتوگویانه بلاوکردوته‌وه که له‌نیو خه‌لکیدا
 سه‌باره‌ت به‌گلوپی کاره‌بایی باو بوو، له و ده‌مه‌دا
 خه‌لکی به‌سه‌ر چه‌ند به‌ره‌یه‌کدا دابه‌ش ببوون،
 به‌ره‌یه‌ک ده‌یووت کاره‌با دروستکراوی جنوکه‌یه و
 ئینگلیزه‌کان توانیویانه جنوکه له‌خزمه‌تی خویاندا
 به‌کار به‌نینن، به‌ره‌یه‌کی تر بو‌چوونیک‌ی جیاوازی
 له‌باردی کاره‌باوه هه‌بوو، ئەمان پێیان وابوو
 کاره‌باش وه‌چه ده‌نیت‌وه وه‌ک چون نێرو می وه‌چه
 ده‌نینه‌وه. له‌دید‌ی ئەواندا شه گلوپه کاره‌باییانه‌ی
 هه‌لواسراون (می‌ن)، (نیر)ه‌کانیش له‌لای ئینگلیزه‌کان
 پارێزراون هه‌رکاتیک پێانه‌وی له‌گه‌ل مێیه‌کاندا
 زاو‌زنیان پێده‌که‌ن.

به‌ره‌ی سییه‌م ده‌یانووت رووناکی کاره‌با له
 بروسکه‌ی ئاسمانیه‌وه وه‌رگیراوه و ئینگلیزه‌کان
 توانیویانه بو‌خویان راویان بکه‌ن و پێانخه‌نه
 زیندانه‌وه، که ئیواره‌ش دادیت به‌ریانده‌ده‌نه ویزه‌ی
 گلوپه‌کانه‌وه، به‌ره‌ی چواره‌م ده‌یانووت له
 ده‌ریاکاندا بالنده‌یه‌ک هه‌یه رووناکی تیا‌دایه‌و
 ئینگلیزه‌کان بو‌خزمه‌تی خویان راویان کردووه.
 شه قسه‌و گفتوگویانه‌ی روژنامه‌ی العرب بلاوی

کردبوونهوه دهشیت دروستکراوی خاوه نه کانیان
بوو بیت، به لام تا نه اندازه یه کی زور راستیان تیدایه،
چونکه له سه رده می منیشدا کاتیک گویم بو
قسه کانی خه لکی راده گرت، به که میک جیاوازییه وه
همان نه و شتانه م ده بیست که روژنامه که باسی
ده گات.

له م باره یه وه شتیکی سه یر هه یه که پنیوسته
بیگیرمه وه، کاتیک بو یه که مجار پانکه یه کی
کاره باییم بینی خوبه خو ده سوړیته وه، به په له
چوومه لای دایکم و لیم پرسى نه نینی نه و نامیره
سه یره چییه، وه لامه که ی دایکم له ناوهروکدا هیچ
جیاوازییه کی نه بوو له گه ل نه و لیکدانه وانیه له زاری
پیاوه کانی چایخانه را گویم لیده بوو.

یه کیک له و پرسیارانه ی که نه وسا به رده وام به
میشکی خه لکیدا ده هات، نه مه بوو: هوی چییه
ئینگلیزو فهره نجیه کافره کان ده توانن نه و داهینانه
سه یرو عه جایبانه دابهینن، که چی موسلمانان له
داهیناندا که مده ست و هه ژارن؟

روژنیکیان له یه کیک له و ئینوارانه ی باوگم
ده بیردم بو چایخانه، گویم له مشتومریکی له و
چه شنه بوو.

یه کیک له پیاوه کانی ناو چایخانه که هه ولی دده
وه لامی پرسیاره که بداته وه و ده یووت نه نینی

سه رجه م نهو داهينانانه له قورئان و فهرموده گاني
 پيغه مبهرو ئيمامه كاندا ههيه، به لام موسلمانانكان
 لبي غافلگير بوون و فهراموشيان كرد، كه چي
 فهرهنجه كافرهكان گرنگيان پيداو دهستان كرد به
 ليكولينه وهي، تا نه وهي به جواني تينگه يشتن و نهو
 دهره نجامه زانستيه يان لي ههلهينا.

ئه م بوچوونه به دلي هه ندي كهس نه بوو، يه كيك
 له ئاماده بووان بهر په رچي دايه وهو بوچونكي تري
 خسته بوو، ناوه روكي بوچوونه كه ي وابوو كه
 فهره نچ و ئينگيزهكان نه هلي دونيان و ئيبليس له م
 دونيادا يارمه تيان ده دات و هه ر نه ويش نهيني نهو
 به مردي داهينانه يان ده داتي، به لام موسلمانان
 به شيان لهو دونيايه ي تردايه و، نهو دونيا له م دونيا
 فانيه باشته.

كه سيكي تر له ولاوه رايه كي تري هه بوو، پني
 وابوو نه فهره نچ و ئينگيزه كوري سوزانين و زولن،
 ژنه كانيان به ردلان و تينكه لي پياوان ده بن و بي
 شه ره ف و بي دينن، سروشتي كوري سوزانين
 بهو شيوه يهيه، رينك وهك شه يتان زور زيرهك و
 وريايه، نه مه يه نهيني داهينانه سه يروسه مه ره گاني
 نهوان.

ئه م گفتوگوو مشتمل برانه له ناوه روكد
 جياوازيه كي نهو توپان نيه له گه لهو باسانه ي

روژنامه‌ی (العرب) له‌باره‌ی سه‌یروسه‌مه‌رده‌یی
 کاره‌با بلاوی ده‌کردنه‌وه، مروڤ وهک پیشتر
 نامه‌یه‌م پێدا ناتوانیت له‌شتی تازنه‌ تیڤگات ته‌نهما
 له‌میانی چه‌مکه‌ گۆنه‌کانیه‌وه، لیکدانه‌وه‌یان بو
 ده‌کات.

سروشستی ئەقلی به‌شهری به‌گشتی به‌و
 شیوه‌یه‌یه‌ ناتوانیت به‌ ره‌هایی له‌ حه‌قیقه‌تی شته‌کان
 تیڤگات، به‌لکو به‌پێی زانیاری و تیڤگه‌یشتنه‌کانی
 خۆی لێیان تێده‌کات، ئەمه‌ ته‌نها لای خه‌لکی
 عه‌وامدا نییه‌، به‌لکو له‌لای زاناو فه‌یله‌سوفه‌کانیشدا
 هه‌یه‌.

(کالفن) زانایه‌کی ناوداری بواری فیزیکه‌و
 له‌سه‌ره‌تای سه‌ده‌ی بیسته‌مدا ژیاوه. کاتیک هه‌والی
 دروستکردنی فروکه‌ی بیست، نکولی کردو پێی
 وابوو ئەمه‌ شتیکی مه‌حاله، وتووێه‌تی:
 'له‌گۆشه‌نیگای ماتریالیزم، فرین به‌چه‌ند ئامیزیک
 قورستر له‌ هه‌وا، مه‌حاله. مروڤ هه‌رگیز ناتوانیت
 بگاته‌ ئه‌و ئاسته‌.' ئەم هه‌لوسته‌ی (کالفن) جیاواز
 نییه‌ له‌ هه‌لوسته‌ی خوالخوشبووی باپیرم کاتیک
 بۆیه‌که‌مجار هه‌والی فروکه‌ی بیست، دووچار
 سه‌رسوڕمان بوو، وه‌ک پیشتر باسم کرد.

بەشى سىيەم: ئوسمانلى گليورلەر

لە دوای كەوتنى بەغدا بەدەستى ئىنگليزەكان،
لەنىو خەلكىدا پروپاگەندەيەك بلاو بوو
دەيانووت: (ئوسمانلى) واتە عوسمانىيەكان، بەم
نزيكانە دەگەرىنەو بۇ عىراق، خەلكىك ھەبوون
ئەم جورە پروپاگەندەيان بلاو دەوكردەو، چونكە
بەرژەو ھىندىيان لەتەك سەردەمى عوسمانىدا ھەبوو،
ئەم جورە كەسانە پىيان دەوترا (گليورلەر) كە
وشەيەكى توركىيە واتە گەراوھكان (عائىدون).

من لەو رۆژگاردا ئارەزووى كۆكردنەوھى
پارەى كانزايى عوسمانىم ھەبوو كە چىتر بەكار
نەدەھات، لەلای كەسوكارو خزماندا بەدوای ئەو
جورە پىسارەيەدا دەگەرام و بىركى زۆرم
كۆكردبووھو، رۆژىكيان لە دوكانەكەى باوكمدا
دانىشتبووم كەسىك بەویدا تىنپەرى و موژدەى
ئەوھى بە باوكم دا كە بەم نزيكانە عوسمانىيەكان
دەگەرىنەو بۇ عىراق. باوكم ئاوپىكى لىندامەوھو
پرسىياری ئەوھى لىكردم چەندم لەپارەى عوسمانى
كۆكردوتەوھو، وتىى لەئەگەرى گەرانەوھى
عوسمانىيەكاندا سوودى لىندەبينىت. دلم بەم قسەيە
خوش بوو، بەلام بەداخەوھو ئەم خوشىيە ھىچ

سو دینکی نه بوو، له باوکمدا تیبینی نه و هم کړد بوو
 که چه شنه ململانییه کی د هروونی له بهرام بهر
 عوسمانییه کان و ټینگلیزه کانداهه وو. باوکم
 له سه ریک زور ټیماندار بوو و به نه اندازه کی زور
 خه ریک خودا په رستی بوو، به و پتیه ده بویه
 لایه نگری عوسمانییه کان بیت به حوکمی نه و دی
 ده وله تیکی دینی بوو، به لام له سه ریک تر نه هامه تی
 و نازاریکی زوری به ده سستی عوسمانییه کان
 چه شت بوو وای لیکر د بوو رقیکی قول و شار او هیان
 له ئاستدا هه لېگری. زور به ی خه لکی وه کو باوکم
 و ابوون به لام له ریزه دی نه و ململانی د هروونییه دا
 جیاواز بوون، که سی وا هه بوو فاکته رد ئاینییه که ی
 تیا دا به هیز تر بوو وهک له فاکته رد دونیاییه که ی،
 هه شبوو به پیچه وانه ی نه مه بوو.

له دیارده کانی سته می عوسمانی

چه ور و سته م له سه رده می عوسمانیدا
 که یشتبووه پله یه ک به ده گمن زولمی وا له هیچ
 سه رده میکی تر دا هه بووه. ده وله تی عوسمانی بهر له
 جه نگی یه که می جیهانی پنی ده و ترا (پیاوه
 نه خوشه که)، چونکه ده وله تیکی لاوازو گندهل بوو.
 گروپی 'نیتاحادو ته رقی' له دواړو ژده کانداهه ولیان
 دا بیبوژینه وه، به لام له بری نه وه خستیانه نیو
 جه نگیکی گوره وه که به ته وای له ناوی بردن.

له سه‌رده‌می مندالیمدا گویم له‌خه‌لکی ده‌بوو
 باسی گه‌نده‌لی و زولم و زوری عوسمانیان ده‌کرد
 که نه‌و زولمه‌ چون به‌شیوه‌یه‌کی فراوان و به‌رین
 بلاو ببووه. دواتر که بیره‌وه‌دریه‌کانی هه‌ندی له‌و
 که‌سانه‌م خوینده‌وه که له‌وکاته‌دا ژیا‌بوون، بۆم
 ده‌رکه‌وت نه‌و بارودوخه‌ی خه‌لکی عه‌وام له
 دانیشتنه‌ تاییه‌تیه‌کانی خویاندا باسیان ده‌کرد،
 هه‌مان نه‌و بارودوخه‌یه که له‌ بیره‌وه‌دریه‌کاندا باس
 کراوه. نه‌نگی و نابرو‌چوونه‌کانی سه‌رده‌می
 عوسمانی ئیجگار زۆرن و زه‌حمه‌ته‌ بتوانین کویان
 بکه‌ینه‌وه، به‌لام ده‌توانم لیره‌دا هه‌ندیکیان باس بکه‌م
 وه‌ک نه‌وه‌ی له‌ زمانی خه‌لکی‌دا بیستوومه‌ یان له
 بیره‌وه‌دریه‌کانی نه‌و که‌سانه‌دا خویندوومه‌ته‌وه که
 له‌و سه‌رده‌مه‌دا ژیا‌بوون.

ده‌وله‌تی عوسمانی به‌شیوه‌یه‌کی ریک و پیک و
 له‌کاتی خویدا موچه‌ی به‌سه‌ر فه‌رمانبه‌ره‌کانیدا
 دابه‌ش نه‌ده‌کرد، جاری وا هه‌بووه‌ ماوه‌یه‌کی زۆر
 تیه‌ریوه‌ بیئه‌وه‌ی سه‌ربازو فه‌رمانبه‌ران موچه
 وه‌ربگرن، شه‌مه‌ وای له‌ سه‌ربازه‌کان کرد هه‌ندیجار
 په‌لاماری بازاره‌کان بده‌ن و تالانی بکه‌ن، نه‌وه‌ی که
 خه‌لکی پتیان ده‌ووت (فه‌ره‌ود)، له‌ولاتر
 فه‌رمانبه‌ران کاری ها‌ولاتیانیان جینه‌جی نه‌ده‌کرد
 ته‌نها شه‌که‌ر به‌رتیلکیان پی‌ بدانی‌ه سا راسته‌وخو
 بوایه‌ یان به‌ نه‌ینی و ژیر به‌ژیر.

مه دام دیولا فرا له بیرمه وهریه کانیدا دهگیریته وه،
 له سالی ۱۸۸۱ دا له تهک میرده کهیدا سهردانی
 شاری به سره دهکهن، ئیدی باسی ئه و شوینگه
 ته ندروستییه دهکات که پیا نده ووت که ره نتینه
 (محجر صحی) و دهولت بو ئه و که سانه ی دانا بو
 که له دهره وه ی عیراق ده هاتن و چون ئه مان
 توانیان هه لین و خویان دهر باز بکه ن. ئه و باسی
 خه لکی به سره دهکات چون فه رمان به رانی ئه و ی ئه و
 شوینه یان بو را وکردن به کار ده هینا و پارهیان له و
 که شتیارانه وهر ده گرت که له ویدا ده مانه وه. ئه وان
 به رام به ر به به رتیلیک ئینجا رینگه یان به که شتیاران
 ده دا شوینه که به جیهیلن، یان هه ندیجار ده ستیان
 به سه ر پاره کانیا ندا ده گرت، یان به نرخیکی گران
 خوراکی ماوه به سه ر چوو یان پی ده فروشتن.

دهولته عوسمانی له سه رده می جهنگدا دراوینکی
 کاغه زیی ده رکرد پنیان ده ووت (نووت)، خه لکی
 به هوی ئه و دراود ده دو چاری ناخوشیه کی زور
 بوون، چونکه نرخ ی ئه و دراود له بازاردا ده یکرده
 چاره کینکی نرخه فه رمیه که ی، زور جار و
 ریکده که ووت که فه رمان به ریک یان ئه فسه ریک
 له بازاردا شتیکی ده کری و ئه و جو ره پارهی ی
 ده دا و داوی باقیه که یشی ده کرد، دوکانداره که ش
 له ناستی ئه و پاره بینرخه دا دو چاری ئی حراج بوون

دهبوو و نهیده زانی چی بکات، هم شته که ی دهادتی
و هم ده بی باقی شی بداته وه، بویه زورجار
فروشیاره که له کریاره که دهپارایه وه که شته که به
خورایی و له پنی خوا بیات، یان به قهرز بیات به و
هیوایه ی به لکو روژیک ئه و قهرزه بداته وه.

به سه ربازیکردنی زوره ملی له سه رده می
عوسمانیدا به کینک بوو له و کیش به پر له
نه هامة تیانه ی روو به رووی خه لکی ده بوو وه، هر
خیزانیگ به کینک له ئه ندامة کانی دو چاری
سه ربازیکردنی زوره ملی ببوایه ته وه ئیدی گریان و
نالو فیغان له ناو خیزانه که به رز ده بوو، چونکه
دنیا بوون زور به ی ئه وانه ی ره وانه ی به ره کانی
جهنگ ده کرین، ئه و به مسوگه ری ده مرن و
تیاده چن، سا له برسا بیت یان له سه رما یان به هوی
بریندارییه وه که چاره سه ر ناده کران. خه لکی له و
بواره دا ئه زموونی تالیان چه شت بوو به ده ست ئه و
جهنگانه ی له رابرد و دا ده ولت ه لیده گیرساندن و
خه لکیکی زوری تیادا چوون.

گرفتی فرمانگه ی به سه ربازیکردن ئه وه یه که
به یه کسانی و دادپه روهری مامه له له گه ل خه لکیدا
ناکات، به رتیل و واسته رولینکی گه وره یان ه بوو،
ته نها کورانی که مده رامه ت و ه ژار به لای
سه ربازیان به سه ردا ده سه پینرا، که چی کورانی

دهوله مهندو ناودارو دهسترويشتوو، به شينوه يهك
له شينوه كان، دهر باز دهبوون

فه رمانگه كانی دهوله تی عوسمانی له کاتی جهنگدا
به ناوی (خه رجیی جهنگ) دوه دهستیان به سه ر
شتومه ک و که رهسته ی خه لکیدا دهگرت، به بیانووی
ئه ودی بو جهنگه که پیوستیان پی هیه، دهوله ت
به لینیک کی دهستوخه تیی دها به خواوه نی ئه و
که رهسته و شتومه کانه که له پاش کوتاییه اتنی جهنگ
پاره ی ئه و شتانه یان دهده نی. به لام خه لکی
دلنیا بوون له ودی هیچیان دهست ناکه ویته وه،
چونکه له رابردوودا به ئه زموون ئه وه یان بو
دهرکه وتبوو، ئه مه جگه له ودی ئه و ئه فسه رو
فه رمانبه رانه ی راسپیزدرا بوون به کوکردنه ودی
(خه رجیی جهنگ)، ده رفه ته که یان ده قوسته وه و
پاره گانیان بو خویان گل ده دایه وه، هه ندیکیان
به راده یه کی زور دهوله مهند بوون.

له نیوان دوو پالنه ردا

به هوی ئه و نه هاهمه تییه ی خه لکی به دهست
دهوله تی عوسمانیه وه دو چاری ببوون، وایان
لینه اتبوو له نیوان دوو پالنه ری دژ به یه کدا
بوو دستن، و دک پیشتر ئا مازدم پندا، یه کیک له و
پالنه رانه دینی بوو که وای لیده کردن لایه نگرو

هاوسوزی دهولت بن له جهنگه کیدا دژی کافران،
به لام پالنه ره که ی دی دونیایی بوو وای لینده کردن
رقیان لیبیت و کافرانیان بن باشتر بیت.

ئه وهی لیره دا شایسته ی وتنه نه وهیه که زانایانی
ثایینی یان پیوانی ثایین، له ساته وهختی جهنگدا،
بانگه شهی جیهادیان دهکرد دژی ئینگلیزه کان و بو
لایه نگرینی دهولت، ئه مانه به وهنده نه وهستان ته نها
بانگه شهی جیهاد بکه ن، به لکو خویشیان ده چوونه
نیو سوپای عوسمانیه وهو له به ره گانی شهردا
به شداریان دهکرد، ئه مه وای له ژماره یه کی زوری
سه ربازه کان کرد هه ست به ململاتی دوروونی
بکه ن، نه یانده زانی چی بکه ن، ئاخو به دهنگ
بانگه شهی جیهاده وه بچن و له پیناوی خوادا خویان
فری بده نه نیو مهرگه وه، یان له دهستی دهوله تیکی
سته مکارو گهندهل هه لبین و چیتر سه ربازی نه که ن.
له به شی یه که مدا باسی ئه وه م کرد چون
نه جه ف، له ساته وهختی جهنگدا یاخیبوونی له دژی
دهوله تی عوسمانی راگه یاندو بوو به په ناگه یه ک بو
ئه و که سانه ی له هه موو لایه کی عیراقه وه له ده ست
سه ربازی هه لده هاتن، ئه مه سه رباری ئه وه ی
نه جه ف ئه وساو ئیستاش، شوینیکی ثایینی
که ورده یه، زانایانی ثایینی ئه و شاره پینش ره ویی
بزو وتنه وهی جیهادیان دهکرد بو سه رخستنی

دهوله تی عوسمانی، باشه چون دهگری گونجانیگ
بکریت له نیوان ئه و دوو دهوته دژ بهیه که دا؟

پاش ماوهیه کی زه مه نی بوم ره خسا ئه و
پرسیاره ئاراسته ی باوکم بکه م، وهک پیشتر وتم
باوکم هه لاتووی سه ربازی بوو و په نای بو نه جه ف
بردبوو، هاوکات که سینگ ئایینه ره ور بوو و
رینساگانی زانایانی ئایینی جیه چی ده کرد.

وهلامی باوکم ئه وه بوو ده یووت دهوله تی
عوسمانی له روخسارو رووکاردا دهوله تیکی ئایینی
بوو، به لام له راستیدا وانه بوو، ئیدی باوکم باسی
ئه و نه گبه تی و کاره ساتانه ی بو ده کردم که خوی و
هه زاران که سی دی، له سایه ی دهوله تی عوسمانی
به ناو ئیسلامی، گیرفده ی ببوون، یه کیک له و
شتانه ی بوی باس ده کردم دوخی دهوله مه ندان و
ده سترویشتووای بوو ئه وانه ی له کارمه دا ته جنیدو
به سه ربازی کردن ده یگرته وه، چون توانییان خویان
ده رباز بکه ن، یان روله کانیان له جیگایه ک داده نران
دوور بوو له به ره کانی جهنگ و مه ترسییه کانی
جهنگ. پاشان پینی وتم: نایا ده ته وی له پیناوی
دهوله تیکدا، که به وشیه وه ئابروو به ره، جیاوازی
له نیوان خه لکیدا ده کات، خوم به اویمه نیو
مه رگه وه؟ دهوله تیکی ئیسلامی راسته قینه م بده ری
بزانه چی بو ده که م!!

ئەم رافە كۆردنەي لە باوكمەوە بېستەم وەك
چارەسەرىك وابوو بۆ ئەو مەملەتەى دەروونىيەى
خۆي و كەسانى دى دوچارى بېوون .

جارىكى تەرىبۆم رەخسە مەمان پەرسىيەر
ئاراستەى يەكەك لە زانايانى ئايىن بىكەم كە
بەشدارىيە لە بزووتنەوەى جىهاد كۆردبوو، ئەو
بەشپەتەىكى تەرىبۆم دەرەو، ئەو پەي وابوو ئەو
زانانايىيەنى بانگەشەى جىهاديان دەكۆرد
لە راستىدا ئەركى سەرشانى خويان جىبەجى
كۆردو، ئەو ئەركەى ئايىن دەخوازىت، بەو پەتەى
دەولەتى عوسمانى نوینەرايەتتى ئىسلام دەكات و
دەولەتیش لە حالەتى جەنگدايە لە دژى كافران، بۆيە
دەبۆايە بەهەرشپەتەىكى بىست ئەو دەولەتە
سەرخەيت.

لەردە نەبى ئەو مەمان لە ياد بچى كە زانايانى
ئايىن دوچارى كۆرت و نەهەمەتپەكەنى
بەسەربازىكۆردن نەبۆون بەو شپەتەى خەلكى و
بەتايپەتى هەژاران دەركىرى بېوون، لە راستىدا
زانايانى ئايىن و پياوانى ئايىن لە خەمەتى
سەربازى بەخەشرا بېوون، كاتىكىش بەرەو بەرەكانى
جەنگ دەچوون، دوور بۆون لە مەوداى تۆپ و
تەنگ و گولە، دەولەت كۆمەلى ئىمتىيازاتى تايپەتتى
بە خويان و بە دەست و پەتەندو كەسە
نەزىكەكانيان بەخەشپەو، ئەمە وای لە زۆر كەس

ککرد په یوه نښدی به پیاوړی ئاښه وه بکه و
له خزمه تی نه واندې بن تا له ده ست سهر بازیکردن
قوتاریان بیت.

جاریکیان باو کم چیروکیکی بو گیرامه وه
په یوه نښی به م بابته وه هیه، کورته ی چیروکه که
به مجوره یه: کاتیک له سهره تای جهنگه که دا
سهر بازیکردنی به سهر دا سه پینرا، خوی و نه وانه ی
له گه لیدا بوون، یه که مجار بردنیان بو گوره پانی
قشله ی به غذا تا گوی له و وتاره ناینیه بگرن که
دادوهری به غذا بو ی دودان، کاتیکش گه یشته
شوینی مه به ست، بینیان چون دادوهر وتاریکی
زایه له داریان پیشکesh دهکات و به دهنگ و
نه غمه یه کی وروژینه ر قسه دهکات و باسی
پیو یستی خوبه ختکردن دهکات له پیناو پاراستنی
ناین له مه ترسییه کانی کافران. باو کم دهیووت نیمه
به ته وای ده مانزانی که نه م دادوهره شه فاعه تی بو
کوربه کانی خوی و خزمه کانی کردبوو تا نه چن بو
سهر بازی و له به لای ته جنید رزگاری کردبوون.
نه مه واته دادوهره که داوای له خه لکی ده کرد گیانی
خویان به خت بکه له پیناوای خوا دا، که چی له ولاتر
کوربو خزمه کانی نه ده ناردده به ره ی جهنگه کان و
دوبوایه نه وان له سهر بازی بیه خشرانایه!! باشه
بوچی؟ نه م نیفاقه له پای چی؟؟

به‌شی چواره‌م: به‌ه‌شت (خان جغان) نییه

له به‌شه‌کانی پیشووی ئەم بیره‌وه‌رییانه‌دا باسی
 ئەو قوناغە‌ی مندالی و لاویم کرد که تیایدا گە‌شه‌م
 کردووه، ئەویش قوناغیکی ئاسایی نە‌بوو و خە‌لکی
 هە‌ندی شتیان تیا بینی پیشتر شتی وایان نە‌دیوو
 و پینی رانه‌هاتبوون، ئە‌مه‌ وای لیکردن هە‌میشە
 پرسیار دەر‌باره‌ی ئە‌و شتە‌ تازانە‌ بکە‌ن و
 مشتومبری لە‌سەر بکە‌ن، گە‌ به‌ه‌وی ئە‌مانە‌وه
 دوچاری جوړیک له‌ مللانیی دەر‌وونی ببوون.
 لێ‌ره‌دا دە‌بی ئە‌وه‌ بلیم ئە‌و ژینگە‌ کۆ‌مه‌لایه‌تییه‌ی
 تیایدا گە‌شه‌م کرد ژینگه‌یه‌کی ئاسایی نە‌بوو، بە‌لکو
 پڕ بوو له‌ سه‌ره‌تای گۆرانکاری، که پرسیارکردنی
 تیادا وروژاندم و منیشی دوچاری مللانیی
 دەر‌وونی کرد.

لە‌م به‌شه‌دا هە‌ول دە‌ده‌م باسی ئە‌و بارودۆخ و
 هە‌لومه‌رجه‌ بکە‌م که تیایدا گە‌وره‌بووم، هە‌م له‌
 _____اله‌وه‌دا و هە‌م له‌ گە‌ره‌ک و هە‌م له‌
 شارۆچکه‌که‌مدا، چون ئە‌مانه‌، که‌م و زۆر، کاریان
 کرده‌ سه‌ر پێکهاته‌ی که‌سایه‌تیم.

بارودۆخی مالهوه

من تاقه منالی دایک و باوکم بووم، نو برای
ترم له پاش له دایک بوونیان به ماوهیه کی کهم
مردن. مردنی مندا له و روژگاردا زور بوو،
به تاییه تی له نیوهندی هه ژارندا. نیمه له خانوویه کی
ئاسایی و خاکه رادا ده ژیاين، به لام خانووه که ی نیمه
له ته نیشته خانوویه کی زور خوش و گه ورده بوو،
ئه ویش خانووی سه روکی شارهوانی به ریز
جه عفر عتیفه بوو (پینان ده ووت سهید جه عفر)
که یه کیک بوو له هه ره دهوله مهنده کانی
شاروچکه که و بگرده له هه صوان دهوله مهندتر بوو.
ئه وه ی جینی سه رنج بوو دهروازه ی خانووه که ی
نیمه و خانووی دراوسی دهوله مهنده که مان هاوبه ش
بوو. هه ندی کهس که دهیانبینیم له و دهروازه
هاوبه شه وه دهچومه ماله که ی خومان، وایانده زانی
منیش له مندالانی دراوسی دهوله مهنده کهم. به لام
بو شایی نیوان مالی نیمه و مالی ئه وان، له ئاستی
بژنویدا، زور گه ورده بوو.

به ریز سه ی جه عفر سی جارییه (که نیزه ک) ی
ره شپینستی له ماله کهیدا هه بوو، یه کیک له و
جاریانه قه له و بوو و زوریش ره شپینست بوو،
کاری ئه و بریتی بوو له بهریوه بردنی کاروباری

مه تبهخ و چيشتلينان. ئەم ژنه قەلەو و رد شپيسته
 بو دايکمی باس کردبوو که کاتی خوی له ئەفریقا
 له خیزانه که یان فراندبوو که هینشتا منداڵ بوو و له
 حیجازدا فرۆشرا، به ریز جه عفر له کاتی فەریزه ی
 حەجدا ئەو کچە منداڵە ی له وی کرپبوو. به لام دوو
 جارییه که ی تر رهشی پنیستیان له و که متر بوو و
 که میک جوان و رینگه ندام بوون، کاری ئەمان
 تاییهت بوو به مه سه له تاییهتیه کانی به ریز
 جه عفر و به شیلانی شان و ملی.

سهید جه عفر وهک پیاوماقولاتی تری ئەو
 روژگاره شارهزا بوو له هونهری ماستاوکردن بو
 دهسه لاتداران، ئەمهش هونه ریک بوو، ئەو کاته زور
 پیویست بوو بو پیاوماقولاتان، هینشتا کاروباری
 ئینگلیز دکان به تهواوی جیگیر نه ببوو که سهید
 جه عفر خوانی گه وره و چه وری بو دهرازانده وه
 دیاری گرانبه های پیشکەش دهکردن، من له
 خه لکی دیکه وه زانیم که له رابردوودا ئەم کاره ی
 له گه ل عوسمانیه کانیشدا دهکرد.

ئیمه ی منداڵ ده مانبینی گه وره پیاوانی ئینگلیز
 دههاتن بو مالی سه ی جه عفر، یان ده چوونه
 بیستانه که ی که دوور نه بوو له ماله که یه وه، ئیمهش
 به دوا ی ئۆتۆمبیله کانیا ندا راما ن دهکرد، تینینیمان

کرد له نیو ټینگلیزه کاندې ژنیکې باریک و رینکپوش
هه یه که دواتر زانیمان ټمه (مسز بیل)ه، ټم ژنه
سکرتیری روژه لاتیی مهندوبی سامی بوو،
ده مبینی ده چووه مالی سهی جه عفه رو له گهل
هه ردوو کچه که یدا (فه رخه) و (نه شیمه) به زمانی
عهره بی قسهی ده گردو بویان پنده که نی.

کاتیک دواتر که گه وره بووم و نامه کانی مسز
بیللم خوینده وه، بوم ده رکوت ټم ژنه ریزو
حورمه ټیکې زوری سهی جه عفه ری لایوو و
به یه کی که له پشتیوانانی حوکمی ټینگلیزی
له غیر اقدای داده نا. نه یده زانی که خودی ټم پیاوه
پیشتر پشتیوانی حوکمی عوسمانیه کان بوو، یان
له وانه شه زانیبیتی و چاوپوښی کرد بیت.

یه کیک له و شته سهیرانهی ده گیردریته وه، ده لین
له کاتی پاشه کښه ی عوسمانیه کان له به غدا و
به رله وهی بکه وینته ده سستی ټینگلیزه کان، سهی
جه عفه رخوی و چند پیاو ماقولیکې تری
شاروچکه که مان، هاتنه ده ری بز مالناوایی کردن له
سهه رکړده کانی سوپای عوسمانی، به و
سهه رکړدانه یان ده ووت: له دوا ی ټیوه، ټیمه دو چاری
زولم و ستم ده بین، داوا له خوا ده که ین به سهه
کافراندا سهه ربکه ون و جاریکې تر بکه رینه وه لمان.

به لام هر خودی ئه و پیاوماقولا نه، بو رۆژی
 دواترو پاش گرتنی به غدا له لایه ن ئینگلیزه وه،
 چوبوون بو پینشوازی سه رکرده گانی سوپای
 ئینگلیز، لای ئه مانیش قسه یه کی پینچه وانه یان
 کردووه و خوشحالی خویان دهربریوه به هاتی
 ئینگلیزه گان و رزگار بوونیان له ستمی عوسمانی.

ئه م گۆرینی هه لویسته عه جایبه له نه ریتی
 خه لکی ئه و کاته دا شتیکی سه یروسه مه ره نه بووه،
 بگه ره ئه مه له تیروانینی زۆربه یاندا ره فتهاریکی
 ئاسایی و پنیوست بوو. شایانی باسه ئه و
 پیاوماقوله ی له سه ر ماستاو کردن بو ده سه لاتداران
 راهاتی، ئه و له ئاستی ئه و که سانه شدا که له روه ی
 کومه لایه تییه وه له خوی نزمتر بوون، فیزو
 له خوباییبوونی ده نواند. من ئه مه م به روونی له
 ره فتهاری سه ی جه عفه ردا بینی له به رامبه ر خه لکی
 هه ژار که دراوسی و خه لکی شاروچه که ی بوون.
 ئه و به لـووت به رزی و فیزیکی زوره وه به
 شه قامه کاند ده رۆیشت، به ده گمه ن نه بی سلاوی
 له که س نه ده کرد، ده بوایه خه لکی دیکه ش بسوی
 هه ستانایه ته سه رپی و بسوی بچه مانایه ته وه و
 سلاویان لی بکردایه.

ئەو بارودۇخەي خەلكى بو ماۋەيەكى زەمەنىي
 درىژ تيايدا ژيان، ناچارى كوردبون بەو شتوۋەيە
 رەفتار بىكەن، ھەر يەككىك لەوانە ماستاۋى بو
 لەخۇي بلندتر دەكرد، فيزو لەخۇبايىيونى
 لەبەرامبەر كەسانى لەخۇي نزمتر دەنۋاند، ئەو
 لەكاتى ماستاۋكردندا پارىزگارىيى لە بەرژدوۋەندىي
 خۇي دەكردو لەكاتى لەخۇبايىبونىشدا پارىزگارىيى
 لە شۈيىنگەكەي خۇي دەكرد.

بارودۇخى گەرەك

مالى ئىمە كەۋتبۈۋە نيوان دوو گەرەكى جياۋاز
 لەروۋى پىنكەتەي كۈمەلايەتى و بەھاي
 كۈمەلايەتى باۋى ئەۋكەتە، ئەو دوو گەرەكەش
 بىرىتى بوون لە (گەرەكى شىوخ) و (گەرەكى
 ئەنبارىيەكان)، دەروازەي خانوۋەكەي ئىمە
 كەۋتبۈۋە گەرەكى شىوخەۋە، بەلام پەنجەرەكانى
 پشتى خانوۋەكەمان دەيروانىيە كۈلانىكى گەرەكى
 ئەنبارىيەكان، منىش ھەندى جار لەگەل منالانى ئەم
 گەرەك يارىم دەكردو ھەندى جارى دىش لەگەل
 منالانى ئەو گەرەك.

لەروۋى بەھاي كۈمەلايەتىيەۋە جياۋازىيەكى
 كەۋرە ھەبۈۋ لەنيوان ئەو دوو گەرەكەدا، لە

گهره کی نه بارییه کاندای به او نه ریتی عه شایه ری
 باو بوو، وهک سفوری ژنان (واته به بی عه باو
 په چه) و هه روه ها نه ریتی توله سه ندنه وه (الثار) و
 شتنه وهی شووره یی (غسل العار). به لام گهره کی
 شیوخ وهک گهره که دیرینه کانی دی، ژنان تیایدا
 حیجابی کی زوریان ده پوشت و به ده گمهن رووداوی
 توله سه ندنه وهی شتنه وهی شووره یی و شتی له و
 چه شنه ی تیادا رووی ددها.

مؤکاری جی او ازی نیوان هم دوو گهره که
 ده گهره یته وه بو نه وهی که خه لکی گهره کی
 نه بارییه کان ماوه یه کی زور نه بوو له کازمیه دا
 نیشته جی ببوون، پینشتر له گونده کانی ده ورو به ری
 نه باریا ده ژیان که ده که و ته سهر روخی فورات،
 لیزه شه وه نه و ناوه یان به سهر دا بړا، بویه نه مانه له
 دابونه ریتی لادییی و خپله کی و عه شایه ریدا
 کونه پاریز بوون. هم سیفه ته ته نها له گهره کی
 نه بارییه کاندای نه بوو، به لکو زور گهره کی دی له
 به غدا هه ببوون هه لگری هه مان سیفه ت بوون.
 له راستیدا هه موو نه و گهره که که نارانه ی دوری
 به غدا یان دابوو له هه ردوو لای که رخ و ره سافه دا،
 له و چه شنه بوون، نه مانه له پاش نه و گرانه تا
 (تساعون) ه تونده ی که له سالی ۱۸۳۱ دا به غدا و

کازمیه‌ی ته‌نی، روویان کرده ناوجه‌رگه‌ی شاره‌که،
 ئەو نه‌خوشییە ژماره‌یه‌کی زۆری خەلکی له‌ناوبرد.
 گرنگترین ئەو شتانه‌ی له‌منداڵیدا سه‌رنجی
 راده‌کێشام، ئەو جیاوازییه‌ روونه‌ بوو له‌نیوان
 ره‌فتاری ئافره‌تی ئەنباری و ره‌فتاری ئافره‌تانی
 گه‌ره‌که‌کانی تر له‌ کازمیه‌، ئافره‌تی ئەنباری
 به‌شیوه‌ی لادینی سفوور بوو واته‌ عه‌باو په‌چه‌ی
 نه‌ده‌پۆشی، ئەو شیوه‌یه‌ی ئیسلام فه‌رمانی کرد‌بوو،
 واته‌ ده‌رخستنی روخسارو هه‌ردوو ده‌ست به‌بێ
 رازاندنه‌وه‌، به‌لام له‌ کۆلانه‌کانی تردا ئافره‌ت کاتێک
 ده‌هاته‌ ده‌ره‌وه‌ دوو عه‌بای ده‌پۆشی، په‌کیکیانی
 ده‌خسته‌ سه‌ر شانی و ئەوی دیکه‌یشیانی ده‌خسته
 سه‌ری، به‌عه‌بای دووه‌میان رووخساری خۆی
 ده‌شارده‌وه‌، ته‌نها کونێکی بچوکی ده‌هه‌شته‌وه‌ تا
 له‌وینوه‌ ده‌ره‌وه‌ ببینیت و ریگاکه‌ بزانی‌ت.

سفووری ئافره‌تی ئەنباری هه‌روه‌ک سفووری
 ئافره‌تی لادینی وابوو، به‌لام زۆرجار دو‌چاری
 نه‌ریتی شتته‌وه‌ی شووره‌یی ده‌بوونه‌وه‌، واته‌
 نه‌ریتی کوشتنی ژنان له‌کاتی گومانکردن له
 ره‌فتاری‌دا، ئەم نه‌ریته‌ له‌ گه‌ره‌که‌کانی تردا باو
 نه‌بوو، که‌چی له‌گه‌ره‌که‌ی ئەنبارییه‌کاندا
 به‌ئه‌ندازه‌یه‌کی زۆر باو بوو.

جاریکیان له و گهړه که دا پروپاگنده ی خراب
 له سر ژنیک ده کړا، نه و ژنه خزم و که سی نژیکی
 وای نه بوو تا بتوان بیکوژن، تنها برایه کی
 بچو و کی هه بوو نه گه یشتبوو ته مهنی بالقوون
 (هه رزده کاری)، ئیدی پیاو ماقولانی نه و گهړه که
 کو بوو نه وه و ده رباردی نه م مه سه له یه قسه یان کرد،
 بریاريسان دا براکه ی راب سپیرن به کوشتنی
 خوشکه که ی، به لینیشیان پندا که یارمه تی بدن و
 پاریزگاری لینکه ن. نه و برایه کاره که ی نه نجام داو
 خوی راده ستی پولیس کرد، پیاو ماقولانی
 گهړه که که ش له گه لیدا رویشتن بو یارمه تیدانی،
 کاتیک دادگا حوکی به ندردنی له به ندریخانه ی
 نه وجه واناندا به سر دا سه پاند، به هه موو شیو دیه ک
 یارمه تییان ددا، پاش نه و دی له به ندریخانه نازاد
 کړا، بوو به که سیکی ریزدارو به شیو هی
 جورا و جور یارمه تییان پیشکه ش ده کرد.

یه کینک له و شته سه مه رانه ی تر که له و
 روژگار هدا له کولانی نه باریه کاند بینیم، ژنیک
 به شیو هی لادیبیانه ی باو سفورر بوو وهک ژنانی
 تری نه و گهړه که، به لام که که کی بوو به له چکپوش
 (موحه جه به) چونکه شووی به پیاوینک کرد له
 گهړه کینکی دی که حیجابی تیادا باو بوو، پاش

کاتیک له رووی کومه لایه تییه وه به راوردی نیوان
 کازمیه به غداد ده که یس، بوشاییه کی گه وره
 ده بینن، کازمیه مه زاریکی ئاینیه، له هه موو لایه کی
 عیراق و دنیای شیعیدا سهردانی ده که ن، چه ندین
 زانای ناینی ناودارو قوتا بخانه ی ناینی تیندا بوو،
 به لام به غداد سهرباری نه وه ی پایته ختی ولات بوو،
 سه نته ریکی شارستانیش بوو که بیرو هزرو
 سیستمه نوینیه کانی تیادا گه شه ی ده کرد.

کازمیه یه کینکه له چوار شوینه پیروزه کانی
 عیراق، به لام له سی شوینه پیروزه که ی دی له وه دا
 جیاواز بوو که زور نزیک بوو له به غداوه، نه مه
 وای لیکرد بوو ببینته شوینیک بوو ململانی نیوان
 کۆن و نوئ، یان ئایین و شارستانیته، من خوم
 له و ململانییه دا دو چاری نه هامة تی و کیشه ی زور
 بووم.

ژماره ی دانیشتوانی به غداد نه و کاته ده گه یشته
 نزیکه ی دوو سه د ۲۰۰ هه زار که س، که چی
 ژماره ی دانیشتوانی کازمیه نزیکه ی پانزه ۱۵ هه زار
 که س بوو، خه لکی کازمیه به و شیوه یه وه سفی
 به غدایان ده کرد که شاریکه فیل تیایدا ون ده بینت،
 لای نه وان و اباو بوو فیل ریگه ی خوی ون ناکات،
 که چی له به غدادا به هوی به رفراوانی و زوری

رینگاوبان و گه بهک و کولانه کانی، رینگاکه ی لی تیک
دهچی و ون دهیی.

باوکم له مندالیمدا له گهل خویدا دهیبردم بو
به غدا بو سهردانی هه ندی له زیرینگه ره کان، ئه و
دهمه زیرینگه ره کان هه موویان له یه ک خاندا
کۆببوونه وه، ئه و خانه ده که وته لای ره سافه وه
نزیك پرده کۆنه که و پشیان دهووت (خان جغان) که
خانیکی ناودار بوو و ژماره یه کی زور دوکانی
تیندا بوو که تایبته بوون به زیرینگه ره کان و
هه موویشیان جوله که بوون.

یه کیک له و په ندانه ی ئه وسا له نیو خه لکید باو
بوو دهیانووت: (به هشت خان جغان نییه - الجنة
مو خان جغان)، مه به ستیان ئه وه بوو به هشت بو
هه موو که سینک کراوه نییه و هه موو که سینک ناتوانی
بچینه ناوی، به پینچه وانه ی خان جغان که هه موو
که سینک خوی تینده کات، به هشت تایبته به
تویژنکی دیاریکراو نه ک بو هه موو که سینک.
جاریکیان له باوکم پرسى ئه و تویژه کامه یه که
ته نها ئه وان مافی ئه وه بیان هه یه بچنه به هشت؟
وه لامی دامه وه و تی: (نیمه)، بیگومان من باوه رم
به وه لامه که ی باوکم کرد، دواتر بۆم دهرکه وت که
هه موو تویژنیک له خه لکی و له هه موو سوچیکی

جیهاندا باوه‌ریان وایه تهنه‌ها ئه‌وان مافی ئه‌وه‌یان
هه‌یه به‌بێ مه‌رایێ بچنه به‌هه‌شته‌وه. لێره‌دا ئهم
وته‌یه‌ی قورئان راسته که ده‌لی: (کل حزب بما
لديهم فرحون).

وه‌ک پێشتر ئاماژه‌م پێدا باوکه‌م زور ئاییندار
بوو. هوگری خویندنه‌وه‌ی کتییێ کۆن بوو،
هه‌روه‌ک به‌توندی ره‌خنه‌ی له‌ بیری نوی ده‌گرت،
به‌تایبه‌تی ئه‌و بیرانه‌ی ده‌یانووت زه‌وی خره، یان
ده‌یانووت باران له‌ هه‌لمه‌وه‌ دروست ده‌بیت، باوکه‌م
ده‌یووت ئهم بیرانه‌ ده‌بنه‌ مایه‌ی گومانکردن له
بوونی خوداو گومانکردن له‌ تواناکانی خودا. ئیدی
وارامه‌تابوو کاتیک ده‌بیینی باران به‌شه‌سته
ده‌باریت، ته‌ماشای ئاسمانی ده‌کردو ته‌کبیری
ده‌داو داخی بو ئه‌و که‌سانه‌ هه‌له‌ده‌کێشا که
ده‌یانووت باران له‌ هه‌لمه‌وه‌یه.

شایانی باسه‌ ئه‌و کاته کتیییک بو یه‌کیک له
زانایانی ئایین چاپ کرا به‌ناونیشانی (السيف البتار
على الکفار الذین یقولون المطر من البخار)، واته‌:
شمشیری تیژ بو سه‌ر ئه‌و کافرانه‌ی ده‌لێن باران
له‌ هه‌لمه‌وه‌یه. روژیکیان به‌چاوی خۆم بینیم
پیاویک له‌ یه‌کیکی ده‌داو به‌وه‌ تاوانباری ده‌کرد که
گوايه‌ وتووێه‌تی باران له‌ هه‌لمه‌وه‌ دروست ده‌بیت.

گرفتی من ئەوه بوو له گهنجیدا بووم به یه کینگ
 له و کهسه به ئەفره نجر اوانه ی (واته: غه ربزه ده، یان
 لاساییکردنه وه ی ئەوروپا) که باو کم ره خنه ی
 لیده گرتن و داخی لییان هه بوو. به غداش له ئیمه وه
 نزیک بوو و زوو زوو سه رم لیده دا، سوو دم له و
 کتیب و گوشارو روژنامانه وهر ده گرت که له و ی
 دهر ده چوون. له به شه کانی داهاتوودا سزا کانی سه ر
 ئەو هه لوستانه م ده خویننه وه.

به‌شی پینجه‌م: میر فه‌یسه‌ل بن حوسه‌ین له به‌غداد

له ریکه‌وتی ۲۹ یونیو/حوزه‌یرانی سالی
۱۹۲۱دا میر فه‌یسه‌ل بن حوسه‌ین گه‌یشته به‌غدا تا
ببیت به مه‌لیک پاش ئه‌وه‌ی میله‌ت هه‌لیده‌بژیرن.
پیشوازییه‌کی گه‌وره‌و شایسته‌ی لی کرا. بو رۆژی
دوایی فه‌یسه‌ل هات بو کازمیه بو سه‌ردانی
مه‌زارگه‌ پیرۆزه‌که‌ی ئه‌و شارۆچکه‌یه، له‌ویشدا
پیشوازییه‌کی گه‌رمی لیکرا شایسته‌ی بو کرا،
هه‌روه‌ها دوو ئاهه‌نگیان بو ساز کرد، یه‌کیکیان
له‌مالی (سه‌ید محهمه‌د بن سه‌ید حه‌سه‌ن
ئه‌سه‌در)، ئه‌ویتر له‌مالی (حاجی عه‌بدولحوسه‌ین
ئه‌لچه‌له‌بی)، له‌هه‌ردوو ئاهه‌نگه‌که‌دا، هه‌روه‌ک
عاده‌تی ئه‌و جۆره‌ بۆنانه، کۆمه‌لی شیعو و تازی
به‌خیره‌ینان پیشکه‌ش کران.

(سه‌ید جه‌عفر عه‌تیه) زۆری پێ ناخۆش بوو
که میر فه‌یسه‌ل چووه بو مالی دووان له
پیاوماقولا‌نی کازمیه، که‌چی نه‌هاتوو به‌ مالی
ئه‌مان، ئیدی چووه لای مسز بیل سکالاو گله‌یی له‌و
ره‌فتاره‌ی فه‌یسه‌ل کردوو. مسز بیل له‌یه‌کیک له
نامه‌کانیدا باسی ئه‌وه ده‌کات که سه‌ید جه‌عفر به
بیزارییه‌که‌وه هاتوو بو لای و وتووێه‌تی شکۆی

من له به رچاوی خه لکی شاروچکه که شکاوه، مسز بیل وهلامی داوخته وه پینی وتووه گوینی مه ده ری برو بو لای فه یسهل و داوخته بکه بو ماله وه بو چا خوار دنه وه، منیش مه ندوبی سامی و سه رگرده ی گشتیی سوپا له گه ل خومدا ده هینم.

سه ید جه عفر به قسه ی مسز بیل کرد، میر فه یسه لیش ره زامه ندی ده رب ریوو، بریاریان دابوو سه ردانه که بکه وینته پاش نیوه روی روژی ۱۶ ی تاب/ئوگستوسی ۱۹۲۱، سه ید جه عفر بو ئه و مه به سته چه ندین جور شیرنه مه نی و میوه ی رازنده وه، هه روه ها چه ندین دیاری به ترخی ئاماده کردبوو بو میر فه یسه ل و مه ندوبی سامی و سه رگرده ی گشتی و مسز بیل بنگومان. ده لین له و بونه یه دا سه ید جه عفر شه ست هه زار روپییه ی خه رچ کردبوو، ئه م بره پاره یه ش بو ئه و کاته ئیجگار زور بوو. وه ک ده لین کاتیک میر فه یسه ل ده گاته به رده رگای ماله که ی، سه ید جه عفر په لاماری دهستی ده داو ماچی ده کات. مسز بیل له نامه کانیدا وه سفی ئه و خوانه ده کات که سه ید جه عفر ئاماده ی کردبوو و ده لی له ژیانیدا خوانی وای نه دیوه که پر بیت له م هه موو میوه و شیرینییه جور او جور ه.

بەم شىنۆەيە شويىنى سەيد جەعفەر لە نىگاي دەسەلاتداراندا زياتر ھەلکشا، ھەروەھا لە تىروانىنى خەلکى رەشوک و ئاسايىشدا ھەر بەو شىنۆەيە بوو، بۆيە ئىدى سەرۆکايەتتى شارەوانى پاوانکرا بوو بۆ ئەو، کەس نەيىدەتوانى کىپرکىنى بکات، ئەمەش ھەموو ئەو خواستە بوو کە سەيد جەعفەر ھەولى بۆ دەدا، ئامانجى يەكەم و کوتايى ئەو لە ژياندا ئەو بوو کە لە سەردەمى فەيسەليشدا ھەر بە سەرۆكى شارەوانى بمىنىتەو، ھەروەک چۆن لە سەردەمى عوسمانيشدا سەرۆكى شارەوانى بوو. لەمەشدا سەرکەوتوو بوو.

رۆژەکانى يەكەم

لە عىراقدا راپرسىيەك کرا بۆ ھەلبژاردنى مير فەيسەل وەک مەلىكى ئەو ولاتە، ئەنجامى راپرسىيەكەش برىتى بوو لە رەزامەندى زۆرىنەى خەلک بۆ ئەو دەى مير فەيسەل ببىت بە مەلىكى عىراق، ئەمەش شتىكى چاوەپوان کراو بوو، لە راستىدا زۆربەى عىراقىيەکان فەيسەليان خوشدەويست، خاوەن کە سايەتییەكى خوشەويست بوو لە لايان، چونکە بەگوێرەى ئارەزوو و خواستى ئەوان قسەى لەگەڵدا دەکردن.

بریار درا روژی ۲۳ ی ئابی ۱۹۲۱ تاج له سهر
 مهلیک فهیسهل دابنریت. وهک زانراوه مهلیک خوی
 نهو روژدی دیاری کردبوو بو تاج خسته سهری،
 چونکه رینگه وتی ۱۸ ی زولحیجه بوو به پیی
 روژمیری هیجری، شیعهکان نهو روژه به جهژنی
 خویان دهزانن که پیی دهلین (جهژنی غه دیر)،
 له و باوهره دان پیغه مبه ره لهو روژه دا عهلییه
 ههلبژاردوو تا له پاش خویدا ببیت به خهلیفه،
 فهیسهلش به ههلبژاردنی نهو روژه بو تاج
 له سهرنان، ویستوویه تی نهو بهیری خهلی بخته وه
 که نهویش له نهژادی نیمام عهلییه، نهویش
 لایهنگری عهلییه و خوشی دهوی و له سهر ریگی
 نهو دهروات.

پاش تپه ربوونی دوانزه روژ به سهر تاج تاج
 له سهرنان مهلیک فهیسهل، مانگی موحه ره م هات،
 نهو مانگی شیعهکان تیایدا یادی کوشستی
 حوسهینی کوری عهلی دهکه نه وه، ئیدی پرسه ی بو
 دادهنین و به زنجیر له خویان دهدهن، مهلیک ئیعازی
 دابوو برده پارهیهک بو یارمه تی نهو یاده سهر ف
 بکریت، ههروه کو ئیعازی نهویشی دابوو که له
 سهحنی کازمیه دا پرسهیهک به ناوی نهو وه
 دابنریت، پاشان مهلیک خوی لهو پرسهیه دا ئاماده

بوو و له‌نیوان ئاماده‌بووان و له‌ته‌ک زانایانی ئایینی
دانیشتبوو.

له‌روژی عاشورا واته له دهی موحه‌به‌م، ئه‌و
روژه‌ی هه‌ر له به‌یانی زووه‌وه خه‌لکیکی زۆر روو
ده‌که‌نه سه‌حنی کازمیه، کوشتنه‌که نمایش ده‌که‌ن و
پرسه‌و ماته‌مینی و سرووتی تایبه‌تی ده‌گیرن،
مه‌لیک خۆی و پیاوه‌کانی ئاماده‌ بوون، له‌وانه
(ساطع الحصري) که له بیره‌وه‌رییه‌کانیدا ئاماژه‌ی
به‌و روژه داوه.

شوینیکی تایبه‌تی بو مه‌لیک ئاماده‌ کرا، شوینه‌که
که‌وتبووه ژیر گوڤه‌پانه‌که له‌سه‌رووی ده‌رگای
قیبله، له‌وێ له‌گه‌ل ده‌ست و پینه‌نده‌کانی دانیشت،
سرووتی پرسه‌که‌یش به‌به‌رده‌می ئه‌ودا تینه‌په‌ری،
ئیعازی دا دیاری بو ئه‌و که‌سانه ته‌رخان بکریته که
ده‌گیرن و له‌خۆیان ده‌ده‌ن و نمایشی کوشتنه‌که
ده‌نوینن، من ئه‌و روژه له‌گه‌ل باوکمدا له‌یه‌کیک له
هه‌یوانه‌کانی سه‌حندا دانیشتبوو، هه‌یوانه‌کان پڕ
بوون له خه‌لک و ته‌ماشای نواندنی سرووته‌که‌یان
ده‌کرد، گویم لێبوو خه‌لکی باسی ئه‌وه‌یان ده‌کرد که
مه‌لیکیش له مه‌قسوره‌که‌دا له‌سه‌رووی ده‌رگای
قیبله‌وه ئاماده‌یه، هه‌روه‌ها باسی ئالای عێراقیان
ده‌کرد که بۆ یه‌که‌مجار له مه‌وکیبی حوسه‌ینیه‌دا
هه‌لکرا‌بوو. ئه‌و کاته ئه‌و ئالایه له‌لای خه‌لکی شتیکی

نامو بوو، هه ندى كه سيش ناره زاييان دهرده بېرى كه
 له و بونه ئاينيه دا ئالاي عيراقى هه لكر اوه، به و پينه ي
 ئه مه هه مان ئه و ئالايه يه كه شه ريف حوسه ين
 به رزى كرد بو و دوه له كاتى هاوپه يمانيدا له گه ل
 كافره كان و له دژى ده وله تى عوسمانى موسلمان.
 ساتع ئه لحه سه رى له بيره وه دريه كانيدا ده لى
 كاتيك له سه حنى گازميه دا نمايشى كوشتنه كه
 ده كرا، ئالاي عيراقى له ته نيشت نوينه رى
 سه ركرده ي سوپا هه لكر ابو كه دژى حوسه ين
 بوو. ئه مه سه رنجى ئه لحه سه رى راكيشاو بينى كه
 نه فره تى خه لكى به تايبه تى نه فره تى ژنان روو له
 سه ركرده ي ئه و سوپا يه بوو كه دژى حوسه ين
 جه نگاوه، ئه مه ماناى وايه ئالاي عيراقى ياوه رى
 نه و نه فره تلنكر اوه ي كرد ووه كه ده بوايه ياوه رى
 حوسه ينى بكردايه.

له و كاته دا ئه لحه سه پىرى بىرى له و مه ترسيپانه
 كرده وه كه ده شىت به هوى ئه مه وه روو بدات، ئىدى
 داواى له يه كيك له پاسه وانه كان كرد دابه زىته
 گوره پانه كه و ئالاكه بگوازىته وه و له و شوينه
 نه فره تلنكر اوه لايبات بو شوينيك كه له لاي خه لكى
 خوشه وىسته، پاسه وانه كه دابه زى و داواى له
 هه لگرى ئالاكه كرد كه ئالاكه بباته لاي نوينه رى
 حوسه ين، كه چى نوينه ره كه به توندى پالى پيوه

دەنا، هەرچەند هه‌ولده‌دا ئالاکه له نوینه‌ری
 حوسه‌ین نزیک بخزیده‌وه، نه‌و پترو توندتر پالی
 پیوه ده‌ناو دووری ده‌خسته‌وه‌و نیشانه‌ی تووره‌یی
 به‌روخساریدا دیار بوو، پاسه‌وانه‌که ناچار هاته
 لای نه‌لحوسه‌یری وپس و ت چار چیه؟ چی بکه‌ین؟
 نه‌ویش وه‌لامی دایه‌وه‌و وتی: ئیستا باشت‌ترین رینگه
 نه‌وه‌یه که هه‌لگری ئالاکه به‌بیده‌نگی له مه‌یدانه‌که
 بکشیده‌وه بینه‌وه‌ی سه‌رنجی خه‌لکی رابکیشیت...،
 پاسه‌وانه‌که دابه‌زی و داوای له هه‌لگری ئالاکه کرد
 به‌هیمنی و بیده‌نگی له سه‌حه‌که بکشیده‌وه، نه‌ویش
 چووه ده‌ره‌وه‌و نه‌یده‌زانی بوچی؟

بیهیوایی

مه‌لیک فه‌سه‌ل هه‌ولینکی زوری دا سوژی
 خه‌لکی به‌لای خویدا رابکیشیت و به‌سه‌ریان
 بکاته‌وه،

له‌سه‌ره‌تا‌دا له‌م کوششه‌یدا سه‌رکه‌وتوو بوو،
 به‌لام نه‌م سه‌رکه‌وتنه‌ زور درێژه‌ی نه‌کیشا، چونکه
 لیره‌دا کومه‌لی فاکنه‌ری ده‌روونی و کومه‌لایه‌تی
 هه‌بوون وایان له‌ خه‌لکی کردبوو ورده‌ ورده‌ لینی
 بیزار بن. خه‌لکی نه‌یانده‌زانی مه‌لیک دوچاری چ
 دژایه‌تیه‌ک بووه‌ له‌نیوان داواکاری نینگلیزو
 داواکاری میلیت، نه‌و به‌هه‌موو شیوه‌یه‌ک

تیده کوشا گونجانیک له نیوان داواکارییه دژ به
 یه که کانی نهو دوو لایه نه دا بخولقینیت، به لام خه لکی
 له مه تینه ده که یشتن، نهوان ده یانویست مه لیک
 به ته واری و به بی دوو دلسی له گهل نه مان بیت،
 چونکه نه مان یار مه تیای داوه بیت بو عیراق و هر
 نه مانیش وهک مه لیک هه لیان بژاردووه.

له وکاته دا هاوکیشه یه کی حیسابی به سهر زهینی
 خه لکیدا بالاده ست بوو، به در یژایی سه رده می
 پاشایه تی نه م هاوکیشه حیسابییه کاری تینه کردن،
 نهوان پییان وابوو هه ر که سینک لایه نگری ئینگلیز
 بیت و کاریان له گهلدا بکات ناپاکه، هه ر که سینکیش
 دوژمنا یه تیایان بکات نیش تیمان په روه ره. نه م
 هاوکیشه یه به جوړیک کاری کرد بووه سهر
 بیر کردنه وهی خه لک که له دنیای سیاسه تدا هیلی
 ناوه راس تیای له نیوان ناپاک ونیش تیمان په روه ردا
 نه ده ناسی.

به لام مه لیک فه یسه ل و دهو روبه ره که ی به
 چه مکنکی تر له سیاسه ت ینگه یشتبوون، نهوان وا
 له سیاسه ت گه یشتبوون که بریتیه له هونه ری
 به دیهینانی مومکین. ئینگلیز به هیزی سه ربازی
 ده سه لاتیان به سه ر ولاتدا هه یه، فه یسه ل و
 ده ستوپپوهنده که یشی خاوه نی هیزیکی وانین
 بتوانن وهک نه یار رووبه رووی ئینگلیز ببنه وه، بویه

فهیسهل له سیاسه تگردنیدا ههردوو لای رازی
 دهکردو هاوسهنگی له نێوانیاندا دروست دهکرد.
 ئه‌مه‌ش بیگومان سیاسه‌تیکی زور زه‌حمه‌ت و
 قورسه‌و پێویستی به‌ لیزانی و فیلزانی هه‌یه،
 به‌مۆی ئه‌مه‌شه‌وه‌ فهیسه‌ل دوچاری گرفت و
 خه‌میکی زور بوو، ئه‌مه‌ش، وه‌ک ده‌زانریه‌ت،
 گرنگترین هۆکار بوو که له‌ته‌مه‌نیکی زوودا به‌مریت.
 گه‌ویم له‌ خه‌لکی ده‌بوو له‌ دانیشه‌تن و
 کۆبوونه‌وه‌و چایخانه‌کاندا باسی بیهیوایی خویان له
 مه‌لیک فهیسه‌ل ده‌کرد. جینی سه‌رنجه‌ کاتێک به‌م
 دوایه‌ ته‌ماشای ئه‌و دوکیومینه‌ به‌ریته‌نیه‌یه‌م کرد
 که تایبه‌ت بوون به‌و قوناغه، بوم ده‌رکه‌وت
 ئینگلیزه‌ش باسی بیهیوایی خویان له‌ مه‌لیک فهیسه‌ل
 ده‌کرد، ئینگلیزه‌کان له‌ باوه‌ره‌دا بوون ئه‌میش وه‌ک
 مه‌لیکه‌کانی تر پشتگیریه‌یان ده‌کات و له‌ته‌ک کاروانی
 ئه‌واندا زی‌ده‌کات، به‌لام به‌په‌یچه‌وانه‌ی
 چاوه‌روانه‌یه‌کانی ئه‌وان بوو.

خه‌لکی له‌ سه‌روشته‌ی ئه‌و به‌ربه‌ست و ئاسته‌نگانه
 تینه‌ده‌گه‌یشه‌تن که دوچاری مه‌لیک فهیسه‌ل بێوو.
 هه‌موو که‌سێک بێوو به‌ ره‌خنه‌گری سیاسی عه‌یار
 بیست و چوارو باوه‌ریان وابوو که خاوه‌نی
 راوبه‌چوونیکێ راستن، هه‌ر که‌سێک بیری له‌وه
 ده‌کرده‌وه‌ که ئه‌گه‌ر فهیسه‌ل به‌په‌یی ئه‌و

راوېوچوونه خوكمي بگردايه نهوا سهركه وتوو
 ده بوو، ئيدى نه م ويناكردنه له نيو خه لكيدا باو بوو
 و هه موو كه سيك ببوو به سياسي، كاتيك له بازاردا
 بو كړينى شتيك ده چوويت هه ر نه وونده زارت
 هه لېه نايه تا شتيك بلييت، ده موده ست ده بوو به
 گفتوگوى سياسي، ئيدى په كيكتان يان هه ردو وكتان
 ده بوون به ره خنه كړى سياسي و زور له مه ليك
 فه يسه ل و ده ورو به ره كه ي باشتر له دنيا
 تېده كېشتن.

كه شه كردنكي له راده به ده ر

ده شن بلنين (راى گشتى سياسي) له عيراقدا
 له سه رده مى عوسمانيدا زور لاواز بوو، بگره
 بوونيشى نه بوو، كه چى له سه رده مى مه ليك
 فه يسه لدا زور به خيراىي كه شه ي كرد. خه لكى
 له سه رده مى عوسمانيدا پنيان واوو سياست و
 كاروباره كاني حكومت، كومه له مه سه له يه كن
 په يوه نديان به وانه وه نيه، يان نه ده بوايه باسى
 سياست بكريت، چونكه سياست، وهك نه وسا
 ده يانوت: نان پهيدا ناكات، نه مه جگه له وهى ده شيا
 روو به رووى زيندانى بگردنايه ته وه يان پارو
 ماليان تيا بچوايه، خو نه گه ر په كتيك جورته تى
 بگردايه و باسى سياسته تى بگردايه، پنيان ده ووت:

ئەم حىكايەتە سوۋدى بومان نىيە، باسى شتىك بىكە
نان پەيدا بىكات.

لەسەردەمى عوسمانىدا دوو قسە يان دوو
دەستە واژە ھەبوون لەنيو خەلكىدا باو بوون،
ئەوانىش (من ھەقم چىيە بەسەرەو) و (پەيوەندىي
بە مەنەو نىيە)، مەبەستيان ئەو بوو ھەقيان بەسەر
سىياسەتەو نىيەو ناچنە ناوى. بەلام ئەم دوو
دەستە واژە يە لەسەردەمى پاشايەتيدا كەمتر
بەكار دەھىنران، بگرە ھەر كەسنىك بو خۇي بىو
بەرەخنە گرىكى سىياسى. نابى ئەو ھەمان لەياد بچى
كە ئەم كەشە كۆرۈنە لەرادە بەدەردى راي گشتىي
سىياسى، لايەنىكى نىگە تىقىشى ھەبوو، ئەمە جىاوازە
لە راي گشتىي ولاتانى دىموكراتى و پىشكە وتوو.
راي گشتىي لە ولاتانى پىشكە وتوودا زەمەنىكى
زۆرى لە كەشە كۆرۈنە و پەرەسەندىدا بەسەر
بىردوۋە بەجۆرىك خەلكى ھەر لە مىندالىيەو
لەسەرى راھاتوون، ھەروەھا بەجۆرىك باسى
سىياسەت دەكەن وەك ئەو ھى باسى ھەر
مەسەلە يەكى تىرى ئاسايى بىكەن بىئەو ھى ھەست بە
ترس بىكەن لە حكومەت.

بەلام لە عىراقدا خەلكى دەربارەي سىياسەت
نادوۋىن تەنھا ئەو كاتە نەبى كە دلىيان دوورن لە
مەترسى. ھەر ئەو ھەندەي بزانن حكومەت شمشىرى

لنی بهرز کردوونه ته وه نهوا دهموده ست دهگه رینه وه
 بو بیروکه کونه که یان که ده لنی : (من هه قم چیه
 به سه ردود) و (په یو دندی به منه وه نییه).
 من له سه ردو می میزمنالی و گه نجیمدا زیاد
 له جاریک نه م حاله ته م له خه لکیدا تیبینی کردو وه،
 زور جار ده مبینی هه ندی له خه لکی ماوه یه ک زور
 به په روش و جوشو خروشه وه باسی سیاسه تیان
 ده کردو گه چی ماوه یه کی تر خاموش ده بوون،
 یه کیک له نووسه ره کان نه و که سانه ی به (ئاگری
 ئاهه نگه کان) چواندو وه، نه و ئاگری به خیرایی
 ده گه شپته وه و به خیراییش خاموش ده بیت.

به‌شی شه‌شه‌م: له‌نیوان دوو ناحه‌زدا

له‌کارمیه‌ له‌روژگاری پاش جه‌نگی یه‌که‌می
جیهانیدا، دوو زانای ئایینی هه‌بوون کینه‌رکی و
به‌ربه‌ره‌کانینیان بوو له‌سه‌ر شوینی بلندی ئایینی،
ئه‌و دوو زانا ئاینیه‌ بریتی بوون له‌ (سه‌ید هه‌سه‌ن
ئه‌ل‌صه‌در) و (شیخ مه‌هدی خالصی)، خه‌لکی
شاروچه‌که‌ش، به‌پی لایه‌نگریان بو ئه‌و دوو زانا
ئاینیه‌، دابه‌ش ببوون به‌سه‌ر دوو توژی ناکوک،
هه‌ر توژی یک‌پی وابوو بیرو دنیاکه‌ی خوی
راستته‌.

ئه‌م به‌ربه‌ره‌کانیه‌ زور به‌روونی له‌ ئیواره‌ی
روژی ۱۶ی حوزه‌یران/یونسوی سالی ۱۹۱۹دا
ده‌رکه‌وت که ده‌کاته‌ ریکه‌وتی ۲۹ی ره‌مه‌زانی
۱۳۳۸ی کوچی، له‌و ئیواره‌یه‌دا چه‌ند شایه‌ت‌حالی‌ک له‌
به‌غداوه‌ هاتن بو لای شیخ مه‌هدی خالصی و پریان
راگه‌یاند که به‌چاوی خویان مانگیان بینوه‌، ئه‌ویش
رایگه‌یاند سبه‌ینی ده‌کریت به‌ جه‌ژن. به‌لام سه‌ید
هه‌سه‌ن ئه‌ل‌صه‌در بینینی مانگی له‌لادا
نه‌سه‌لمینرابوو بویه‌ بریاری دابوو سبه‌ینیش هه‌ر
روژوو بگرن. ئیدی دوو پیاو، هه‌ر یه‌که‌یان له‌
به‌رده‌یک، سه‌رکه‌وته‌ سه‌ر دوو مناره‌ له‌ مناره‌کانی

ئه‌لصه‌درو به پله‌وپایه ئاینیه‌که‌ی. خه‌لکی هه‌ر
ئه‌ودنده‌ی هه‌والی سه‌ردانییه‌که‌یان بیست، یه‌کسه‌ر
ده‌ستیان کرد به‌قسه‌و قسه‌لوکی زیاده‌رویا‌نه
له‌سه‌ر سه‌هید هه‌سه‌ن، له‌ئێ‌و خه‌لکی‌دا
پروپاگه‌نده‌یه‌کی وا بلاو بووه‌ود که گوايه سه‌هید
هه‌سه‌ن پاره‌یه‌کی زوری له ئینگلیز وه‌رگرته‌وه.

له‌سالی ۱۹۲۲دا شتیکی تر رووی دا، بووه‌ ه‌وی
دابه‌زینی شوینگه‌ی سه‌هید هه‌سه‌ن و
به‌رزبوونه‌ودی شوینگه‌ی شیخ مه‌هدی. شیخ
مه‌هدی هه‌لوێستیکێ ئوپوزیسیونانه‌ی تونده‌ی
له‌دژی حکومه‌ت به‌شیوه‌یه‌کی گشتی وه‌رگرت، و
له‌دژی مه‌لیک فه‌یسه‌لیش به‌شیوه‌یه‌کی تایبه‌تی.
که‌چی سه‌هید هه‌سه‌ن هه‌لوێستی بیده‌نگی و
بیایه‌نی له‌ئاستی هه‌ردوو لایه‌ندا وه‌رگرت.

له‌و کاته‌دا ئوپوزیسیونبوون و ناره‌زایی سیاسی
له‌نیگای خه‌لکی‌دا نیشانه‌یه‌ک بوو له نیشانه‌کانی
نیشتیمانپه‌روه‌ری. ئه‌مه‌ وای کرد لایه‌نگرانی سه‌هید
هه‌سه‌ن ورده‌ ورده‌ که‌م بپه‌وه‌، له‌به‌رامبه‌ری‌دا
لایه‌نگرانی شیخ مه‌هدی خالصی زیادی کرد.

له‌کوتایی سالی ۱۹۲۲دا، حکومه‌ت فه‌رمانی
ده‌رکرد بو ئه‌نجامدانی هه‌لبژاردنی ئه‌نجومه‌نی
دامه‌زراندن، لێ‌زه‌دا شیخ مه‌هدی خالصی فه‌توای دا
بو بایکۆتی هه‌لبژاردن، به‌و پێیه‌ی به‌شداریکردن

لهو ههلبژاردنه دا هاوکارییه بو ئینگیزی کافر.
ژمارهیهک له پیاوان و لایهنگرانی شیخ مه هدی
سه ره له بهیانی زوو هاتنه ده ری به ره و ده رگا کانی
سه حنی پیروز تا بلاو کراوه کانیانی به سه ردا
ههلبواسن که داوای ده کرد نه چن بو
ههلبژاردنه کان.

شیخ مه هدی هه ره به وهنده وازی نه هینا، به لکو
له نیو خه لکیدا رایگه یاند که ده بی مه لیک فه یسه ل
لابیری چونکه هاوکاری ئینگیزه. له قوتا بخانه
ئاینیه که یدا وته یه کی بو خه لکیکی زور پیشکه ش
کردو تیایدا وتی: (ئیمه فه یسه لمان ههلبژارد
موبایه عه مان کرد تا بییت به مه لیک عیراق به لام
به چه ند مه رچیک، ئه ویش مه رجه کانی پیشیل کرد،
ئیدی هیچ به یه یه کی له گه ردنی ئیمه و گه ردنی گه لی
عیراقدانیه).

من له به ینی دوو به رداشا بووم، له لایه ک باوکم،
که یه کیک بوو لهو خه لکه که مانه ی هه ره به لایه نگری
سه ید سه سن ئه لصدر مانه وه، له بایه کی تر خزم و
دراوسی و زوربه ی خه لکی شاروچکه که مان
لایه نگری خالصی بوون. له باوکمه وه هه ندی قسم
ده بیست پنچه وانه و دژی قسه ی خه لکانی دی بوون،
ئه مه یه کیک تر بوو لهو فاکنه رانه ی له قولایی
ناخمدا ململانی زیندوو ده کرده وه.

دووړخستنډوډی خالصی

پاش نیوډروډی روژی ۲۱ی حوزهیران (یونیوی) سالی ۱۹۲۳، گهنجیک له بنه‌ماله‌ی خالصی که ناوی شیخ‌علی ته‌قی بوو، هاته لای یه‌کیک له ډهرگاگانی سه‌جن و ویستی بلاوکراره‌ی پیوه بلکینیت، دوو که‌س له‌و سوالکه‌رانه‌ی له‌به‌ر ډهرگای سه‌جنه‌که دانیش‌تبوون که له‌راستیدا سه‌ر به پولیسی نه‌ینی بوون، بینیان شیخ‌علی ته‌قی خه‌ریکه بلاوکراره‌یه‌ک به ډهرگاگه‌را هه‌لده‌واسیت، هه‌ستانه سه‌رپی تا ده‌ستبه‌سه‌ری بکه‌ن، پولیسیکی ناشکراش له‌ویدا وه‌ستابوو یارمه‌تی دان، ئیدی بردیان بو بنکه‌ی پولیس. پاش ماوه‌یه‌کی کورت، یه‌کیک له‌ کوره‌گانی شیخ مه‌دی خالصی که ناوی شیخ‌حه‌سن بوو، هاته لای ډهرگای سه‌جنه‌که تا بلاوکراره‌یه‌کی دیکه‌ی پیوه بنووسینیت، پولیسیک له‌ویدا وه‌ستابوو په‌لاماری شیخ‌حه‌سنی داو ویستی ده‌ستی به‌سه‌ردا بگریټ، به‌لام شیخ‌حه‌سن زوو هاواری به‌سه‌ر خه‌لکه‌که‌دا کردو پنی وتن: (ئهم پیاوه بکوژن، ئه‌مه کافرکی جوله‌که‌یه)، خه‌لکیش به‌ربوونه لیدانی و که‌وته سه‌ر زه‌وی، شیخ‌حه‌سن چه‌قویه‌کی له‌گیرفانیدا ډهره‌یناو به پولیس‌ه‌که‌ی وت هر ده‌تکوژم، به‌لام پولیس‌ه‌که‌ توانی هه‌لبیت، به‌پی‌پی په‌تی و به‌ره‌نگی

هه‌لبزرگاوه‌وه چووه بنگه‌ی پولیس، له‌لای
سه‌روکه‌که‌ی (عبدالرزاق فه‌زلی) سکالای کرد له‌و
حاله‌ی به‌سه‌ریدا هاتووه.

عه‌بدولره‌زاق فه‌زلی له‌گه‌ل چه‌ند پولیس‌یکدا
به‌په‌له چوونه سه‌خنه‌که به‌لام که‌سیان نه‌بینی،
پاشان رو‌یشتنه مائی شیخ سه‌سن و به‌دوایدا
ده‌گه‌ران، له‌ویدا ده‌ستیان به‌سه‌ردا گرت، هه‌روه‌ها
ده‌ستیان به‌سه‌ر شیخ عه‌لی برای و شیخ سه‌لمان
قه‌تیفیشتدا گرت که سکرته‌ری شیخ مه‌هدی خالصی
بوو.

حکومه‌ت سه‌بری نه‌ما به‌رام‌به‌ر خالصی،
بریاریان دا له‌عیراق دووری بخه‌نه‌وه، له‌٢٥
حوزه‌هیران (یونیوی) هه‌مان سالدا حکومه‌ت
به‌یاننامه‌یه‌کی توندی ده‌رکرد تیایدا هه‌ره‌شه‌ی له
پیاوانی نایین کرد و به‌شیوه‌یه‌کی ناشیرین زه‌می
کردن، پیاوانی ئایینی به‌وه وه‌سف کرد که ئه‌مانه
فرتوفیل ده‌که‌ن و هیچ په‌یوه‌ندیه‌کیان به‌مه‌سه‌له‌ی
عه‌ره‌بیه‌وه نییه، ئه‌مانه قسه‌ی وا ئه‌خولقینن گوايه
له‌شه‌ریعه‌تی ئایینییه‌وه ده‌ره‌هینراوه، که‌چی
مه‌به‌ستیکیان نییه ته‌نها ئه‌وه نه‌بی هه‌لبژاردنه‌کان
بشیوینن و رای گشتی به‌لاریدا به‌رن و ریگری
دروست بکه‌ن له‌گه‌یشته‌نی گه‌ل به‌ده‌سه‌لات.

ھەروەھا لە بەیاننامە کەدا ھاتوو: سەبرو نەرمیی
 حکومەت ئەو کەسە غەریبانەى ھان دا بەردەوام
 بن لە فریودانى خەلکى و تەنانت بەم دواىیە
 سنوورى مەزارگە پیرۆزەکانیشیان بەزاندو کۆمەلى
 کردەووەى پىچەوانەى نەرىتى ئاینیان نواندوووە کە
 خەلکى ئیماندارو ئایىنپەرودەر ئەم شتانه قبول
 ناکەن، ئەو کەسانە بەناوى ئایىنەو بەلاوکراوەى
 خراپیان لەسەر مەزارگەى ئىمامەکان و دەرگای
 سەحندا بلاوکردۆتەووەو شۆینە پیرۆزەکانیان نەتک
 کردووەو حورمەتیان شکاندوو، ئەم کردەوانەیان
 تەنھا بو ئەو کردوو تا زیان بە مىللەت بگەيەنن.
 لەکۆتایى بەیاننامە کەشدا ھاتوو: بەم بۆنەىووە
 دەبى ئەو بزانریت ھەرگیز حکومەت بەرامبەر بەو
 کردەوانە پىدەنگ نابىت و سزای ھەموو ئەو
 کەسانە دەدات کە یارى بە مافە رەواکانى مىللەت
 دەکەن.

لە ئىوارەىکى درەنگى ۲۶ى حوزەيران
 (یونیۆ)دا، عەبدولرەزاق فەزلىی بەرپەرەى پۆلىس
 لەگەل موختارى گەرەکى شیوخ و مەوەزىک و
 پىنج پۆلىسدا ھاىتە مالهەکەى خالصى، بە ھىمنى
 خالصیان دەستبەسەر کردو بە ئۆتۆمبىلىک بەردیانە
 وىستگەى شەمەنەفەر لە بەغدا، ئۆتۆمبىلىکى تریش

له دوايانه وه دهر وېشت كه مفه وه زه كه و پېنچ
پوليسه كه ي تيا بون.

كاتيك نه مان گه يشتنه ويستگه ي شه مه نه فەر،
دنيا به ته واوې تاريخي كرډبوو، هينځي گه وره ي
سوډاو پوليس به و ناوړه دا بلاو بېوونه وه، هره ها
شه مه نه فهرينكي تايبه تيان ناماده كرډبوو كه بریتی
بوو له سي فارگون، يه کيکيان كه له پله يه كي باشدا
بوو ته رخاڼ کرابوو بو خالصي، دوو فارگونه كه ي
تر بو گواستنه وه ي نه و هينزه بوو كه
راسپېر درابوون پاريزگاري له شه مه نه فهره كه بکه ن
و له ريگادا پاسه واني بکه ن، خالصيان له پېشه وه
داناو نينجا چوار كه سه كه ي تریشيان سه رخست و
له ته نېشتي خالصي دايان نان، نه و چوار كه سه ي
كه بهر له خالصي دوستبه سهر کرابوون، بریتی
بوون له: هره دوو کوره كه ي: شيخ هه سه ن و شيخ
عالي و هره ها شيخ عالي ته قی و شيخ سه لمان
قه تيفی، شه مه نه فهره كه بهره و به سه ردي بردن،
له وينشه وه به پاپورېك بردنيان بو حيجاز.

بو سه رله به ياني روژي دوايي، کاتيک هه واله كه
له گازميه بلاو بووه وه، پشيوې و غه لبه غه لپ پهيدا
بوو و خه لکي دوکانه کانپان داخست و له سه حندا
کوبوونه وه و زور تورېو نااسايي بوون، به لام

عبدالرزاق فزلی له ماوه یه کی کورتدا توانی
 کونترولی بارودوخه که بکات، چهند پولیسیکي نارد
 نیو بازاره که تا ژماره ی ئو دوکانانه تومار بکه
 که داخراوون، چهند که سیکیشی نارد تا بانگه شه ی
 ئو ده بکه هر که سیک بهرده وام بیت له داخستنی
 دوکانه که ی، ئو ا سزایه کی توند دهریت. ئو ده بوو
 خه لکه که گه رانه وه سهر نه ریته کونه که ی خویان و
 خیرا دوکانه کانیا ن کرده وه ته ماشای
 نه ملاوئه ولایان ده کرد نه وه که سیک بیانینیت،
 ده یانویست بلین (من هه قم چیه) و (په یوه ندیی به
 منه وه نییه).

حکومهت به یاننامه یه کی بو میللهت دهرکرد،
 تیایدا هاتووه: به لکه ی حاشاهه لنه گر له بهرده ستان
 که شیخ مه هدی و هه ردوو کوره که ی و شیخ
 سه لمان قه تیفی و شیخ عه لی ته قی، ئه مان بوونه
 سایه ی ئو دوخه ی له به یاننامه که ی پینشوودا باس
 کراوه، بویه له ولات دهرکران. حکومهت جاریکی تر
 رایده گه یه نیت که نیازی وایه ده سه لاتنی قانونی بداته
 ده ست نوینه رانی راسته قینه ی گه ل، له و که سانه ش
 خوش نابیت که له ژیر په رده ی ئایینه وه به پینی
 ئاره زوه کانی بیگانان یاریان به و مه سه لانه ده کرد
 که په یوهستن به مافه کانی نه ته وه وه.

مردنی خالصی

پاش ئه وهی خالصی فه ریزه ی چه جی به جی
هینا، چوو بو ئیران و له ناوچه ی خوراسان
نیشته جی بوو. سکر تیزه که ی که ناوی (الشیخ
سلمان القطیفی) بوو، لینی جیابوو وه وه گه رایه وه بو
عیراق، دواتر به ناوی (سلمان الصفوانی) له
راگه یاندا کاری ده کرد.

له ئیواره ی ۷ ی نیسان/ئاپرلی سالی ۱۹۲۵ دا، له
خوراسانه وه بروسکه یه ک گه یشته کازمیه،
ناوه روکی بروسکه که بریتی بوو له هه والی مه رگی
خالصی، شاروچکه که به م هه واله ورووژا، خه لکیکی
زور ده ستیان کرد به گریان، بو روژی دوایی
بازاره کان داخران وه ک راگه یاندنی ماته مینی،
چه ندین کوره و له شیوه ی کوره یی حوسه مینه
دهستی پینکرد، کوره وه کان خه مبار بوون و له سنگی
خویان ددها ریک وه ک یادی حوسه مین، حکومه ت
وه ک لیخوشبونیک چاوپوشیی له و کاره کردو
گویی نه دانسی، به لام روژ له دوای روژ خه م و
ماته مینی زیادی ده کرد.

ئه وه ی جینی سه رنجه، خه لکی ئه عزه میه، ئه و
شاروچکه یه ی دده که ویته باشوری کازمیه لای
دیج له وه، کوره و یکی تایبه تییان نارد تا له گه ل

خه لکی گازمیه دا هاو خه می بنوینن و بیسه لمینن که
 کوچکردوو له راستیدا کوچکردوو ی هه موو
 موسلمانانه و هیچ جیاوازییه ک له نیوان شیعه و
 سوننه دا نییه، ئیدی دهستان به و ئه هه زوجه یه کرد
 ئه هه زوجه (واته ئه و سترانه کورته ی به ئاوازیکی
 تاییه تی و دووباره وتنه وه و به هه لبه زینه وه
 دهیلینه وه، ئه مه له باشوری عیراقددا باوه -و-)

یا عمود الاسلام حامی الشریعة

یتمت ها المخلوق سنه و شیعة

ئه مه رینک له و کاره دهچیت که دیسان خه لکی
 ئه عزمیه به ر له سی سال، له ساته وهختی شوپشی
 بیستداو به بۆنه ی روژی عاشوراوه، کوپه وینکی
 تاییه تییان نارد بۆ سه حنی گازمیه، ئه هه زوجه یه کی
 له م جوړه یان دهووته وه:

جیت أشدکم یا شیعة صدق زینب سلبوها

أي وحق جدھا و أبوها حتی الخيام حرقوها

به بۆنه ی مه رگی خالصیه وه چه ن دین ئاههنگی
 ساته مینی له گازمیه و به غداو شاره کانی تریش
 دامه زرا، ژماره یه ک شاعیرو و تارخوینی شیعه و
 سوننه پیکه وه به شسدارییان له و ئاههنگی
 ماته مینیانه دا کرد، له وانه شاعیران: جه میل سدقی

زه‌هاوی و مه‌عروف ره‌صافی و حاجی نو‌عمان
ئه‌عه‌می و عبدالحسین الازری و عبود الکرخی.

روژانه ئاهه‌نگی ماته‌مینی له‌کازمیه‌دا له
قوتابخانه‌ی خالصی داده‌مه‌زرا، من په‌روشی
نامه‌ده‌بوونی ئه‌و ئاهه‌نگانه بووم تا گویی له‌و
شیعرو وتارانه بگرم و بزانه گویگران چون وه‌لام
ده‌ده‌نه‌وه‌و ده‌لین: (ده‌مخوش، دووباره).

یه‌کیک له‌وشیعرانه‌ی له‌و ئاهه‌نگانه‌دا وتارانه‌وه،
شیعریکی میلیبی شاعیری میلیبی ناسراو عبود
کرخی بوو، ئه‌و شیعره له‌نامیلکه‌یه‌کی تایبه‌تیدا
چاپ کراو له‌بازاردا به‌را‌ده‌یه‌کی به‌رین ده‌فروشرا.
یه‌کیک له‌و دیره شیعره‌ی خه‌لکی له‌به‌ر خویانه‌وه
ده‌یانوته‌وه‌و له‌بیرم ماوه، ده‌لی:

غاندي بالهند زغلول بمصر

وانت ثالثهم الى هذا القطر

مانای ئه‌م دیره شیعره ئه‌وه‌یه خالصی
سه‌رکرده‌ی گه‌لی عیراقه وه‌ک چون غان‌دی
سه‌رکرده‌ی گه‌لی هیند و سه‌عد زه‌غلولیش
سه‌رکرده‌ی میسر بوون.

یه‌کیک له‌و شته‌ خوشانه‌ی پنیوسته لینه‌دا
بیگیرمه‌وه، میژوونوسی ناودار جه‌واد عه‌لی له‌و
روژگاره‌دا قوتابی بوو له‌قوتابخانه‌ی ئیمامی

ئەرزەم لە گازمىيە، كاتى ھات بۇ مائەمىنيەگەى
 گازمىيە، تەربوشىكى سوورى لەسەر نابوو وەك
 نەرىتى (ئەفەندى) يەكانى ئەو روزگارە، شىعەرىكى
 مائەمىنى بۇ خالصى خويندەوہ كەخۇى
 ھۇنىبويەوہ، ئامادەبووان زۇريان بەدل بوو،
 بەتايىبەتى ئەو دىرە شىعەرى ئامازە بۇ
 قەسىدەيەكى عبود كرخى دەكات و بەربەرەكانى
 دەكات و دەلى:

ان فاخرت مصر بسعد زعيمها
 سعد يقاس بأيه الجبار؟!

ماناى ئەم دىرە شىعەرە ئەوہىە كە مومكىن نىيە
 سەعد زەغلۇل بە خالصى بەراورد بىكرىت، چونكە
 ئەمەى دوایى ئايەتوللايە. كاتىك ئامادەبووان
 گوڭيان لەم دىرە بوو، دەنگيان ھەلبىرى و چەندىن
 جار وتيان (دەمخۇش، ئافەرىن، دووبارە دووبارە).
 وەك چۇن قەسىدەگەى عبود كرخى و جواد
 على بوود مایەى رەزامەندى ئامادەبووان، بەھەمان
 شىوہ ئەو شىعەرى مەعروف رىصافى كە لەبەغدا
 خويندەوہ بووہ جىگەى خوشحالىي خەلكەكە،
 بەتايىبەتى دوو دىرى تىايە كە خەلكى بۇ ماوہىەكى
 درىژ باسیان دەكردو گفتوگويان لەسەر دەكرد،
 ئەو دوو دىرەى مەعروف رەسافى بەم شىوہىە:

رحم الله شيخنا انه كان
بعيدا عما تريد السياسة
ما تعاطى غير الخداع غلادستون
كلا و لا دلکاسه

غلادستون و دلکاسه که مه عروف رهسافی له
شیعره کهیدا ناوی هیناون، دوو زانای رامیاری
زور ناوداری کوتایی سهدهی نوزدهیه من، یه که میان
به ریتسانییه و دووهمیان فره نسویه. مه بهستی
رهسافی له ناوهینانی شه دوو که سایه تییه شه ویه
که شیخ مه هدی خالصی دوور بوو له فریودان،
فریودان و فرتوفیل کاری سیاست و
سیاسه تمه دارانی وهک غلادستون و دلکاسه.

ناماژیه کی کۆمه لایهتی

شیخ مه هدی خالصی له پاش مردنی، له زهینی
خه لکیدا بوو به شه فسانه، له هه موو شوینیکا ناویان
دهینا، شه ناماژیه بو مورکی شه جوره له رای
گشتی که له وکاته دا له عیرا قدا باو بوو. هه
که سیک دژی حکومت بوایه جیگهی ریزلینان بوو.
له کاتینکا ناوبانگ باشیی خالصی بلند ده بووه وه،
ناوبانگی رکابه ره کهی (سهید حه سهن شه لسه در)
داده به زی، وای لیهات هه نه دی کهس له خه لکی
کازمیه که حسن الصدیان له ریگاوبانه کاند

دهبینی، جۆریک له پلاری ناشیرین و رقنāmیزیان
تیدهگرت.

له و کاته شدا سهید حسن الصدر پیر ببوو و
به ته مه ندا چووبوو، واراها تبوو که ده چووو
مزگه وت بو نوێژکردن، به سواری گویدرێژ
دهرویشت، ده مبینی هه ندی له دوکانداره کان قسه ی
ناشیرینیان پنده ووت، ئه ویش به بینهنگی و خوگری
بهردهوام ده بوو له سه ر رویشتن.

ئه وه ی نه هامة تی ئه م پیاوه ی زیاتر کرد،
ئه وه بوو کوره که ی به ناوی سهید محهمه د،
په یوه ندییه کی نزیک و زور باشی له گه ل مه لیک
فه یسه لدا هه بوو، مه لیک فه یسه لیش کردی به
ئه ندامی ئه نجومه نی نوینه ران (واته په رله مان)،
خه لکیش پینانوابوو ئه مه ناپاکییه کی نیشتمانییه
کورو باوک کردوو یانه.

سهید محهمه دی کوری سهید حسن الصدر له
گه ره کی (ئه له به حیه) دا ده ژیا که یه کی که له گه ره که
هه ره دیرینه گانی کازمیه، بویه ناچار ده بوو
به هه ندی ریگای دیدا به روات تا ده گاته و نسته گی
تراموای بو ئه وه ی سواری تراموای بیت (که ئه سب
رایده کیشا) و به جیت بو ئه نجومه نی نوینه ران که
که وتبووه به ری که رخ. ئه وه ی له یادم مابیت

دهمبيني، نهو کاته‌ي سهيد محمەد به‌ره‌و
 تراموايه‌که ده‌رويشت، روزنامه‌فروش‌ه‌که دواي
 ده‌که‌وت و له‌دواوه‌هاواري ده‌کردو ده‌يووت:
 (هه‌والي سيخوره‌گه‌وره‌که!!)، که بيگومان مه‌به‌ستي
 سهيد محمەد بوو.

دواچار سهيد محمەد ناچار بوو له‌گه‌ره‌کي
 ته‌لبه‌حايه‌ دوور بکه‌ويستەوه‌و له‌ به‌ري که‌رخ
 له‌گه‌ره‌کي جعيفه‌ر خانوويه‌ک به‌کري بگريت که
 نزیک بوو له‌ ته‌نجومه‌ني نوينه‌ران.

به‌شی جه‌وته‌م:
له‌نیو (مه‌کته‌بلی)ی کوری (ئه‌فه‌ندی)دا
که‌سایه‌تیم دروست بوو

له به‌شه‌کانی پیشوودا باسی هه‌ندی له‌و رووداو
 و بارودوخانه‌م کرد که له‌منالی و میرمنالیمدا
 پیاپاندا رویشتووم، ئه‌و رووداوانه‌ش کاریگه‌رییان
 له‌سه‌ر بیرکردنه‌وه‌و که‌سایه‌تیمدا هه‌بوو. له‌م
 به‌شه‌دا باسی ئه‌و رووداوانه ده‌که‌م که تایبه‌تن به
 خوم، واته ئه‌وانه‌ی کاریگه‌رییه‌کی زیاترو
 راسته‌وخوتریان له‌سه‌ر پینکه‌پینانی که‌سایه‌تیمدا
 هه‌بوو.

له‌روژگاری منداالیمدا له‌کازمیه‌چه‌ند
 (که‌تاتیب)یک هه‌بوون بو فیزبوونی خویندنه‌وه‌و
 نووسین و بیرکاری (که‌تاتیب: واته خویندن له
 مزگه‌وت و له‌لای مه‌لا، له‌لای خومان پینان ده‌وت
 حوجره سه‌هرگین)، ته‌نها یه‌ک قوتابخانه‌ی نوی
 هه‌بوو که له‌کوژتایی سه‌رده‌می عوسمانیدا بنیات
 نرابوو و که‌وتبووه باشووری شارۆچکه‌که‌وه
 له‌ته‌نیشته سه‌ه‌رای حکومه‌ت، خه‌لکی به‌و
 قوتابخانه‌یه‌یان ده‌ووت (مه‌کته‌ب)، ئه‌و قوتاییانه‌ش
 که له‌ویدا ده‌یانخویند پینان ده‌ووتن (مه‌کته‌بلی).

زوربه‌ی خەلک بەچاویکی پەر لە گومانەوه
 تەماشای ئەو قوتابخانە یەیان دەکرد، ئەو
 تێروانینەیان لە سەر دەمی عوسمانییەوه بو مابوو،
 چونکە قوتابخانە نوێیەکان تاییبەت کرابوون بو
 کورانی (ئەفەندی) یەکان، واتە بو منالانی فەرمانبەرە
 حکومییەکان، پێیان وابوو ئەو جۆرد قوتابخانە یە
 لادانی سیکسی تیادا باوە، لیرەوه ئەو پەندە باوە
 هاتوو کە دەلی: (کتیبەکان توور هەلدە، ئیشی
 مەکتەب سوودت پی ناگە یەنیت)، (ذب الکتب شغل
 المکتب مایفیدک) .

سیاسەتی مەلیک فەیسەل بریتی بوو لە
 زیادکردنی قوتابخانە ی نوێ، هانی خەلکی دەدا
 منالەکانیان بخەنە قوتابخانە نوێیەکانەوه، بەلام
 ژمارە یەکی زۆر کەم لە خەلکی بەدەنگ ئەو
 بانگەوازد رویشتن، زوربه‌یان لەسەر بیروباوەری
 کۆنیان مانەوه.

باوکم لەسەر دەتادا وەک زوربه‌ی خەلکی دی
 بەگومانەوه تەماشای قوتابخانە ی نویی دەکرد،
 بۆ یە خستیم یەکیک لە کەتاتیبەکانەوه لەلای شینخ
 سەعید لە مزگەوتیکی نزیکی مالمان، ئیدی منیش
 وەک شینوازی کۆنی ئەو سەردەمەو لەلای مەلادا
 فیزی خۆیندەوهو نووسین و بیرکاری بووم. پاش

ماوه یهک که بیرم نه ماوه چهنندی پیچوو، قورشانم
 خه تم کرد، بهو بونه یه وه شاههنگیکی تاییه تییان بو
 ساز کردم که پینی دهوتریت (زه فقه) بهو پییه من
 له نیوان کومه لی قوتا بیدا دهرویشتم نه وان مومیان
 به دهسته وه بوو و سروودی تهقلیدی و نه هازیجیان
 دهووته وه تا گه یشتینه ماله وه.

روژیکیان باو کم له ناکاو منی له که تاتیب
 ده رهیناو بر دمی بو قوتا بخانه و له وی له وهرزی
 دووه مدا توماری کردم، به لام زوری پی نه چوو له
 قوتا بخانه ده رهینام و گه راند میه وه بو که تاتیب بو
 لای شیخ سه عید، قسه یه کی بو شیخ سه عید کرد
 نیستاش له یاده وهریمدا هه لکولراوه، پیی وت:
 (مه کته ب سوودی نییه!).

به لام جاریکی تریش له که تاتیب ده ری هینام و
 له قوتا بخانه توماری کردم، نه مجاره بو ماوه ی
 چوار سال له قوتا بخانه دا خویندم تا گه یستمه پولی
 پینجه م، من له هه موو وانه کاند له پیش بووم و
 هه موو سالیکیش یه که م دورد ده چووم، به لام نه م
 سه رکه و تنانه ی من له لای باو کم نه بوو به
 شه فاعه تیک که به رده وام بم له خویندن، نه وه بوو
 له ناکاو جاریکی تر له قوتا بخانه ده رهینام و
 بریاری دا له بریی دهوامی قوتا بخانه، هه ر له

دوكانه‌كه‌ی خوییدا ده‌وام بکه‌م، ئەمه بو ئەوه‌ی
راهینان له‌سه‌ر پیشه‌یه‌ک بکه‌م که له‌گه‌وره‌ییمدا
ژیانم دابین بکات، پێی وابوو قوتابخانه‌ بو بژیوی
ناینده‌م سوودی نابیت.

له‌ دوكانه‌كه‌ی باوكمدا

بو ماوه‌یه‌ک له‌ دوكانه‌كه‌ی باوكمدا ده‌وامم كرد،
ئەمه‌ یه‌كه‌م ئەزموونی من بوو بۆ ناسینی
كاروباری بازارو چونیتی به‌ریوه‌چوونی
ساتوسه‌ودای بازار، ئەم ئەزموونه‌ش بێگومان
ئەزموونی دیكه‌ی به‌دوای خوییدا هینا. ئیستا وا
هه‌ست ده‌كه‌م ئەو ئەزموونانه‌ سوودێکی زۆریان
پێگه‌یاندم بۆ تیگه‌یشتن له‌ سروشتی به‌شه‌ر.

به‌داخه‌وه‌ ده‌لیم باوكم له‌مامه‌له‌كردنیدا له‌گه‌ل
كریاره‌كاندا شاره‌زاو لیهاتوو نه‌بوو، كه‌ ئەمه
هونه‌ریكه‌ پێویسته‌ هه‌موو ئەو كه‌سانه‌ی له‌بازاردا
كار ده‌كه‌ن، بیزانن، به‌تایبه‌تی ئەوانه‌ی له‌بواری
پیشه‌ی زیرینگه‌ری كار ده‌كه‌ن. باوكم زوو توپه
ده‌بوو، كه‌ راوبۆچوونێکی ده‌رده‌بری لای وابوو
ته‌نها بۆچوونه‌كه‌ی خۆی راسته‌، بۆیه‌ هه‌میشه
له‌گه‌ل کریاره‌كانیدا ده‌كه‌وته‌ ناكۆکیه‌وه‌، ئیدی به
تیپه‌ربوونی كات و پله‌ به‌پله‌ ژماره‌ی کریاره‌كانی

که‌م ده‌بووه‌وه، به‌هوی ئه‌مه‌شه‌وه هه‌م خۆی و
هه‌م ئه‌مه‌ش دو‌چار ی دو‌خ‌یک بووین تیا‌یدا تالی
ونه‌هامه‌تی و بی‌ه‌شیی زورمان چه‌شت.

ئه‌م سی‌فه‌ته‌ی باوکم ته‌نها له‌ مامه‌له‌کردنی‌دا
له‌گه‌ل کریاره‌کانی‌دا قه‌تیس نه‌کرا‌بوو، به‌لکو له‌گه‌ل
هه‌موو که‌سی‌که‌دا ئه‌و ره‌فتاره‌ی ده‌نواند، ئه‌مه‌ش
به‌خواست و هه‌لب‌ژاردنی خۆی نه‌بوو، چون‌که
که‌سایه‌تی باوکم، هه‌روه‌ک که‌سایه‌تی مرو‌قه‌کانی
دی، بریتی بوو له‌ ده‌ره‌نجامی کارلینکی نی‌وان
سی‌فه‌ته‌ بوماوه‌یه‌کان و ئه‌و بارو‌دوخ‌ه‌ی تیا‌یدا
که‌وره‌ ببوو (هه‌روه‌کو له‌به‌شه‌که‌ی پێشو‌ودا با‌سم
کردووه‌). به‌لام خه‌لکی له‌م شتانه‌ تینه‌ده‌گه‌یشتن،
به‌لکو وایانده‌زانی خۆی ده‌توانیت چونی بویت به‌و
جو‌ره‌ که‌سایه‌تی خۆی دروست بکات، بویه‌ ئه‌گه‌ر
له‌ژیا‌ندا شکستی به‌ینایه‌ گه‌ییان لیده‌کردو پێیان
وابوو ته‌نها خه‌تای خۆیه‌تی.

دو‌کانه‌که‌ی باوکم وه‌ک قوتا‌بخانه‌یه‌ک وابوو بو
من، وانه‌یه‌کی زانستی زور به‌نرخ‌ی تیا‌دا فیر
بووم. فیری ئه‌وه‌ بووم که‌ هه‌ق و راستی له‌لای
خه‌لکی‌دا مه‌سه‌له‌یه‌کی ری‌ژدییه‌، ئه‌وه‌ی که‌سی‌ک پێی
وایه‌ هه‌قه‌، که‌سی‌کی دی وایسده‌بینی که‌ نا‌هه‌قه‌.
لێ‌روه‌ ئه‌و په‌نده‌ باوه‌ له‌نی‌و پێشه‌وه‌رانی ولاتانی

پیشکه وتوودا بلاو بوووه که دهلی: 'همیشه کریار
له سر ههقه.'

پیشه وهری سرکه وتوو له سر بنچینه ی ههق
و ناههق مامه له له گهل کریاره کانیدا ناکات وهک
چۆن باوکم و کهسانی تری وهک نه و دهیانگرد،
به لکو دهبی له سر نه و بنچینه یه مامه له بکرنیت که
همیشه کریار له سر ههقه. دهشیت نه مه له
مه و دایه کی کورتدا ببیته مایه ی زیانی پیشه وهره که،
به لام له مه و دای دووردا ده بینه مایه ی قازانج.
سومعه ی همیشه یی پیشه وهر زور سوو دبه خستره
وهک له وهی جاروبار مشتومر له گهل کریاردا بکات.
جاریکیان له یه کینک له پیشه وهره کانی ولاتی
خومانم پرسى تا چهنده نه و قسه یه ی پراکتیک
کردوو که دهلی همیشه کریار له سر ههقه،
وهلامی دامه وه و تی نه گهر له گهل کریاره کانیدا
به پینی نه و پرهنسیه بجولایه ته وه نه و دهیانخوارد.
به رای نه و هندی له کریاره کان له ولاتی نیمه دا
نه و دهرفته ده قوزنه وه و هول دهن فیل و
ته له که بازی له پیشه وهره که بکه ن و تالانی بکه ن،
که دهشیت نه مه ببیته هوی مایه پوچبوونی
پیشه وهر.

بوچوونی ئەو پیشەوێ دەرد راستە بەلام لەژێر
 روشنایی ئەو نەریتانەی لەژینگە کۆمەلایەتییەکی
 خۆیدا باو بوون، لەویدا پیشەوێ و کۆمەڵەسەر
 ئەوێ راهاتبوون کامیان دەیبەنەوێ، واتە هەریەکێک
 لەوانە دەیویست لەکاتی مامەلەکردن و سەودادا
 لەویدیکەی بباتەوێ، لێرەوێ ئەو جورە پەندانە
 لەنیویاندا سەری هەلدا کە بونموونە دەلی: 'هەزار
 قەلبە بەبێ دوران' (ألف قلبية و لا غلبة)، (واتە
 هەزارجار وەرگەڕێ بەلام یەک جار بەفیلبازی لیت
 نەبەنەوێ-یان: 'هەر سەودا بکە هەتا ئارەق
 بەنیوچەواندا دی، (ساوم حتی یعرق جبینک).

باشترین مامەلەکردن لەگەڵ کۆمەڵەسەر ئەوێ کە
 پیشەوێ وەرگەڕێ بونموونە دەلی بگریت،
 لەسەرێک نابیت لەسەر بنچینەی هەق و ناھەق
 مامەلە بکات، لەسەرێکی تر پێویستە ئاگاداری
 نەریتە باوەکانی ژینگە کۆمەلایەتییەکی بیت.

ئەم بێسایەتەنە سوودی بو پیشەوێ وەرگەڕێ
 نییە، بەلکو سوودی بو هەموو مەروڤێک هەیه کە
 بیهوێت بەهەر شێوەیەک مامەلە لەگەڵ ئەوانیدیدا
 بکات، سەروشتی مەروڤ لەهەموو بواریک
 لەبوارەکانی ژياندا هەر یەک سەروشتە.

دروستگردنی عهتر

روژنيکیان که له دوکانه‌که‌ی باو‌کمدا ده‌وامم ده‌کرد، بساو‌کم بریاری دا واز له دوکان بینم و ئیشی‌کی تر ب‌کم و پیشه‌یه‌کی تر هه‌لبژیرم. له‌سه‌ره‌تادا نه‌مده‌زانی چی وای له باو‌کم کرد ئه‌و بریاره بدات، پاشان هویه‌که‌یم بو ده‌ر‌که‌وت: سه‌ید جه‌ع‌فه‌ر عه‌تیه که خاوه‌ن‌مول‌کی دوکانه‌که‌ی باو‌کم و چه‌ندین ریزه دوکانی تر بوو، داوای کریی دوکانی له باو‌کم ده‌کرد که چه‌ند مانگیک بوو نه‌یس‌دا‌بوو، روژ له‌دوای روژ داوا‌که‌ی دوو‌ب‌ساره ده‌کرده‌وه‌و کری‌که‌ش که‌له‌که ببوو، ئیدی سه‌ید جه‌ع‌فه‌ر س‌کا‌لای له‌سه‌ر باو‌کم تۆمار کردو به‌هویه‌وه باو‌کم خرایه زیندانه‌وه، چه‌ند روژنیکی تیا مایه‌وه‌و دواتر سه‌ید جه‌ع‌فه‌ر به‌پیاوه‌تی خوی ئیعازی دا‌بوو له‌به‌ندی‌خانه ئازاد ب‌ک‌ریت.

پینه‌چوو باو‌کم چه‌زی نه‌کرد‌ب‌ی ئه‌و ناکوکی و ملم‌لانی‌یه ببینم که له‌نیوانیاندا رووی دا، بویه بریاری دا واز له دوکان به‌ینم و کاریکی تر ب‌کم. پاش ماوه‌یه‌کی کورت له‌دوکانی عه‌تاریک یان بۆنفروشینک به کریی کارم کرد، ئه‌و دوکانه عه‌تری دروست ده‌کرد، ئه‌و دوکانه که‌وت‌بووه گه‌ره‌کی نه‌نباریه‌کان و خاوه‌نه‌که‌یشی ناوی محمه‌د ره‌زا

بوو، مانگانه تهنه پینچ روپیهم ودردهگرت، واته
تهنه سڼ سدهو خهفتاو پینچ فلس.

بو ماوهی پتر له دوو سال لهو دوکانه دا کارم
کرد، نهو دوو ساله به لای منه وه ناخوشتترین دوو
سالم بوو پیایدا رویشتم، چونکه هه موو روژیک
سهر له بهیانی زوو له گهل خوره لاتن دهستم به کار
ده کرد هه تا کاتژمیر یه کی شهو، تهنه دوو کاتژمیر
پشووم هه بوو، کاتژمیریک بو کاتی ناخوار دنی
نیوه رو له ماله وه، نهویدیش بو کاتی نویژی نیوه رو
و عه سر له مزگه وتیکی نژیکی دوکانه که، لهو
روژگار هه دا وا باو نه بوو که دوکانداران له روژی
هه پیندا دوکان دابخه و کار نه کهن، بویه له هیچ
روژیکي هه فته دا به ته واوی نیسرا حه تم نه ده کرد.
بگره روژانی هه فته به لای منه وه روژانیکي پیکه وه
به ستر او ی خه م و سهختی بوو.

روژیکیان له کاتی عه سردا وه ستاکه م به نه رکیک
نارد می بو که ناری روو باره که، له ویدا چهن دین
چایخانه و قاوه خانه م بینی پر بوون له خه لکی و
گوینیان بو نهو گورانییانه شل کرد بوو که له ئامیزه
کونه که وه (گراموفون) لیده درا، مه به ستم نهو
گورانییانه ی لهو کاته دا باو بوون، وهک
گورانییه کانی محهمه دقه بانچی و رهشید قونده رچی

و به دریه نه نوهر. ئەم دیمەنە دو چاری
 سەر سورمان و حەپەسانی کردم و لەخۆم
 دەپرسی: (ئەم کەسانە چون بژیوی ژایان
 بە دەست دینن؟ و لەکویدا دەژین؟)، من لەو
 باوەرددا بووم بە دەستەینانی بژیوی پنیوستی
 بەو مەیه کە دەبی لەخۆرە لاتنەو تا شو درەنگ
 کار بکەیت.

ئەو قوناغە ئازار بەخش و ئەو ساتە وەختە
 ناخۆشە، خالی نەبوو لە سوود و مەنفعەت،
 بەشیو دیە ک لەشیو دکان سوودی هەبوو بە پنی ئەو
 قسە یە کە دەلی: "دەشینت شتی زیان بەخش
 سوودیشی هەبیت" (رَبُّ ضَارَةٍ تَنْفَعُ).. ئەمە وانە یە کە
 باشی لە ژایاندا پی بەخشیم کە نەمدەتوانی
 لەوانە کانی قوتابخانەدا، ئەگەر لە قوتابخانە بەردەوام
 بوو مایە، فیری ببم. من لەو قوناغەدا خەلکیم وەک
 حەقیقەتی خویان ناسی بە بی ماسک و رتووش.
 ئەو موحامەلانە ی خەلکی لەژیانی کۆمەلایەتیاندا
 پنی راهاتبوون، بەرامبەر بە هەموو تاکیک لە هەمان
 ناستدا نەبوو، موحامەلە بەرامبەر بەو کەسانە زور
 بوو کە دەوله مەندو خاوەنمۆلک بوون، کەچی
 بەرامبەر خەلکی نەدارو نزمتر، موحامەلە کەم
 دەبوو و هە، بویە ئەو کەسانە ی شوینگە یە کە بلندیان

ههیه زهحهته خه لکی وهک حهقیقهتی خویان
بناسن، چونکه وارهاتوون که بهزوری موجههله
بکرین و ماستاوایان بو بکری، بهلام کهسانی
نه دارو بهسته زمانی وهک من، ئاسانه بتوانن قولایی
که سهکان ئاشکرا بکهن.

ههندی که سم دهبینی بهچه شنیکی قیزهون و
بهله خوباییبونه وه ههلسوکه وتیان له گه لدا دهکردم،
بگره ههندی جار به بی هیچ هویه که غه دریان
لیده کردم له بهر هویه کی زور ناچیزه. بهلام
له هه مان کاتدا کهسانی وام دهبینی بهسوزو
لوتفیکی زوره وه ههلسوکه وتیان له گه لدا دهکردم.
نه مده زانی نهینی نهو جیاوازییهی نینوان نهو دوو
جوره ههلسوکه وته چیه، بهلام دواترو کاتیک
لیکولینه وه دم ده باره ی سروشتی مروف کرد، نهو
نهینییه م بو ئاشکرا بوو.

قوناغیکی تر

پیشه ی عهتاری بو من گونجاو نه بوو و تیایدا
سه رکه وتوو نه بووم، چونکه من هوگری خویندنه وه
بووم و نه م هوگری بهش له ته که پیشه ی
دروستکردنی عهتردا نه ده گونجا. بهو پینه ی ده بی
عهتار بهرده وام له دوکاندا دابنیشی و وریاو

چاوکراوه بیت و کریار به لای خویدا رابکیشیت و
دهبی بزانی چون سه و دایان له گه لدا دهکات.

من له پشته وهی دوکانه که دا ره فیکی تایبه تیم
هه بوو کتیب و گوڤاره کانم له سر داده نان، کاتیک
و دستاکه م ده چووو شوینیک، به هلم ده زانی و
دهستم ده کرد به خوینده وه، ئیدی ناگام له کریار
نه ده ماو دوکانه کانی دی کریاره کانیان بو خویان
را ده کیشا، وه دستاکه م له م کار دی من زور بیزارو
ده هری بوو، روژیکیان ناماژهی بو ره فهی
کتیبه کان کردو به ئاموژگارییه وه وتی: هه تا ئه و
ره فیه له وی بیت من هیچ خیریک له تو نابینم.
دواتر بوم ده رکه وت قسه که ی راسته، هه م مرو فیک
ئه گه ر بیه وی له پیشه که ی یان له کاره که ییدا
سه رکه وتوو بیت، پنیوسته هه موو زهین و بایه خی
خوی بخاته سه ر کاره که ی، ده نا سه رکه وتوو نابیت
و وهک ئه و په نده میللییه ی که ده لی هه ردوو
رویشته که ی بیر ده چیته وه.

روژیکیان له کوتایی سالی ۱۹۲۹ بوو، ههستم
کرد وه دستاکه م نارامی لی براوه و ئه وهنده ی نه ماوه
له دوکان ده رم بکات، ئیدی منیش وام پی باش بوو
خوم ده رچم و واز له دوکان بینم پینش ئه وهی ئه و
ده رم بکات. کاتیکیش راوینژم به دایک و باوکم کرد،

وتیان به ئاره‌زووی خوت چی ئەکە ی بیکە، ئەمە
یەکەمین جار بوو دایک و باوکم ئازادی
هەلبژاردنم لەژیانی خۆمدا بدەن. ئیدی منیش
دوودل و دەستەوه‌ستان بووم و نەمدەزانی چی
بکەم.

قەدەر وای مینا ئیوارە ی ئەورۆژە بەریز سەید
جەعفەر عەتیفە لەمالەکە ی خویدا ئاهاه‌نگیکی
گۆرانی ساز کرد بەبۆنە ی ژنەینانی (عەبدولرەزا) ی
کورەزای. بۆم رەخسا منیش لەگەل کەسانی دی
لەو ئاهانگەدا ئامادە بۆم، لەویدا گویم لەو پیشبەرکینی
گۆرانییە گەرت کە لەنیوان گۆرانیبێژی ناودار
محەمەد قەبانچی و گۆرانیبێژیکی تر بەناوی
سەلمان شەکەرچی ساز کرا. ئەم پیشبەرکینیە
هەستی وروژاندم و وای لێکردم سوور بۆم لەسەر
جێبەجێ کردنی ئەو بریارە ی ماوێک بوو دوودل
بووم لێ. پاش تێپەربوونی چەندین سال جاریکیان
واریککەوت محەمەد قەبانچیم بینی و پێم وت کە
بینئەوێ ی پێ بزانیت چاکە یەکی لەگەلدا کردووم،
ئیدی باسی گۆرانییەکانی ئەو شەوێ بۆ گیرایەو،
هەردوو کمان بە گەلتە جارییەکانی قەدەر پیکەنین.

پاش چەند هەفتە یەک لەو پیشبەرکینی گۆرانییە،
نەمدەزانی چی بکەم و بو کۆی بچم. لەکرینی

کاره‌گه‌ی پینشوومدا نزیکه‌ی هفتا روپیهم
 کوکردبووه‌وه، بریارم دا به‌و پارهی دوکانیکی
 بچوکی عه‌تاری و عه‌ترفرۆشی بکه‌مه‌وه، له‌مه‌دا
 سه‌رکه‌وتوو بووم و بۆم ره‌خسا له‌یه‌کینک له
 کۆلانه‌کاندا دوکانیک به‌ کری بگرم، ئیدی هه‌ندی
 که‌رسته‌ی عه‌تاریم تیادا دانا له‌گه‌ل ته‌رازوویه‌کی
 بچووک، کری مانگانه‌ی دوکانه‌که‌ یه‌ک روپی به‌و،
 واته‌ هه‌فتا و پینج فلس. ئیستاش ئه‌و دوکانه‌ ماوه‌و
 جاروبار سه‌ری لیده‌ده‌م و روژانی رابردووم بیر
 ده‌که‌وینه‌وه.

یه‌کینک له‌ رینکه‌وته سه‌یروسه‌مه‌ره‌کان ئه‌وه‌بوو
 که‌ قه‌یرانی ئابووری جیهانی له‌و کاته‌دا رووی دا
 که‌ من بووم به‌ عه‌تار، ئه‌و قه‌یرانه‌ش قه‌یرانیکی زو
 توند بوو زوربه‌ی ولاتانی گرته‌وه‌ له‌وانه‌ بیگومان
 عیراقیش. ئیدی بازار بره‌وی نه‌ماو شته‌کان بینرخ
 بسوون و ژماره‌یه‌کی زوری بازرگان مایه‌پووج
 بوون. که‌چی من زور که‌م کاریگه‌ری ئه‌و قه‌یرانه‌م
 به‌رکه‌وت.

به‌هه‌رحال ئه‌و قوناغه‌ی ژیانم جیاواز بوو له
 قوناغه‌کانی پینشووم، له‌به‌ر ئه‌وه‌ی من ئیدی ئازاد
 بووم و به‌ئاره‌زووی خوم ده‌مخوینده‌وه‌ بیئه‌وه‌ی
 که‌س رینگه‌م لینگری یان گله‌ییم لیبکات. هه‌روده‌ها

ئازاد بووم لەوەی کە ی بمرۆی دوکان بکەمەووە
کە ی بمرۆی دایبەم و کە ی بمرۆی بەئارەزووی
خۆم بچم بۆ بەغدا بۆ کرینی کتیب و گوڤار.

لە بەغدا بازارێکی تایبەتی هەبوو بۆ فرۆشتنی
کتیب و گوڤار پێیان دەووت (بازاری سەرای)، بۆیە
ئەو ناوەیان لینا چونکە نزیک بوو لە سەرای
حکومەت. من زوو زوو سەرم لێدەدا بۆ کرینی
کتیب و گوڤار. بەلام پتر بەلای کرینی گوڤارە
کۆنەکاندا دەچووم چونکە هەرزان بوون، لەتەک
هەرزانییەکییدا بابەتی فکری مەزنیان تیا دا بوو.

پتر هوگری گوڤارە میسرییەکان بووم بەتایبەتی
گوڤاری (الهلال) و گوڤاری (المقطف). ژمارە
کۆنەکانی ئەو دوو گوڤارە لە بازاری سەرادا
هەبوون، چەندین ژمارەم لێ کرین، تا ئەمڕۆش
هەندیکیانم لەلادا ماون.

من لە دوکانەکییدا زور گۆیم نەدەدایە
کریارەکان، سا ژمارەیان زیادی بکردایە یان کەمی
بکردایە بەلامەووە گرنگ نەبوو، بەلکو بایەخی
سەرەکی من کە وتبوووە سەر خۆیندەوێ کتیب.
ئەم نەریستە بەرەو ئەوەی بردم کە هەول بدهم
دەست بکەم بە نووسین، وەک لاساییکردنەوێ
هەندێ لەو نوسەرانی کتیبەکانم دەخۆیندەوێ.

ئىدى وتارەكانم دەنارد بو روزنامە و گوغارەكانى
بەغدا، چارەنووسى زوربەيان فەراموشكردن و
بلاونەكردنەو بو، كەمىكى زور كەمىيان لى بلاو
كرايەو.

ئەو وتارانەى لەسالى ۱۹۳۰دا بلاو كراونەتەو
ئەمرو جىگەى شانازىي مەن. ئەمە ئەو دەگەيەنى
كە مەن نەزىكەى شەست سال لەمە وپىش دەستم بە
نووسىن كەردو، ئەمەش ماودىيەكى درىژدو پەردە لە
ئەزموون. دەشى لە بەشەكانى تەرى ئەم
بىرەوهرىيانەدا باسى مەندى لەو ئەزموونانەو لە
نيازە دەروونى و كۆمەلايەتییەكانى بکەم، بەپىنى
كۆششەكانى خۆم لەو كاتەدا، لەرووى
سايكوسۇسىۆلۇجىيەو، لىنى بروانم.

به‌شی هه‌شته‌م: رووداوی سه‌حنه‌که

مه‌به‌ستم له سه‌حن ئه‌و گۆڤه‌پانه فراوانه‌یه که له سنی لاوه ده‌وری مهرقه‌دی کازمیه‌ی گرتووه، له‌به‌شه‌کانی پێشودا زیاد له جاریک ئاماژه‌م پێداوه، شوره‌یه‌کی بلندیش له‌ده‌وریدا هه‌یه که چه‌ندین ژوو‌رو هه‌یوانی تێدا‌یه، هه‌روه‌ها چه‌ندین بالکونی فراوان له‌سه‌ر ژوو‌رو هه‌یوانه‌کاندا هه‌ن.

له‌ رۆژی عاشو‌رای هه‌م‌وو سالی‌ک، له‌و سه‌حنه‌دا ئاهه‌نگی‌کی گه‌وره ساز ده‌کریت بۆ زیندوو‌راگرتنی کوشتنی حوسه‌ین بن عه‌لی، له‌ویدا هه‌وکی‌بی له‌خۆدان و زنجیر به‌خودا‌کیشان ده‌ست پێده‌کات، پاشان چۆنیتی کوشتنی حوسه‌ین نمایش ده‌که‌ن به‌و شیوه‌یه‌ی وه‌ک هه‌میشه ئه‌و نواندنه ئه‌نجام ده‌ده‌ن. له‌و رۆژه‌دا بالکونه‌کانی شورا‌که پێ ده‌بن له‌ ژنان، ژوو‌رو هه‌یوانه‌کانیش پێ ده‌بن له‌ پیاو.

له ۱۰ی ته‌موز/یۆلی‌وی سالی ۱۹۲۷دا رۆژی عاشورا هات، من ئه‌و کاته ته‌مه‌نم چوارده سالان بوو، هه‌ر له‌به‌یانی زوو‌وه‌وه له‌گه‌ل باوکمدا هاتین بۆ سه‌حنه‌که، له‌یه‌کێک له‌ هه‌یوانه‌کاندا له‌ته‌ک که‌سانی دیدا شوینیکمان بو خومان گرت، به‌لام له‌و رۆژه‌دا

له ناکاو دیمه نیکمان بیني پښتر شتی و امان
نه دیوو، چهندين ریزی سهر بازی بی چهک له
باشووری سه حنه که وه ستاوون، واته لای قیبله.

پیده چوو حکومت نیازیکی خراپی نه بوو بی
له هینانی نهو سهر بازانه بو ناو سه حنه که،
ویستوو یه تی شستیکي و ابکات سهر بازانیس
به شداريی خه لکه که بکه نه ده ربرپنی خه م و
ناسووری بو حوسه یین. به لام خه لکه که به شیوه یه کی
خراب نهو هاتنه یان راقه کرد. ههروهک نه مه
عاده تی هه موو به شهریکه کاتیک قینی له دل بیت،
ئیدی به گویی یه کتردا ده یانچرپاندو قسه وقسه لوکی
هه مه چه شنیان ده خولقاندو زیاده رویان ده کرد.

له سه ره تادا ریکردنی به کومه ل (مه وکیبه کان)
ناسایی بوو، هه ر که ریکردنی مه وکیبه کان ته و او
بوو و خه ریک بوو نواندنی کوشتنی حوسه یین
ده ست پیبکات، گویمان له ته قه یی ده مانچه بوو
له شوینیکه وه هات نه مانزانی کوی بوو. پاشان
مه ندی له و خه لکه یی دارو کوته کیان به ده سه ته وه
بوو، په لاماری سهر بازه کانیان دا. نهو هه یوانه یی من
تیایدا دانیشتبووم نزیک بوو له سهر بازه کانه وه،
به چاوی خوم بینیم دار به ده سه ته کان په لاماری
سهر بازه کانیان ده دا بیته و دی سهر بازه کان چه کیان
پینیت و بتوانن داکوکی له خویان بکه نه، بویه

سەربازەکان ناچار بوون نیتاقەکانی (پشتوینی
عەسکەری) ی خۆیان بکەنەووە بەرگری لەخۆیان
بکەن.

لە سەحنەکەدا چەند پیاوماقوڵنکی شاروچکە
دەرکەوتن و هەولیان دەدا پاریزگاری لە
سەربازەکان بکەن تا لێیان نەدەن. بەسەر
خەلکەکەدا هاواریان دەکردو دەیانووت
سەربازەکانیش وەک ئێوە موسلمانن، بەلام ئەم
قسانە هیچ کاریکی لەوان نەکرد، چونکە حەماس و
هەلچوونی گیرەشینوینی و ژاوەژاو (غەوغائی) کە
بەسەر خەلکەکەدا زال بوو، وای لیکردبوون
تێنەدەگەشتن چی دەلین. ئەفسەرەکان دەمانچەیان
پێبوو و بەکاریان دەهێنا بو بەرگریکردن لەخۆیان
و لە سەربازەکانیش، پۆلیسەکانیش هاتنە ناوەوە
ئەوانیش بە تەنگەکانیان تەقەیان دەکرد، کاتیک
شەپەکە تەواو بوو، دەرکەوت چوار کەس
کوژراوە، سی کەس لە خەلکەکەو یەکیکیش لە
سەربازەکان، بەلام ژمارە ی بریندارەکان زۆر بوون
کە زۆربەیان سەرباز بوون.

پاش تێپەربوونی ماوەیەکی کەم بەسەر
کوئایهاتنی شەپەکەدا، دەست کرا بە ناشتنی
یەکیک لە سی خەلکە کوژراوەکە کە ناوی (محمد
بن عبود المزین) بوو، تەرمەکەیان هینایە

سەحنەكەو خەلكىكى زورىشەر لەدوايەو بوون. لەپىشى ھەموويانەو شىخ ھەسەن شىخ مەھدى خالصى دەروىشت و ھاواری دەکرد: (بروخی ئىنگلىز! بروخی ھەيسەل)، ئىدى بەردەوام جىنوى بە ھۆمەت دەداو دەستی بو پولیسەکانى ناو سەحنەكە درىژ دەکردو دەيووت: ئەوانەى لەویدا وەستاون جولەكەو نوصرانىن. کاتىكىش وىستيان تەرمەكە لە سەحنە دەربىنن تا بىگوازنەو بو نەجەف، يەکیک لە پولیسەکان لەبەردەمى دەرگای سەحنەكەدا وەستا و ھەولى دەدا نەھىلەت بىنە دەرى، شىخ ھەسەن بەسەریدا نەراندى و لىنى پرسی كى ھەرمانى پىكردووى رىگرىمان بکەیت، پولیسەكەش وەلامى داپەووتى: ئەو كەسەى ھەرمانى پىكردووم جىگرى بەرىودەبەرى پولیسە، ئىتر شىخ ھەسەن قىراندى: نەفرەت لە جىگرو نەفرەت لە ھۆمەت كە ئىوھى ھىناو بو ئىرە ھەى گەوادىنە.

ھۆكاری راستەوخۆ

رووداوى سەحنەكە (يان: ھەوشەو گۆردپانەكە) كۆمەلىك دەرنەجامى كۆمەلایەتى و سیاسىي كاریگەرى لىكەوتەو، ھەر توێژو گروپىك لە

خه لکی، به ئاره زووی خویان راقه یان بو ددکرد، ئەم رووداوهش وهک هەر رووداویکی تری میژوویی، هەر دەبن دوو ھۆکاری هەبێت، ھۆکاریکی راستەخۆ و ھۆکاریکی ناراستەخۆ، لە راستیدا ھۆکاری راستەخۆ وهک ئەو پڕیشکە ئاگرە وایە کە لەنیو دارو چیلکەدا گر دەگریت، بەلام ھۆکاری ناراستەخۆ بریتییه لەبوونی داروچیلکەکان لەنزیکی ئاگرەکە.

ھۆکاری راستەخۆی رووداوی سەحنەکە، وهک لە زاری خەلکیدا بیستم، دەشیت بەم رووداوه دیاریی بکەین: ئامری ئینزیباتی سەربازی کە ئەفسەریک بوو بەناوی (محیدین سوهره وهردی)، لەگەل ژمارەیهک ئەفسەری تردا ھاتنە ناو سەحنەکە بو سەرپەرشتیی سەربازەکان و چاودیزیکردنی کاروبارەکانیان، ئەم ئامرە ژنەکەیشی لەگەل خۆیدا ھینابوو و لەشوینیکی بەرزو لەیەکیک لە بالکۆنەکاندا جیگەی بو کردەوه لەتەک کۆمەلنی ئافرەتی دیکەدا بو ئەوێ تەماشای مەوکیب (بەکۆمەل ریکردن)ی تازیەباران بکات کە بەنیو سەحنەکەدا رییان ددکرد، ئەو ئافرەتانەیی لەتەنیشت و لەنزیکی ژنەکەیی ئامردا دانیشتبوون، تینیینی ئەوھیان کردبوو کە جلوبەرگی ژنی ئامرەکە

سه رنجراکیش و گرانبه هایه و سه ر بازه کانیش به
 به رده و امی خزمه تی ان ده کـردو به دهم
 داواکارییه کانیه وه ده چوون، هندی له ئینزیباته کان
 جاروبار سه رده که وتنه سه ره وه و خواردن و
 خواردنه وه یان بو ده برد. نه مهش بنگومان ئیره یی
 (حه سودی) ی له لای ئافرده ته کانی دی دروست کرد.
 وا رینکه وت کومه لی کوریزگی هارو هاج
 سه رکه وتنه سه ره وه و چوونه نه و بالکونه ی که ژنی
 ئامره که ی تیا دانیشتبوو، دهمه قالیه ک له نیوان نه و
 کوریزگانه و هندی له ژنه کاندای روویدا، یه کیک
 له ژنه کان هاواری کردو کوریزگیه کی به وه تاوانبار
 کرد که گوايه جنیوی به حوسه یینی کوربی ئیمام
 عه لی داوه، مناله کانی تریش به کوته که کانی
 دهستیان به ربوونه لیدانی کوریزگی تاوانبارکراوه که،
 یه کیک له و ژنانه ی له ویدا دانیشتبوو به زدی به
 مناله لیدراوه که دا هات و ده یویست داکوکی لیبات
 و له ژیر دهستی نه وانی دی ده ری بهینیت، ئیتر بوو
 به قیزه قیزو هاوار هاوارو ددنگ به رزکردنه وه ی
 ژنان، نه مهش سه رنجی نه و پیاوانه ی راکیشا که
 له سه حنه که دا وه ستابوون، هندی له و خه لکانه
 سه رکه وتنه سه ره وه تا بزائن چی روویداوه،
 سه ربازیک له سه ر قادرمه کان وه ستابوو رینگری لی

کردن، دهستان کرد به لیدانی سهربازده که و له سهر
 قادرمه کسان هینایانه خواری، کاتیک گه‌یشتنه
 بالکونه که و پرسپاریان کرد چی بووه؟ ئافره‌ته‌کان
 منداله لیدراوه که یان له بیر کردو به ده‌ست ناماژهیان
 بو ئه و ژنه غه‌ریبه ده‌کرد، ژنی سوهره وه‌ردیی
 ئامر، وتیان ئه م ژنه غه‌ریبه هه‌ر خه‌ریکی بیکه‌نین
 و گوله‌به‌روژه قرتانده، ئه و پیاوه په‌روش و
 به‌غیره‌تانه‌ش به هه‌لچوونه وه‌ قسه‌ی ناشیرینیان به
 ژنی ئامره‌که وت و هه‌ره‌شه‌یان لیکرد، کاتیکیش
 سوهره وه‌ردی گویی له و هه‌واوزه‌نایه بوو، له‌گه‌ل
 چهند سهربازیکی تردا سه‌رکه‌وته‌نه سه‌ره‌وه بو
 بالکونه‌که، نیدی شه‌رو پیکدادان له‌نیوان ئه‌مان و
 خه‌لکه‌که تردا روویدا، یه‌کینک له‌پیاوه‌کان به
 تیاکه‌ی ده‌ستی کیشای به ئامره‌که‌دا، ئه‌ویش
 ده‌مانچه‌که‌ی ده‌ره‌یناو سی فیشه‌کی ته‌قاند، یه‌کینک
 له فیشه‌که‌کان به‌ر پیاویک که‌وت ناوی (نه‌جم بن
 هادی) بوو و برینداری کرد، به‌په‌له‌ گواستیانه‌وه بو
 نه‌خوشخانه به‌لام بو روژی دواپی مرد.

مومکین نییه رووداوینکی له و چه‌شنه هه‌روا
 به‌ئاسانی و به‌سه‌لامه‌تی تیپه‌ریت، ئه‌مه ئاگریک بوو
 داگیرسا، له‌ته‌نیشتی ئه‌و ئاگره‌شدا خه‌رمانیک دارو
 چیلکه‌دار هه‌یه که ئاماده‌یه بو گرگرتن، واته ئه‌و

پیاوه کوتهک به دهستانه ی له سه حنه که دا
هاتو چویان ده کرد، چاوه بونی ههلیکیان ده کرد تا
کوتهک و تیلاکانی دهستان به کار بینن.

هۆکاری ناراسته وخۆ

خه لکی له عیراقددا وا راهاتبوون هه ر شتیک
رووی بدایه، بۆ نمونه وهک رووداوی سه حنه که،
ئه وا هۆکاره که یان ده که رانده وه بۆ ئینگلیزه کان و
ده یان ووت ئینگلیز ئه و دوخه ی خولقاندو وه. شایانی
باسه کاتیک من دواتر ته ماشای به لگه و دوکیومینته
به ریتانییه کانم کرد له په یوه سستیدا به م رووداوه،
بۆم ده رکه ووت ئینگلیزه کانیش پینیان وابوو ئه و
رووداوه پلانی مه لیک فه یسه ل و ده سست و
پینه ونده کانیتی، ئه و ساش ململانی نیوان ئینگلیزو
مه لیک فه یسه ل له لوتکه دا بوو، ئینگلیزه کان
به گومان بوون له مه لیک فه یسه ل و هه میشه
تۆمه تباریان ده کرد.

بوچوونی من به لای ئه وهدا ده چی که رووداوی
سه حنه که نه خه تای ئینگلیز بوو نه خه تای مه لیک
فه یسول بوو، په یوه ندیی به هیچ لایه کیانه وه نه بوو،
به لکو ئه مه دروستکراوی کۆمه لی فاکته ری دیکه یه،

یه کیک له و فاکته ره گرنگانه بریتییه له گیره شیوینی
و ناژاوه چییان (غوغاء)، نه و گیره شیوینانه ی کوته ک
به دهست و تیلا به دهسته کان پیشره وییان دهکن.

هر که سیک ته ماشای کوبونه وه و ئاپورده ی
جه ماور بکات له بونه ناینیه کاند، بهروونی
تینینی نه وه دهکات که مه یلی گیره شیوینی و
غه و غا تیایاندا بهرجهسته ده بیت، ههروه ها تینینی
نه وهش دهکات چون کوته ک به دهستان چالاک ده بن
و له نیو جه ماور ده که دا ریده کهن و کوته کی
دهستیان راده وهشین، چاوه ریی ده رفعت و ههلیک
دهکن تا به کاری بیتن.

زور جار نه و کوته ک به دهستانه به وه و دسف
دهکرین که کهسانی ناچیزه و بینبش و بی پشت و
په نان، نه مه مانای وایه نه و جورده که سانه له روژانی
ناساییدا ههست به شوینی نزمی خویان دهکن
لهرووی پله ی کومه لایه تییه وه، بویه له بونه
ناینیه کاند چاوه ریی ده رفعت دهکن تا شوینی
کومه لایه تی خویان بهرز بکه نه وه و رولی خویان
پیشان بدن، بویه ده بینین له کاتی وادا نه و کوته ک
به دهستانه به فیزو له نجه ولاره وه ریده کهن و
شانازی به تیلا که ی دهستیان وه دهکن و پال به

خه لکيه وه ده نين به بيانووی ته وهی راسپنردراون
 ریزی خه لکی رینک بخهن و قهره بالغی که م
 بکه نه وه. هر ته وه نده په کی که سه رپنچیه کی
 بچووک بکات، به تاییه تی ته گهر که سینیکی
 بیده سه لات و هه ژار بیت، تهوا ده موده ست کوته ک
 به ده ستیک جنیوی پنده داو و تیلاکه ی بو بهرز
 ده کاته وه و له وانه یه تیروپری بکو تی، به تاییه تی
 ته گهر بزانی هه لویسته که گونجاوه و خه لکیش
 چاویان بریو ته ته م و هانی دهن، ئیدی
 ته وه نده ی تر حماس ده یگری و خوی به گرنک
 دینه پیش چاو.

نابی ته وه شمان له یاد بچی که ته و جوړه
 که سانه به ته نها بنبه ش نین له شکو و خانه دانی و
 پشت و په نا، به لکو له رووی سیکسیشه وه زور
 برسین، ته مانه له بونه ئاینیه کانداهه رفه تیک
 ده دوزنه وه بو تیرکردنی ههستی سیکسیان،
 به تاییه تی ته و کاته ی ده بینیت ژنان له بالکونه کانه وه
 ته ماشای ته و ده که ن، ته وه نده ی تر په روشی
 ده یگری و خه یالی ته وه ده کات که بووه به پاله وان
 و واتیده گات ثافره تانیش به چاوی سه رسامی و
 سه رسوړمانه وه لنی ده روان.

ئىمە ناتوانىن بەدروستى لە رووداوى سەحنەكە
 تىنگەين ئەگەر لە كەسايەتتى ئەو كوتەك بەدەستانە
 تىنەگەين، لىزەدا فاكترىكى دى ھەيە نايت غافلگىر
 بىن لىي، ئەوفاكتەرەدى سەرچەم خەلكى رەشوكى
 گرتبوو ھەو بەتەواوى خۇيان ماندوو كر دبوو
 لەو ھى كە گوايە ئۇپۇزىسيونى سياسىين، ھەك
 پىشتر باسەم كىرد، دەبينىن رەشە خەلكەكە
 لايەنگرىي ھەر كەسىك دەكەن كە دژى حكومت
 بىت، رقىيان لە ھەر كەسىك دەبىت لايەنگرى
 حكومت بىت، ئەم ھەلوىستانەيان تەنھا لەو
 كاتانەدا دەردەكەويست كە مەترسىيان لەسەر
 ھەلدەگىرەيت، بەلام ھەر ئەو ھەندەي ھەست بەكەن
 مەترسىيان لەسەرە ئەوا يەكسەر دەگەرەينەو ھە
 باو ھە كۆنەكەيان كە لەسەر دەمى عوسمانىيەو ھە
 پىي راھاتبوون، ئەو ھى كە دەلى: (ھەقم چىيە
 بەسەر ھەو) و (پەيوەندى بەمەنەو نىيە)، واتە
 پەيوەندى بە سياسەتەو نىيە.

بەشىو ھەيەكى گشتى دەتوانىن بلىين خەلكى
 عەوام و رەشو ك لەكاتى كۆبوونەو ھە ناينىيەكاندا
 ھەست بە ئازايەتى دەكەن و كەمتر ھەست بە ترس
 دەكەن، بۆيە لە ھالەتى وادا مەيلى غەوغا و

گیزه شیونینیان تیا دا گهش ده بیسته وه، ئیدی له
 کهشینکی وادا له گهل هه موو قیرهیه کدا ده قیرپینن و
 له گهل هه موو بایه کدا ههل ده کهن هه رووک ئیمامی
 عهلی به و شینوهیه وهسفی کردوون. رینگ ئه مه ئه و
 شته بسو که له رووداوی سه حنه که دا رووی دا،
 هه روو که له چه ن دین رووداوی دیکه شدا رووی
 داوه وهک له به شه کانی تر دا دینه سه ری.

بهشی نوڤه م: رووداوی چله که

له سالی ۱۹۲۹ دا له کهربه لا شتیک رووی دا، له رووی گیره شینوینییه وه له رووداوی سه حنه که ده چوو، به لام رووداوه که ی کهربه لا له وه دا جیاواز بوو که مۆرکینکی ته و او کسومه لایه تی هه بوو و په یوه ندیی به سیاسه ته وه نه بوو.

رووداوه که ی کهربه لا له وهرزی زیاره تی چله دا رووی دا، له و وهرزه دا خه لکی سه ردانی مه زاری حوسه ین ده کن به بونه ی تپه ربوونی چل روژ به سه ر کوشتنیدا، له و کاتانه دا کهربه لا جمه ی دیت له خه لکی، له زۆربه ی شارو ناوچه جیا جیاکانی عیراقه وه بزی دین. به کومه ل رینکردن (مه وکیب) ی تازیه باران دوا به دوا ی به ک ده ست پینده کات، ئیدی له سنگی خویان دده دن و ده گرین و ناله و فیغان به رز ده بیته وه.

له سالی ۱۹۲۹ دا نه و سه ردانی کردنه که و ته روژی ۲۷ ی ته موز/یولیو که ده کاته ۲۰ ی سه فه ری ۱۳۴۸ ی هجری، من بوم ره خسا له و روژده دا له گه ل خه لکی دیکه دا بچم بو کهربه لا. پاش نیوه رووی روژیک پیش چله که، له یه کینک له شه قامه قه ره بالغه کانداه رویشتم، له نا کاو گویمان له دهنگی

تهقه بوو له شسوينيكي دووردهوه دههات، خهلكي
لهترسا راياندهكرد، منيش لهگهل نهواندا رام كړدو
خوم لهو ماله دا شاردهوه كه تيايدا بووم، نه مزاني
چی رووی داوه.

دواجار روون بووهوه كه ناكوكي و شه پړيكي
تونند رووی داوه لهنيوان مهوكيبي كازميه و
مهوكيبي نهجهف، لهو شهردا كهسيك كوژرا
خهلكي نهجهف بوو ناوی (دعبول) بوو، ژمارهيك
برينداريش لههردوو لادا هه بوو، دواتر خهلكي
نهجهف برياريان دا كهر به لا بهجينيلن تا شه په كه
گوره تر نهبيت، نه مهش كاريكي ئاقلانه ي
نهجهف ييه كان بوو، كهچی خهلكي كازميه پنيان
وابوو نه مه شكستي نهجهف ييه كانه، بويه دهستيان
كرد به نه هازيجي سهر كه وتن و شانازی، چند
كهسيك له خهلكي كازميه چوونه ختوه تگای
نهجهف ييه كان كه كهسي لي نه مابوو، چند جزوه
قاوده يه كيان له ويندا رشت، نه مهش نه ريتي
دهوارن شينييه كه هوزي براوه به سهر هوزي
دوراودا دهيكات وهك نيشانه يه ك بو سهر كه وتن.

دهگيزنه وه كه چند كهسيكي دي هر له خهلكي
كازميه، پاش رووداوه كه، چوونه ته سه حني عه باس
بن عه لي كه نزيك بووه له مه زاري حوسه يني
برای، لهوي قسه يان لهگهل مه زاره كه ي عه باسدا

کړدووه و به شانازیبه وه پیاښه راځه یانددووه که
 به سهر مه شهه دیبه کان (واته خه لکی نه جه ف) دا
 سه رکه و توون. ده ستیان کړد به وتنی نه هزوجه
 (جوره سترانیکي کورته به ئاوازيکی تايبه تی و
 هه لبه زینه وه دهوتریت و له باشووری عیراقدا باوه
 -وهرگیر-) له ونه هزوجه یه دا ده یانووت:

ته ی غه باس ته ی غه باس هیچ مه شهه دیه ک له
 سه حندا نه ماوه

ده غبولمان گوشت و براکانیشی هاواریان ده کړد
 (یاالعباس یاالعباس ما ظل مشهدی بالصحن
 قتلنا دعبول وطلعن خواته یصیحن)

سه رله به یانی روژی دوايي (واته له روژی
 چله دا) له سه ربانی یه کیک له و خانانه دا شوینی
 خوم گرت که ده یروانیبه ریگای مه وکیبه کان.
 له ویوه بینیم خه لکی کازمیه له یه ک مه وکیبه دا
 کوبب—وونه وه، که بهر له رووداوه که له چه ند
 مه وکیبه یه کدا دابهش ببوون، بینیم نه مجاره له
 سنگی خویان نه ده دا، به لکو ده ستیان بلند کړد بوو
 ناماژدی سه رکه وتیان نیشان ده داو نه م
 نه هزوجه یه یان ده چری:

حی روایا الکواظم حی أهالیها قاصده
 اللطفوف تزور والیها

جیکه و تهی رووداوه که

پاش کوتاییه اتنی وهرزه که که گهرامه وه بو
کازمیه، رووگه شیییه کی زورم له روخساری
زوربه ی خه لکه عوامه که دا بینی، جاروبارو مهر
جاره ی که سیک ده هات و به دلخوشییه وه هه والی
ئه وه ی پنده دام که ناوبانگ و سومعه ی کازمیه
له نیوه ندی عه شیره ته کاندایه رز بوته وه، چونکه
سه رکه و تنیکی مه زنیان به سه ر خه لکی نه جه فدا
تومار کردوه.

روژنکیان له یه کینک له دانیشتنه کانی پرسه ی
حوسه یینه دا له کازمیه دانیشتبووم، له نیو
ئه و دانیشتنه دا پیاوینکی نه جه فیشی لیبوو، به لام
گالته یان پنده کردو پنیان راده بوارد، ئه ویش ناچار
ببوو خوی بگریت و تهحه مول بکات و به بیده نگه
به گالته جارپیه کانیاں قایل بیت، چونکه به ته نها بوو
و که سی دیکه ی نه جه فی لی نه بوو پشتی بگریت.
من هه ولم دا داکوکی لینگه م به پاساوی ئه وه ی
ئیمه له پرسه یه گدا دانیشتووین که ده بی باسی
حوسه یینی شه هید بکه یین و نابیت له نیوان خوماندا
ناحه زی بخولقینین وه ک ئه وه ی عه شیره ته کان
ده یکه ن و له راستیدا ئه مه نه ریتی سه رده می
جاهیلییه. به لام ئاماده بووان گالته یان پیکردم رینگ
وه ک ئه وه ی گالته یان به نه جه فییه که ده کرد،

منیشیان وهک ئەو بە شەپە لاخ ناو برد. منیش
سەرم کز کردو بیدەنگ بووم و ئەو پیاوهم بو
پێراواردنی ئەوان وازێهینا.

دوژمنایەتی نینوان خەلکی کازمیە و نەجەف تا
چەندین سالی پاش رووداوەکەش هەر بەردەوام
بوو. خەلکی نەجەف داوای تۆلەسەندنەوهی خوینی
(دەبول)یان دەکرد، ئەو کۆرە گەنجە نەجەفیە ی لە
رووداوی چلەکەدا کوژرا.

لەسالی ١٩٤٥دا چەند پیاوماقوڵێکی خەلکی
کازمیە لەمالی یەکیکیاندا کوێوونەوه بو
وتووێژکردن سەبارەت بە کوتایێهێنان بە
دوژمنایەتی و تۆلەسەندنەوهی نینوان ئەو دوو
شارۆچکەیه. لەو کوێوونەوه دیەدا ناکۆکییەک
دروست بوو سەبارەت بەوهی کام لایان بچیت بو
لای ئەویدی و داوای سولح و ناستبوونەوه بکەن.
دوچار لەسەر ئەو رایە گیرسانەوه کە پرسیار لە
کەسێک بکەن شارەزا بیت لە نەریتی عەشایەری بو
یەکلاییکردنەوهی ئەو ناکۆکییە، بریاریان دا بچن بو
لای شیخ حەسەن السهیلی سەرۆکی عەشیرەتی
بەنی تەمیم، دادوهرییان بو بکات، لەپاش
کوێوونەوه لەگەڵ ناوبراودا، وتی: ئەو لایەنە ی کە
مەسینە (جزوہ) قاوەکە ی بەسەر خێوەتگای
ناحەزەکەیدا رشتوووە دەبی ئەوان بچن بو لای
ناحەزەکەیان و داوای چاکبوونەوه و ناستییان

لینبکەن. خەلکی گازییه بهو دادوهری و ناوېژیه
 رازی نهبوون چونکه ئەمان بوون قاوهیان بهسەر
 خێوهتگهی نهجهفیهکاندا رشت وەگ پێشتر ئاماژەم
 پێدا. دواتر بوچوونیکێ وایان پێشنیاز کرد که
 چاکبوونهوهو سولح له کهربهلادا بکریته و هەردوو
 لایه نه ناحهزه که لهویندا کۆبینهوه، بهلام خەلکی
 نهجهف بهم بوچوونه رازی نهبوون، چونکه ئەمه
 پێچهوانه ی نه ریتی عهشایه ریه.

توله سه ندنه وه ی (دعبول) تا ئیستاش وەگ خوی
 ماوه ته وه.

راشه کردنیکی سۆسیۆلۆجی

هۆکاری راسته وخوی رووداوی چله که بریتی
 بوو له روودانی دهمه قالی و سووکه شه ریکی نیوان
 خەلکی گازییه و هەندی کهس له خەلکی نهجهف
 دهرباردی نه وه ی مه وکیبی کام لایان پێشتر به روات،
 هه ریه کینک له و دوو تیه به اوهری وابوو خوی
 له پێشتره بو ئه و پێشکه و تنه، کاتیکیش له بهر ئەم
 هۆیه بوو به شه ریان و یه کتریان گوشت، بیریان
 چوو که ئەمان بو زیندوو راگرته یادی حوسه ی
 بن عه لی هاتوون، نه و پیاوه ی، به پیی بیروباوه ری
 ئەوان، له پیناوی ئاییندا خوی به خت کرد، ئەمانه
 له ناکاو له گریان بو حوسه یینی شه هیدو
 له ئاییندارییه وه گوران بو شه رکه ری عه شایه ری که

دەمارى ھۈزگە راىي بەسەرياندا زال بوو. دەشتى
بلىن مەيلى ھۈزگە راىي لەناخياندا زۆر قولتر بوو
وھک لە مەيلى ئاسپندارى.

له راستیدا رووداوی چله که رووداویکی شازو دهگه من نه بوو له کومه لگه ی عیراقی و ههروه ها نه و کومه لگایانهش که له رووی پیکه اته ی سوسیۆلۆجییه وه له کومه لگای عیراقی ده چن، من رۆرچار له و که سانه ی، له خۆم به ته مه نترن، بیستوو مه چه ندین رووداوی هاوشیوه ی دیکه رووی داوه له نیوان که سانیک که خۆیان وه ک ناییندار ده رده خه ن، که چی پالنه ری راسته قینه یان بریتیه له پالنه ری عه شاهه ری.

بهو بۆنهيه وه رووداوێك دهگیرمه وه كه له سالی ۱۹۱۱ دا له بهغدا رووی داوه، پاش ئهوهی ئیتالیا هیرشی برده سهر ته رابلوسی خورثاوا (واته لیبیا) كه ئهوكاته بهشیك بوو له دهولهتی عوسمانی، له ۳۰ ی ئهیلول/سپپته مبهری هه مان سالدا له ئیستانبول وه بروسكه یهك دهگاته بهغداو هه والی ئه وه هیرشه ی ئیتالیا یان پیراده گه یه نیت، داواشیان لێ ده کات خه لکی بو جیهادو سه رخستنی دهوله تی عوسمانی هان بدن. پاشان والی (واته فه رمانده وا سو-) به یاننامه یه کی ده رکرد و داوا له خه لکی

دهکات هر که سهو به پینی توانای خوی، بو
 سه رخستنی دهولت، خوی ناماده بکات.
 له دوای نهو به یاننامهیه، چهن دین خو پیشاندان
 له شیوهی مهوکیب (کورهو) له به غذا دهستی پینکرد،
 خه لکه که تالایان بهرز کرده وهو ته پلایان لیده و
 نه هازیجی جیهادیان دهو ته وه (نه هازیج: جوړه
 سترانیکی کورت و تایبه تیه به ناوازه وه دهیلین و
 له گه لیدا هه لده به زنه وه، نه مه له باشوری عراقدا
 باوه - وه رگیر-)، کاتیک مهوکیبه کان (کوره وه کان)
 له نزیك ده رگای باکوری شارکه دا دهرویشتن،
 له نیوان دوو کوره ودا شه ری دهسته ویه خه رووی
 دا، کوره وی (باب الشیخ) و کوره وی (حه یده رخانه)،
 نه م شه ری دهسته ویه خه یه بوو به شه ری خویناوی
 و گوشت و بر، له کوتاییدا کوره وی باب الشیخ
 بر دیه وه. نه وانه ی له و کوره وانه دا به شدارییان کرد
 بو نه وه هاتبوون لایه نگرییان بو دهولتی عوسمانی
 دوویات بکه نه وه که له تیروانیی نه وانه نوینه ری
 ئیسلامه و له جهنگدایه له دژی کافران، به لام هر
 زوو ئیسلامیان بیرچو وه وه له نیو یه کتردا که و تنه
 شه ری خویناوی، ریک وهک نهو شه رانه ی له نیوان
 هوزده ده وارنشینه کان و گوندنشینه کاندا روو
 ده دات.

له ۲۰ ی کانونی دووهم (دیسه مبهری) سالی
 ۱۹۱۲ دا له سهحنی کازمیه دا، رووداویکی
 هاوشیوهی دیکه رووی دا به بونهی روژی
 عاشوراوه له نیوان یه کیک له کوره وه کانی کازمیه و
 کوره وی به غدا له لای که رخ. گو قاری (لغة العرب)
 که له و روژگارها له به غدا دهرده چوو، باسی نه و
 رووداوهی کردووه، لیره دا بابتهی نه و گو قاره تان
 دهر بارهی نه و رووداوه بو ده گوازمه وه:

(له روژی عاشورای ۲۰ ی کانونی یه که مدا
 رووداویکی ناخوش سهری هله دا دلی هه موو
 که سیکي ئاقلی خه مبار کرد، له و روژدها هه زاران
 کهس له موسلمانان له کازمیه کوه ده بنه وه بو
 یادکردنه وهی روودای -الطف- (پیشی ده وتریت
 شهری که ره لا که له نیوان ئیمام حوسینی کوپی
 ئیمام عالی و لایه نگرانی له لایه ک و یه زید کوپی
 موعاوییهی سوفیان و سوپاکهی له لایه کی تر،
 له مانگی موحه رده دا رووی دا، له و شهردها ئیمام
 حوسین، وهک خویسان، ده لین شهید بوو -
 وهرگیر-)، له و روژدها چهند گروپیک له خه لکی
 که رخ له وی بوون، له و ناوچانه دا نه ریتیکي زور
 خراب بلاوه، بو نموونه نه گهر له گوره پانیکدا
 خه لکیکی زور کوبینه وه، له نیو خویاندا له یه کتر
 دهرسن تو خه لکی چ شاریکیت، یان تو خه لکی چ
 گهره کیک و کام شاروچکه یت، نهی نه و یتر خه لکی

کوییه و.. بهم شیوهیه، ئیدی ده موده ست ساردی و
رقه به رایه تی له نیوان خه لکی ئه م شارو ئه و شار
یان ئه م گهره گ و ئه و گهره گ روو ددهات. پاشان
ئه م لیکدوور که وتنه وهیه ده بیت به قین و جنیودان
به یه کترو دواتریش ده بیت به شهرو لیکدان و بگره
هه ندی جار کوژراو و برینداری لیده که ویته وه، ریک
ئه مه له کازمیه دا رووی دا، هه ر که هه نـ دیک
له وانیه کازمیه زانیان خه لکینک هه ن له که ر خه وه
هاتوون، یه کسه ر که وتنه موره کردن له یه کدی و
ئینجا جنیودان و شه ره بوکس و دوا جاریش
یه کدی یان بریندار کردو له یه کتریان کوشت، ئه نجامی
شه ره که ش بریتی بوو له کوژراوینک و سی بریندار
له کازمیه و سی برینداریش له که رخ، ئه و که سه ی
کوشتنه که ی ئه نجام دابوو له ته ک جه ماعه ته که یدا
خرانه زیندانه وه. هیوادارین ئه م رووداوه، به
هیمه تی حکومه ت و شه ونخوینه گانی، دوا رووداو
بیت).

دهشی لیره دا جیی خوی بیت باسی ئه وه بکه م
که باوکم یه کینک بوو له برینداره گانی ئه و شه ره، له
پشته وه به خه نجه ر لیان دابوو، ئه وه ندی نه مابوو
بمریت، یه کینک له سه ر تاشه کان به داوده رمانی
ته قلیدی چاره سه ری کردو له مردن رزگاری کرد.
ئه گه ر ئه و کاته بمردایه ئه و بو خوینه ریش
نه دهره خسا ئه م بیره وه ریپانه بخوینیته وه!

به‌شی دهیم:

له‌نیوان نایین و عه‌شیره‌ت..و که‌سی لاساردا (یان شه‌قاوه)

ئه‌و رووداوانه‌ی له‌به‌شی پیشوودا گیرامنه‌وه،
سه‌رنج راده‌کێشن، له‌به‌ر ئه‌وه‌ی خه‌لکی له‌و
دوخه‌دا له‌برووی ره‌فتاریانه‌وه دووفاقی (دوولانی)
بوون، جاریک ناییندارن و جاریکی دی ه‌وزگه‌راو
عه‌شه‌ره‌تخوازن، ئاشکرایه‌ لیره‌دا جیاوازییه‌کی
که‌وره‌ هه‌یه‌ له‌نیوان ره‌فتاری نایینی و ره‌فتاری
عه‌شایه‌ریدا.

من له‌کاتی می‌رمناڵی و سه‌ره‌تای که‌نجیمدا گویم
به‌و جیاوازییه‌ که‌وره‌انه‌ی ره‌فتاری خه‌لکی نه‌ده‌دا،
چونکه‌ منیش له‌ ژینگه‌یه‌کی وادا که‌شه‌م کردووه‌و
پنیم وابوو ئه‌مه‌ ره‌فتاریکی سروشتی و ئاساییه‌و
نامۆ نییه‌. به‌لام کاتیک دواتر سروشتی مرو‌فم
خوینده‌وه‌و لنگولینه‌وه‌م له‌سه‌ر کرد، تیگه‌یشتم ئه‌م
ره‌فتاره‌ پنیوستی به‌ شیکردنه‌وه‌ هه‌یه‌، له‌ ژیر و
له‌قولایی ئه‌م ره‌فتاره‌ دوفاقیه‌دا کومه‌لی فاکته‌ری
کومه‌لایه‌تی هه‌یه‌ ده‌یجولینیت.

بۆچی؟

یه‌که‌م پرس‌سیار له‌م رووه‌وه‌ رووبه‌روومان
ده‌بێته‌وه‌، ئه‌مه‌یه‌: بۆچی له‌وسه‌رده‌مه‌دا نه‌ریتی
عه‌شایه‌ری به‌سه‌ر خه‌لکیدا زال بوو؟

بو وه لامدانه وهی ئەم پرسیاره، ده توانین بلیین
 عیراق له پاش رووخانی دهوله تی عه باسیدا
 به قوناغی داکه وتنی ژیا ری (الانحطاط الحضاری) دا
 تیپهری، ئەم داکه وتنه ژیا رییه شهش سه دهی
 خایاند، له و قوناغه دا ده سه لاتی حکومی نهیده توانی
 ئاسایش به رقه رار بکات و پاریزگاری له روح و
 شه رده فی خه لکی بکات، بویه خه لکی ناچار بوون
 له و پیناوه دا په نا بجه نه بهر به هاگانی هوزگه رای و
 نه ریتی عه شایه ری، ده بینین چه ندین به های وه کو
 ده مارگیری هوزگه ری و توله سه ندنه وه و جوامیری
 و پیاوه تی و په لامارو هیرش و که له گایی و
 فره و دو تالانی و شتته وهی شورده یی (واته
 ژنکوشتن) و زوری دیش تیا یاندا گه شه ی کردو
 گه وره بوو. هه ر که سیک سه ر به عه شیره تینکی
 به هیز نه بیت که پاریزگاری لیبکات و توله ی بو
 بستینیته وه، ئەوا ده شیت به جوریک له جوره کان
 دو چاری غه درلینکردن و تالانی بیته وه، ئەمه
 به ئەندازه یه کی گه وره تر له گونده کاند رونترو
 به رجه سه تر بوو، هه روه ک له شار ده کانی شدا
 هه بوو به لام به ئەندازه یه کی که متر.

له کاتیکدا نه و به ها عه شایه ری یانه له نیو خه لکید
 باو بوو، له هه مان کاتدا چه ندین به های دیکه ش
 تیا یاندا باو و بالاده ست بوو، ئەویش به های ئایینی

بوو که بانگه‌شکاران و ناموژگارانی مزگه‌وته‌کان
 و خه‌تیه‌کانی پرسه‌ی حوسه‌ینیه بانگه‌شهیان بو
 ده‌کرد، بو نمونه به‌های وه‌کو دادپه‌روه‌ری و
 یه‌کسانی و سه‌برو خوراگری و لیک‌بوردن و
 باوهرداری، که ئه‌مانه بینگومان پیچه‌وانه و دژی
 به‌ها عه‌شایه‌ریه‌کان.

له‌سه‌رده‌می عوسمانی و دوا‌ی عوسمانیش،
 منالان له‌کۆلانه‌کاندا کاتیان به‌سه‌ر ده‌بردو یارییان
 ده‌کرد، یه‌کیک له‌یارییه‌ گرنه‌گ و خوشه‌کانیان
 یارییه‌ک بوو پنیان ده‌ووت (الکسار)، واته
 تیکشکینه‌ر، واته شه‌ره‌ کۆلان یان شه‌ره‌ گه‌ره‌ک به
 به‌رد، شه‌ره‌ به‌ردی نیوان منالانی گه‌ره‌که‌کان.
 منالانی هه‌ر گه‌ره‌کیک له‌نیو خویاندا گروپیکیان
 له‌شیوه‌ی (عیصابه) دروست ده‌کرد تا له‌گه‌ل
 منالانی گه‌ره‌ک و کۆلانه‌کانی تردا شه‌ر بکه‌ن، له‌و
 شه‌رانه‌شدا به‌ردو دارو کوته‌کیان به‌کار ده‌هینا، خو
 نه‌گه‌ر منالانی گه‌ره‌کیک به‌سه‌ر گه‌ره‌کیکی تردا
 سه‌ربه‌که‌وتنایه‌ ئه‌وا تا ماوه‌یه‌کی دریتژ و زوو زوو
 ده‌یانگیرایه‌وه‌و شانازییان پنه‌و ده‌کرد.

بیرم دی له‌روژگاری منالیماندا، شانازی
 به‌خوکردن له‌نیوماندا له‌سه‌ر بنه‌مای جیاوازی
 نیوان (شیر) و (ژنانی) دا ده‌کرا، شیر ئه‌و که‌سه‌یه
 چه‌ند سیفه‌تیک‌یه‌یه، وه‌ک ئه‌وه‌ی هه‌میشه

ده بباته وه و هه رگیز نادوریت، ده توانی فریو بدات
به لام فریو نادریت، وه رده گری و نادات، وه سفی
زیره ک ئه و که سه بوو ده بیردیته سه ر رووباره که و
به توینیتی ده یکه راندیته وه، واته به فیلزانیی خوی
ده توانیت واتلیکات له سه ر رووباره که بیت و
ئاویش نه خویته وه.

ئه و منداله ی له سه ر ئه و جوړه به هایانه پینگات
و گه و ره ببــــی، ده شــــییت که م و زور، له
گه و ره بوونیشدا پابه ندیان بیت، به لام گرفته که
ئه وه یه که گه و ره ده بیت رووبه رووی ئاموژگاریی
ئایینی ده بیته وه که له مزگه وته کان و شوینی
تریشدا له شیوه ی خوتبه ی دینی پنی ده وتریته وه،
بویه ده بینین له روکاردا کاریگه ر ده بیت پییان و
له وانیه خویشی له هه ندی بونه دا ئه و ئاموژکاریانه
بو که سانی تر دابدات، یان ده شینت له سه ر ئه و
بنه مایه ره خنه له خه کی بگریت، که چی خویشی له
ره فقاری روژانه یدا ئه و به هایانه ی بیر ده چینه وه و
پتر رو ده چینه نیو ئه و به ها کومه لایه تییه باوانه ی
تیایدا که شه ی کردو وه.

پایه ی (شه قاوه)

زاراوه ی (شه قاوه) له شیوه زاری میللی عیراقیدا
به رامـبه ر به زاراوه ی (الفتوه) ی میسـری و

(القبضای) ی لبنانییه، شهقاوه پیاویکی بههیزه و بهها
 عهشایه ریه کانی تیادا کوبوته وه بهو پییه ی
 که سیک ئازاو براوه یه و ده توانیت هه لکوتیته سه
 مالان و دزی و ریکری بکات و پاره له
 دهوله مه ندان بسینی، به لام له هه مان کاتدا مه ردو
 جوامیرو هیرش به ره، پیاو دتی له ده ست دیت،
 که ره که که ی خوی له ئاستی دوژماندا ده پاریزیت و
 هه که سیک هاوارو په نای بو به ریت ده موده ست
 به ده میه وه ده چیت و یارمه تیی ده دات.

یه کیک له شهقاوه ناسراوه کانی کازمیه
 دراوسنی مالی سه ید موحسینی باپیرم بوو، گویم
 له خزمه کانم ده بوو زور به ی کات به باشی باسی
 نه و شهقاوه یه یان ده کرد، پاریزه ری مالی باپیرم
 و ماله کانی تریش بوو، ریکه ی نه ده دا هیچ دزیک
 هه لکوتیته سه ریان، چونکه پی و ابو و نه مه
 شوره یی بو نه و، نه گهر که سیک دزیی له مالی
 باپیرم و ماله کانی تریش بگردایه ده بووه مایه ی
 که مپوونه وه ی هه بیته و جوامیری و پیاو دتی نه و.
 له میز مندالیمدا ده مبینی شهقاوه کان به نیو بازارو
 شه قام و ریکه و بانه کاند ده رویشان، به شینوه یه کی
 تایبه تی و جیاواز ریان ده کردو جلوه برگی
 جیاوازیان ده پوشی، خه لکی به زیاده رو یی کی
 ناشکراوه سلاویان لیده کردن و به راده یه کی زور

ستایشیان ده کردن، یه کینگ له و میزمنالانه ی
 ده مناسی ئامانجی گه وره ی له ژیاندا نه وه بوو
 له گه وره پیدا بیت به شه قاوه یه کی ناودار. به لام من
 له م جوړه ئامانجه م نه بوو، چونکه بونیادم لاواز
 بوو، پنیو سستیش ناکات نه وه بلیم که به هیزی و
 توندوتولی جهسته له و روژگارهدا، یه کینگ بوو له
 پیداو سستییه کانی بوون به شه قاوه.

روژنیکیان له چایخانه یه کی نزدیکدا دانیشتبووم و
 گویم بو نه وانی تر شل کردبوو که خه لکی
 کولانه که ی خومان بوون و قسه یان ده کرد،
 قسه کانیشیان دهر باره ی یه کینگ له و خوتبه
 ئاموژگارییه نه بوو که واعیزیکی ناودار له
 مزگه وتیکی نزدیکدا وتبوویه وه، ئه مان زور سه رسام
 بوون به و خوتبه یه و به شینوازه به لاغیه جوان و
 سه رنجراکیشه که ی، بابه تی خوتبه که ش بریتی بوو
 له و ره وشته جوانانه ی ئیسلام له گه ل خویدا
 هیناونی، وهک دادپهروه ری و باوهرو خاکه رای و
 وه لامدانه وه ی چاکه به رامبه ر به خراپه. نه وه ی
 سه رنجی راکینشام نه وه بوو له کاتیکدا نه وان باسی
 خوتبه که یان ده کرد، بینیان له دهره وه شه قاوه یه کی
 ناودار به ویدا تپه ری، ئیدی ده ستیان کرد به
 ستایشکردنی کاره شه قاوه ییه کانی، یه کینگ له و

ستایشانه نه وه بوو که گوايه جاريکیان هوت
که سی کوشتوودو نه مهش به کیکه له شانازییه
که وره گانی.

نیمه لیره دا له بهرام بهر دوو که سایه تیی دژ
به یه که ده وه ستین که هر دوو لایان شوینی ریزو
سه رسوړماني خه لکی بوون، یه کیکیان که سایه تیی
واعیزه که یه که داوای ره وشتی خوگری و باوهر
ده کات، نه ویدیکه یان که سایه تیی شه قاوه که یه که
رهفتاریکی پیچه وانه و دژي رهفتاری واعیزه که ی
هیه. له راستیدا نه و پیاوه باوهر داره ی له ژيانی
روژانه یدا پابه نده به ره وشتی ئاینیه وه، شوین و
پایه یه کی بلندی له لای نه وانه هیه به جورنک هیچی
که متر نییه له پایه ی شه قاوه که، هر دوو
که سایه تیه که زور به ریز بوون له لایان و
به زیاده وه سلاویان لینده کردن و ودلامی
سلاوه کانیان دده ایه وه، نه مهش بنگومان ده بیته
مایه ی سه ره لدانی دوو فاقی له که سایه تیی
هه ندیکیاندا، به چه شنیک له لای یه که تا که که سدا
هه ندی جار وه که سینی باوهر دار دهر ده که وی و
هه ندی جاری دیش وه که شه قاوه.

تکام وایه خوینهر پینی وانه بیت نه م دوو فاقیه
دیاردیه که تاییه ته به کومه لگه ی عیراقی، به لکو
لیره دا چه ندین کومه لگه ی دی هیه، ته نانه ت هه ندی

له کۆمه‌لگه‌ پيش‌که‌ وتوو ده‌کانيش، که‌م و زۆر
 گيرۆده‌ی ئه‌و چه‌شنه‌ دووفاقيه‌ن. بۆ نمونه‌ بېروانه
 کۆمه‌لگه‌ی ئه‌مريکی چۆن کۆمه‌لناسه‌ ئه‌مريکيه‌کان
 تيبينیی دووفاقيیان له‌و کۆمه‌لگایه‌ گرده‌وه، بۆ
 نمونه‌ يه‌کيک له‌و کۆمه‌لناسه‌ ئه‌مريکيه‌یه‌نه‌ که‌ ناوی
 کيمبۆل یۆنگه‌ له‌ کتیبی (سایکۆلۆجیای
 کۆمه‌لایه‌تی) دا ده‌لی: له‌ کۆمه‌لگه‌ی ئێمه‌دا دوو
 سیستم له‌ به‌های کۆمه‌لایه‌تی هه‌یه، يه‌کيکیان له‌
 ئایینی مه‌سیحيه‌وه‌ وه‌رگه‌راوه‌و ده‌لی پێویسته‌ به‌و
 جۆره‌ مامه‌له‌ له‌ گه‌ل خه‌لکیدا بکه‌یت که‌ خۆت
 ئاره‌زوو ده‌که‌یت مامه‌له‌ت له‌ گه‌لدا بکه‌یت،
 ئه‌وێتریان له‌ ژيانی ئابووری پڕ له‌ هه‌راوزه‌نا
 وه‌رگه‌راوه‌ که‌ مللانی و کینه‌رکینه‌کی توندی
 تێدايه، ئه‌وه‌که‌ سانه‌ی له‌ ژیر کاریه‌گه‌ری ئه‌م دوو
 سیستمه‌ دژ به‌یه‌که‌دا پیده‌گه‌ن، دوو چاره‌ی که‌ سایه‌تی
 دووفاقی ده‌بن.

جیاوازی نێوان کۆمه‌لگه‌ی ئه‌مريکی و کۆمه‌لگه‌ی
 عێراقی له‌م بواره‌دا ئه‌وه‌یه‌ که‌ دووفاقی له‌
 کۆمه‌لگه‌ی یه‌که‌میاندا له‌ ده‌ره‌نجامی ناکوکی نێوان
 به‌ها نه‌رمه‌کانی مه‌سیحيه‌ت و به‌ها توندوتیژه‌کانی
 ئابووریدا سه‌ره‌له‌ده‌ات، که‌چی دووفاقی
 له‌ کۆمه‌لگه‌ی عێراقیدا له‌ ئه‌نجامی دژایه‌تی نێوان
 به‌های ئایینی و به‌های عه‌شایه‌ریدا سه‌ره‌له‌ده‌ات.

باوهری (شه فاعهت)

باوهری شه فاعهت، نهوساو ئیستاش، یه کیکه له دیارده ئاینیه ههره بلاودکانی کومه لگی عیراقی و نهوکومه لگایه شه که له رووی پینکه ساته ی سۆسیؤلوجیه وه له و ده چن.

مه به ستم له شه فاعهت چیه؟ مه به ستم له شه فاعهت (واته روولینان و تکالیکردن و-) نه وه یه خه لکی په نا به رنه لای قه دیسیک به و هیوا یه ی له لای خوادا بو نه و دونیا (ئاخیرهت) شه فاعهت یان بو بکات تا خوداش له و گونا هانه یان خوش بینت که له م دونیادا نه جامیان داوه. ده توانین بلین هندی جار (باوهری شه فاعهت) و (دو و فاقی که سایه تی) دوو مه سه له ی پینکه وه به ستراون له ژیا نی کومه لایه تیدا. خه لکی له ژیر کار یگه ری نه و دو و فاقیه ی تیایدا پینکه یشتوون، کومه لی کرده وه نه جام دهن پینچه وانه ی نه و ئاینیه که باوهریان پییه تی. نه مه ریک له عیرا قدا و له سه رده می عوسمانی و پاش عوسمانیشدا رووی دها، له و کاتانه دا خه لکی شانازیان ده کرد به دوژمنکاری و غه درلینکردن و هه لکو تانه سه ر مالان و لاقه کردن، بویه مه ستیان به وه ده کرد بیویستیان به که سیکه پله و پایه یه کی بلندی له لای خوادا مه بیت تا له روژی قیامه تدا شه فاعهت یان بو بکات و له عه زابی دوزه خ رزگاریان بکات، نه مه یه کیکه له گرنگترین

فاکته ره کانی سه ره لدانی گور و مه زاری پیروز له
کومه لگه دا که خه لکی پارمیه کی زوری بو داده نین.

خوای گه وره له قورئاندا ده فهرموی: (أدعونی
أستجب لکم)، واته بانگم بکهن به ده نگتانه وه دیم،
ههروه ها ده فهرموی: (لا تدعو مع الله أحدا)، واته
له تهک ناوی خوا دا ناوی که سی تر مه بهن، نه مه ش
زور روونه که خودا وه لامی هه که سیک ده داته وه
هاواری بو بهینی به بی نه وه ی پیویستی به که سیک
هه بیت شه فاعه تی بو بکات، به لام خه لکی عه وام
له مه تی نه ده گه یشتن و توانای نه وه شیان نه بو و
تینگه ن، چونکه له ژیانی روژانه یاندا له سه ره نه وه
راهاتوون که نه گهر کاریکیان له لای ده سه لاتداراندا
هه بیت، نه وا له ریگه ی که سیک تیره وه داوای
نیوه ندگیری و شه فاعه ت ده کهن، یان دیارییه کی
به نرخی پیشکه ش ده کهن تا کاره که یان بو جینه جی
بکات یان پیداویستی که یان بو دابین بکات، نه وان
له و باوه به دان خوداش وه ک فهرمان به وایانی نه م
دونیایه ته نها له ریگه ی شه فاعه ت و دیارییه وه
کاره که ت بو جینه جی ده کات، به بی نه مانه
پیداویستی و داواکارییه کانیا فهراموش ده کریت.

له راستیدا باوه بهینان به شه فاعه ت له سه رده می
عوسمانیدا، وه ک چون له نیو خه لکی عه وامدا بلاو
بوو، به هه مان شیوه له نیو فهرمان به وایانیشدا باو و

بلاو بوو، وهک بینیمان فه‌رمانډه‌وایانی
 نه‌وسه‌رده‌مه له‌هه‌ره فه‌رمانډه‌وا گه‌نده‌ل و
 به‌رتیلخورو سته‌مکاره‌کانی جیهان بوون، به‌لام
 هاوکات له‌خه‌لکی تر زیاتر خویان واپیشان دده‌ا که
 خه‌ریکی دیندارین و سه‌رقالی بنیاتنای مزگه‌وت و
 مه‌زارگه‌و شتی له‌و چه‌شنه‌ بوون. به‌غدا له‌و
 ده‌مانده‌ا به‌ قو‌ناغ‌یکي زه‌مه‌نیی وادا تی‌په‌ری
 هه‌رچه‌نده‌ مزگه‌وت و مه‌زارگه‌ی پتر بنیات بنرایه،
 پتر ویرانه‌یی و گه‌نده‌لی بلاو ده‌بووه‌وه.

حه‌سه‌ن کبریت

حه‌سه‌ن کبریت، له‌کو‌تاییه‌کانی سه‌رده‌می
 عوس‌مانیدا، یه‌کیک بوو له‌ به‌ناوب‌انگترین
 شه‌قاوه‌دکانی کازمیه، له‌سه‌رده‌می داگیرکاری
 به‌ریتانیدا مرد، که من‌دال بووم به‌را‌ده‌یه‌کی زور
 گویم لینه‌دبوو باسی ئه‌م پیاوه‌و کرده‌وه
 شه‌قاوه‌یه‌کانیان ده‌کرد.

هه‌ندی که‌س له‌و باوه‌به‌دابوون ئه‌وپیاوه
 دو‌چاری نه‌خوشی سادیزم ببوو، واته له‌زه‌تی له
 کوشتن و خوین‌رشتن ده‌بینی، ئه‌و به‌وه‌نده‌ وازی
 نه‌ده‌هینا که هه‌لکو‌تیه‌ سه‌ر مالان و ریگری بکات و
 پاره له‌ده‌وله‌مه‌ندان بسینی، به‌لکو هه‌ندی جار
 قوربانیه‌کانی ده‌کوشت، زور شتی تری ناخوشم
 له‌کاره سادیزمیه‌کانی ئه‌و پیاوه‌ بیستوو.

له کاتیکدا هسهن کبریت خه لکی ده کوشت و
غه دری لینده کردن، دلنیاش بوو له وهی له پاش
مردنی، خودا، به شه فاعه تی فاتیمة ی زه هرای
خوشکی پیغه مبهرا، ده یخاته به هه شته وه.

یه کیک له و که سانه ی متمانه م پیی هیه، بوی
گیرامه وه که جاریکیان بهر له مردنی به ماوه یه کی
کورت دیده نیی هسهن کبریتی کردووه، باسی
کرده وه شه قاوه ییه کانی رابردووی بو کردووه،
له هسهن کبریتی پرسپوه: (تا ئیستا چند که ست
کوشتوووه و چون له و دنیا دا روو به پرووی خودا
ده بیت وه)، وه لامی هسهن کبریت نه مه بوو:
(له ژیانمدا زور که سم کوشتوووه، به لام هیوا یه کی
که وره م هیه به وهی خودا، به شه فاعه تی فاتیمة ی
زه هرا، له گونا هه کانم خوش ده بیت، چونکه کاریکم
له پیناوی فاتیمة ی زه هرا دا کردووه، بویه نه و کاره
شایسته ی نه ویه فاتیمة له لای خودا شه فاعه تم بو
بکات).

نه و کاره ی هسهن کبریت بو فاتیمة ی زه هرای
کردووه، ده شیت به م جوړه کورتی بکهینه وه:
شه ویکیان هسهن کبریت له گهل چند
شه قاوه یه کی تری هاورییدا له به غداد هه لیا نکوتایه
سهر مالی یه کینک له دهوله مهنده کان، کاتیکیش
دزییه که یان به سهر که وتوویی ته واو کرد، هسهن

کبریت له ریځه ی غورستانی شیخ مه عروفه وه له
 که رخ، هر به پی گه رایه وه بو کازمیه، نه و کاته
 غورستانه که چوله وانی بو و ناوهدانی لینه دوور
 بو، حه سهن کبریت له نیو غوره کاندای گویی له دهنگی
 هاواری کچیک ده بیت و ده پاریته وه و داوای
 فریاکوته له فایمه ی زه هرا ده کات، پیاونیکش
 هه ول ده دات لاقه ی کچه که بکات و گویی نه ده دایه
 پارانه وه ی کچه که، لیره دا حه سهن کبریت بریار
 ده دات نه و پیاوه بکوژیت و کوژراوینکی تر بخاته
 سه ر نه و که سانه ی کوشتونی، به لام و دک خوی
 ده لی نه م پیاوه ی له پیناوی فایمه ی زه هرا دا
 کوشتووه، له پشته وه خه نجه ریک له که مری گیر
 ده کات و ده یکوژیت، کچه که ش ده باته وه ماله که ی
 خوی و به سه لامه تی ته سلیمی خیزانه که ی
 ده کاته وه .

بو روژی دواپی پولیسی که رخ ته رمی
 کوژراوه که ده دوزنه وه و به دوا ی بکوژده که دا
 ده که رین، مفه و دزیکي پولیس ده چینه کازمیه بو لای
 حه سهن کبریت چونکه پیشتر ده پیناسی، تا داوای
 لینکات یارمه تی بدات له دوزینه وه ی بکوژده که، ئیدی
 مفه و دزده که له چایخانه یه کدا حه سهن کبریت ده بینیت
 و ده چیت بو لای، باسی مه سه له ی کوشتنی
 پیاوه که ی غورستانی شیخ مه عروفی بو ده کات،
 حه سهن کبریت پینی ده لی که بکوژده که ده ناسیت

به لام ناوه که ی نادرکینیت، تهنه ا ئه و کاته نه بی که
 مفه وه زه که به لین بدات به هیچ جوریک بکوژه که
 دو چاری گرتن و زیان نه بیت، مفه وه زه که به لین
 پیداو به په نجه گانی سمیلی خوی ده گریت و ده لی:
 (به م شوار به سویند بی ناهیل م بکوژه که بگریت).
 له و روژگار ه شدا سویند خواردن به شوار ب
 (سمیل) مانای نه وه بوو که ئه و که سه به لینکی
 راستگویانه و یه کلاکه ره وه ددات و به بی هیچ
 گومانیک جینه جینی ده کات. لیره دا ه سه ن کبریت
 به ته واوی دلنیا بوو له وه ی مفه وه زه که راستگویه و
 به لینه که ی ده باته سه ر، ئیدی ته واوی
 به سه ره اته که ی بو گیرایه وه، کاتیک مفه وه زه که
 گویی له و به سه ره اته ی ه سه ن کبریت بوو، پنی
 وت: (مادام تو له پیناوی فاتیমে ی زه ه رادا ئه و
 پیاو ده ت کوشت، ئه و ا دلنیا به منیش له پیناوی
 فاتیमे ی زه ه رادا هه رگیز ناوی تو نابه م).
 به مجوره ه سه ن کبریت له سزادان رزگاری
 بوو.

ئه م چیره که وینه یه کی روونمان ده داتی
 ده رباره ی بارو دوخی ژیا نی ئه و کاته ی خه لکی،
 ئه وان به پنی به های کومه لایه تی هه رچییه کیان
 بو یستایه ده یانکرد، به لام له و باو ده شدا بوون که
 خودا، له ریگه ی شه فاعه تی ئه و که سانه ی پایه یه کی
 بلندیان له لایدا هه یه، له گونا هه کانیا ن خوش ده بیت.

به‌شی یانزه‌یه‌م:
بزووتنه‌وه‌یه‌کی چاکسازی و...
هه‌رایه‌ک له‌سه‌ر کتیبیک

له پایزی سالی ۱۹۲۹دا هه‌رایه‌کی گه‌ورده له‌سه‌ر کتیبیکی بچووک دروست بوو، ئه‌و کتیبه له دیمه‌شقه‌وه هینرا‌بوو و له‌بازاره‌کاندا ده‌فرو‌شرا. ناو‌نیشانی کتیبه‌که: (رسالة التنزیه لاعمال الشیبه) که دانه‌رده‌کی موحته‌هیدیکی شیعیی ناسراو‌بوو له دیمه‌شق ده‌ژیا، ناوی (السید محسن الامین العاملی) بوو.

کتیبه‌که ره‌خنه‌ی له‌و سرووته ئاینیه شیعیانه ده‌گرت که خه‌لکی عه‌وام له‌سه‌ری راهات‌بوون، ئه‌و سرووته شیعیانه‌ی له‌مانگی موحه‌رده‌مدا به‌بۆنه‌ی یادی کوشتنی حوسه‌ین بن عه‌لی پروسه ده‌کران. به‌بۆچوونی دانه‌ری کتیبه‌که، ئه‌و سرووتانه، جگه له‌وه‌ی زیانی بۆ تاک و کومه‌لگه هه‌یه، زیانی بۆ سومعه‌ی شیعه‌ش هه‌یه، دانه‌ری کتیبه‌که له‌م باره‌یه‌وه وته‌یه‌کی ئیمام جه‌عفهری صادق ده‌هینیته‌وه که ده‌لیت: ئه‌ی شیعه‌کانی ئیمه، ببن به زینه بومان مه‌بن به‌خه‌وش، تاوه‌کو بوتری که جه‌عفهر بن محمه‌د ره‌حمه‌تی خوای لیبی باشی کرد که هاوه‌له‌کانی به‌ره‌و چاکه‌برد، (شیعتنا

کونوا زینا لنا ولاتکونوا شینا لکی یقال رحم الله
جعفر بن محمد فقد أحسن ما أدب أصحابه) .

خه لکی له ئاستی ئه و کتیه به دا دابه ش بوون
به سه ر دوو تیپی دژ به یه ک، زورینه به رگریان
ده کردو جنیویان به دانه ره که ی دهدا، که مینه ش
لایه نگری بوون. ئه مه ش، له ژیر روشنایی ئه و
زانیا ریسانه ی دهر باره ی سروشتی سروفت
ده یان زانین، شتیکی سه یر نییه، چونکه هه موو
بزووتنه وه یه کی چاکسازی و ریفورم خوازی و
هه موو جوولانه وه یه کی نو یخوازی، زورینه ی خه لک
به ره نگاری ده بنه وه و ره تیده که نه وه، چونکه
پیچه وانه ی ئه و باوه رو نه ریتانه یه که زورینه
له سه ری راهاتوون، واته ئه و باوه رانه ی له
بابو با پیریانه وه بویان ماوده ته وه.

ئهم ململانیسه له نیوان به ره له ستکاران و
لایه نگران له کارمیه دا، زور توند بوو، هه ندی جار
ده بینرا چه ند که سیک له خه لکی عه وام به دوا ی ئه و
که سانه دا ده گه ران که لایه نگری بانگه شه که ی
(السید محسن الامین) بوون تا ئازاری پیبگه یه نن. له
خوینه رانی ناشارمه وه که من یه کینک بووم له
لایه نگرانی ئه و بانگه شه یه، به لام ئه مه م له لای خوم
ده شارده وه بو که سم دهرنه ده خست ته نها ئه و

که سه نه بی متمانه م پینی هه بوایه، یانی خۆم له
دوژمنکاری خه لکی عه وام ده پاراست.

له نه جه فیشدا ململانی که توندتر بوو، نه دبیی
ناو دار جه عفر خه لیلی له کتییی (به مجوره
ناسیمن) دا باسی ئه و ململانییه مان بو ده کات، ئه و
به ئاشکرا لایه نگری بانگه شه که ی سید محسن الامین
بوو و زور بویرانه لایه نگیری ده کرد، له روژنامه ی
(الفجر الصادق)، که له و ده مانه دا له نه جه ف
ده ریده کرد، وتاری له سه ر ده نووسی و دا کوکی
لیده کرد.

جه عفر خه لیلی له و کتییه دا ده لی: خه لکی عه وام
له نه جه فدا به لایه نگرانی بانگه شه که یان ده ووت
(ئومه ویه کـان) و به به ره له سـتکارو
نارازیه کانیشـیان ده ووت (عه له ویه کـان)،
ئاوگیره کانیش له عاشورادا هاواریان ده کرد:
(نه فره تی خوا له ئه مین- ئاو)، له کاتیکدا پیشتر
هاواریان ده کردو ده یانووت: (نه فره تی خوا له
حرمله- ئاو).

ناموسی کو مه لایمتی

وتار خوینه کانی (خه تیه کانی) پرسه ی حوسه یینه
له هه موو کهس زیاتر به ره له ستیی بانگه شه که ی

(محسن الامین) یان ددکرد، چونکه نهو له کتیبه کهیدا
 رهځنه ی لیگرتوون و به شینوډیهک وهسفی گردوون
 که نه مانه له خوتبه ی پرسه کاندو درو دهکن یان
 له گواستنه وهی هه وال و رووداو ده کاندو زیاده رووی
 دهکن تا سوزی خه لکی پتر رابکیشن و
 بیانور و ژین و وایان لیکه ن به کول و دل بگرین.
 سید صالح الحلی که یه کیک بوو له وتارخوینه
 ناوداره کانی نهو کاته، له سه رجه م خوتبه کانیدا
 هه لمه تیکی که وره له دژی سید محسن الامین دوست
 پیډه کات. خه لکیش له زاری نهو وهو دوو دیره
 شیعریان ددوته وه که زهمی سید محسن الامین
 دهکات:

یا راحلا أما مررت بخلق

فابصق بوجهه امینها المتزندق

سید صالح به وهنده نهو هستا داوا له خه لکی
 بکات تف له روخساری سید محسن الامین بکه ن،
 به لکو به (زه ندیق) یش وهسفی دهکرد.

زوربه ی زانایانی ثابین هه لویستیکی رهځنه یی
 و نارازیان له بهرام بهر بانگه شه که ی سید محسن
 الامین گرته بهر، چه ندین فه توایان له دژی ده رکړد
 که فه تواکان زیاد له جارینک چاپ کران، هه روهک
 سن که س له پیاوونی ثابین چه ند کتیبیکیان ده رکړد

بسو وه لامدانه وهو به دروخستنه وهی بوچوون و
 به لگه کانی سید محسن، من ئیستا له کتیبخانه که مدا
 هه موو نهو فه تواو کتیبانه م پاراستوو ه که سه باره ت
 بهو بابه ته چاپ کراون، هه ول ددهم جاروبار
 بیانخوینمه وه، چونکه پیم وایه نهو به لگه نامانه وه ک
 تاقیگه یان نورینگه یه ک وان سوودیان لینوهرده گرم
 بو لیکۆلینه وه له سروشتی به شهری و میژووی
 مرویی.

ئیمه کاتیک لیکۆلینه وه لهو بزووتنه وه چاکسازی
 ونوینگه رییانه ده که یین که له میژوودا سهریان
 هه لداوه، ده بینین سه رجه میان رووبه پرووی هه مان
 رهوت ده بنه وه، زۆربه ی خه لک به رهنگاریان
 ده بنه وه، ژماره یه کی زۆر که م لایه نگیریان ده که ن،
 قورئانیش له چه ندین ئایه تدا ئاماژه ی بو نه م
 سروشته ی مروف کردوو ه. ئه مه له راستیدا
 ناموسیکی به شهری گشتیه و سه رجه م
 کۆمه لگاکانی دنیا ده گریته وه، به لام کۆمه لگاکان له
 جوړو ریزه ی به رهنگار بوونه وه ی نوینخوازیدا
 جیاوازن، هه رچه ند کۆمه لگه داخراو بیت نه وا
 به رهنگار بوونه وه به ره له ستکاری تیایدا توندتر
 ده بیت.

پیاویک دهناسم براده‌ری یه‌کیک له‌گه‌وره
 پیاوانی ناینی نه‌و کات بوو، بوی گیرامه‌وه که نه‌و
 زانا ناینیه گه‌وره‌یه هه‌لو‌یستی بیده‌نگی به‌رام‌به‌ر
 بانگه‌شه‌که‌ی سید محسن الامین هه‌لبژارد بوو، نه
 له‌دژی بوو و نه لایه‌نگ‌ریشی بوو، به‌لام له‌یه‌کیک له
 دانیشتنه تایه‌تییه‌کاندا که‌سینگ پرس‌یاری نه‌وه‌ی
 اینده‌کات ئاخو رای چیه به‌رام‌به‌ر بانگه‌شه‌که‌ی
 محسن الامین، نه‌ویش ته‌ماشایه‌کی لای راست و
 لای چه‌پ ده‌کات تا دل‌نیا‌بیت له‌وه‌ی که‌سی وای تیا
 نیه متمان‌ه‌ی پی نه‌بیت، پاشان ده‌ستی کرد به
 ره‌خنه‌گرتن له‌سرووتی پرسه‌کانی حوسه‌ینییه‌و به
 (گه‌مه‌ی مندالان) وده‌سفی کرد.

نه‌م بو‌چوونه که له‌زانایه‌کی ناینیه‌وه ده‌رچووه،
 له‌راستیدا بو‌چوونی زور زانای ناینی دیکه‌یه، به‌لام
 له‌ترسی خه‌لکی عه‌وام ناویرن ئاشکرای بکه‌ن،
 چونکه نه‌مانه هه‌م بو‌بژیوی و هه‌م بو‌پایه‌ی
 خویان پشتیان به‌خه‌لکی عه‌وام به‌ستووه، له‌نیو
 خوی‌شیاندا به‌ربه‌ره‌کانی ده‌که‌ن بو‌راک‌نیشانی
 زورترین ژماره‌ی نه‌و چه‌شنه له‌خه‌لک، هیچ
 یه‌کیک له‌وانه بو‌یزیری نه‌وه ناکه‌ن رایه‌کی
 پی‌چه‌وانه‌ی نه‌و شته بلین که خه‌لکی عه‌وام
 له‌سه‌ری راه‌اتووه، له‌ترسی نه‌وه‌ی له‌دژی

بوو ده ستنه وه یان لینی دوو ربکه ونه وهو بچنه لای
رکابه ره که ی.

زانای ئاینیش مروڤه وهک هه موو مروڤه کانی
تر، نه که ر ئیمهش له هه مان بارودوخی نه واندای بین،
وهک نه وانمان لیدیت.

فاکته ره نه ستنیه کان

لهو ژینگه کومه لایه تییه ی تیایدا که شه م کرد،
تیبینی نهوم کردبوو سال له دوا ی سال ژماره و
جوری مه وکیبه و سروتی حوسه ی نییه زیاده کات،
کاتیکیش که وره بووم و که ی شتمه قوناغی
پینگه ی شتن، نه م مه سه له یه له ناخی مندا پرسپاری
وروژاند، نه م پرسپار کردنه لهو دیارده یه، هه رچه ند
ته مه نم پتر بوایه، هه می شه له زه دینمدا ده خولایه وه،
نه مه وای لیکردم کتیبیککی له سه ر دابنیم، نه و
کتیبه ی که نازانم که ی ده توانم چاپی بکه م و
بیخه مه به ر دیده ی خه لکی.

لیردها بوا ری نه وه مان نییه زور له سه ر نه م
مه سه له یه قسه بکه ین، ده شیت لیردها نه وه ندده به س
بیت به کورتی باسی نه و فاکته ره ده روونی و
کومه لایه تییه به بکه م که له پشتی مه وکیب و

سروته‌کانه‌وه په‌نه‌ان، نه‌وه‌ی که ده‌بینه‌ مایه‌ی
گه‌شه‌پیدان و هاندانیان.

به‌رله‌هرچی نابی نه‌وه‌مان له‌یاد بچی مروف
ئاژه‌لنکی ئاقل نییه‌ و ده‌ک نه‌وه‌ی فه‌یله‌سوفه
دیرینه‌کان خه‌یالیان ده‌کرد، به‌لکو مروف
له‌بیرکردنه‌وه‌و ره‌فتاریدا ده‌که‌وینه‌ ژیر کاریگه‌ری
چه‌ندین فاکته‌ری نه‌ستییه‌وه‌ که خوی شتیکی زور
که‌میان لیده‌زانیت، یان بگره‌ هه‌ندیجار هیچیان
لینازانیت، گرفته‌که نه‌وه‌یه‌ نه‌م ئینسانه‌ واده‌زانیت
خوی ئازاده‌و هه‌موو شتیک به‌ده‌ستی خوی و
به‌هه‌لبژاردنی خویه‌تی، به‌ ئه‌قل و مه‌نتیق یاخود به
لوجیک و ژیری خوی ده‌توانیت بیرکردنه‌وه‌و
ره‌فتاری خوی دیاری بکات.

ئیمه‌ کاتیک لیکۆلینه‌وه‌ له‌ کۆرده‌و (مه‌وکیب) و
سرووت (طقوس)ی حوسه‌ینییه‌ ده‌که‌ین، به‌ئاشکرا
فاکته‌ره‌ سایکو-سوسیولوجیه‌کانی تیا‌دا ده‌بینین،
نه‌م دی‌یارده‌یه‌ هه‌روه‌ک چه‌ندین دی‌یارده‌ی
کۆمه‌لایه‌تی دیکه‌، ده‌ره‌نجامی کۆمه‌لن کارکردی
(یان: فاکته‌ری) ده‌روونی و کۆمه‌لایه‌تی وه‌هان که
خه‌لکی هیچ ئیراده‌یه‌کیان له‌ئاستیدا نییه‌. سا ئه‌گه‌ر
هه‌ر تووژیکی خه‌لکی بکه‌وینه‌ ژیر کاریگه‌ری نه‌و

کارکرده نه‌ستیانه‌وه ئه‌وا هیچ جیاوازییه‌کیان
نابینت.

لیره‌دا هه‌ندی له‌و فاکته‌رانه ده‌خه‌مه‌روو:

۱- گرنگترین فاکته‌ر له‌په‌یوه‌ستیدا به‌م
بابه‌ته‌وه، فاکته‌ریکه پینی ده‌وتریت (خه‌واندنی
کومه‌لایه‌تی)، ئه‌م فاکته‌ره زور گونجاوه بو
رافه‌کردنی سرووته حوسه‌ینییه‌کان، هه‌روه‌ک
گونجاویشه بو رافه‌کردنی دیارده کومه‌لایه‌تییه‌کانی
تیش. کاتیک مروف هه‌ر له‌مندالییه‌وه له‌سه‌ر
کومه‌لی باوه‌رو نه‌ریتی دیاریکراو پینده‌گات، پینی
واده‌بیت باشتین باوه‌رو نه‌ریتن له‌جیهاندا، ئیدی
باسی لایه‌نه باشه‌کانی ئه‌و باوه‌رو نه‌ریتانه‌ی خوی
ده‌کات و لایه‌نه خراپه‌کانی بیر ده‌چینه‌وه. سا ئه‌گه‌ر
مروف له‌گه‌وره‌بووندا له‌سه‌ر هه‌مان ژینگه‌ی
کومه‌لایه‌تی بمینیته‌وه ئه‌وا به‌مسوگه‌ری خه‌واندنی
کومه‌لایه‌تی به‌سه‌ریدا زال ده‌بینت.

۲- فاکته‌ری خانه‌دانی یان پیاوماقولییتی، ئه‌م
فاکته‌ره‌ش کاریکه‌رییه‌کی گه‌ورده‌ی هه‌یه له
گه‌شه‌پیدانی سرووته حوسه‌ینییه‌کان، پیاوماقول و
که‌سی خانه‌دان له‌کومه‌لگه‌دا واهه‌ست ده‌کات
یه‌کیک له‌پیداو‌یستییه‌کانی مانه‌وه‌ی به‌پیاوماقول و
خانه‌دانیتی بریتییه له‌وه‌ی که له‌ماله‌که‌ی خویدا

دانیشتنی پرسه‌ی حوسه‌ینییه دابنیت، یان کۆره‌ویک
له پرسه‌ی حوسه‌ینییه‌دا بیه‌ستیت، هه‌رچه‌ندیک
کۆششی زیاترو پاردی زۆرتتر له‌و بونانه‌دا خه‌رج
بکات، ئە‌وا پایه‌ی له‌نیو خه‌لکیدا گه‌وره‌تر ده‌بیت.

۲ فاکته‌ری خوخالیکردنه‌وه، ژماره‌یه‌کی
زوری ئە‌و که‌سانه‌ی له‌ کۆره‌وه حوسه‌ینییه‌کاندا
به‌شداری ده‌که‌ن، له‌و جۆره‌ که‌سانه‌ن که‌ (بیه‌شن
له‌ پشت و په‌نا) یان خزم و خۆیش و عه‌شیره‌تی
گه‌وره‌یان له‌ پشت نییه، ئە‌و جۆره‌ که‌سانه‌ له‌رۆژانی
ئاساییدا هه‌ست به‌ نزمیی شوین و پایه‌ی
کومه‌لایه‌تی خۆیان ده‌که‌ن، بۆیه‌ چاودهریی رۆژی
مه‌وکیبه‌ (کوره‌و)ی حوسه‌ینییه‌ ده‌که‌ن تا له‌ویدا
پایه‌ی خۆیان بلند بکه‌نه‌وه، ئیدی ده‌بینین له‌و
رۆژه‌دا له‌پیشی پێشه‌وه‌ی کۆره‌وه‌که‌دا ریده‌که‌ن تا
رینکی بخه‌ن، یان ته‌پل لنده‌ده‌ن، یان هه‌ر کارینکی تر
ده‌که‌ن که‌ بیه‌ته‌ مایه‌ی سه‌رنج‌راکێشانی ئە‌وانیدی و
به‌مه‌ش ناخی خۆیانی پێ ده‌گه‌شیننه‌وه، کاتیکیش
ئافره‌تان له‌و سه‌روتانه‌دا ئاماده‌ ده‌بن و ته‌ماشای
کاروانی کۆره‌وه‌کان ده‌که‌ن، ئە‌وا ئە‌و گه‌شانه‌وه
خودییه‌ ده‌گاته‌ ئە‌وپه‌ری، لێره‌دا ئە‌و که‌سانه‌ به‌و
جۆره‌ وینای خۆیان ده‌که‌ن که‌ بوون به‌ پیاوینکی
شگودار و سه‌رنج‌راکێش و که‌س نایانگاتی.

۴- فاكتهري شه فاعهت: ئەمە ئەو فاكتهريه كه له به شه كه ي پيشوودا قسم له سهري كرد، به شداربواني كورده و پرسهكان له و باوهردان فاتيমে ي زه ههرا ته ماشايان دهكات و سوپاسگوزاريان دهبيت كه له پرسه ي حوسهيني باوكيدا هاوخه مي دهردهرن، به مسوگهري فاتيমে ي زه ههرا له روژي قيامه تدا شه فاعهتيان بو دهكات، ههروهه پينغه مبهري خويشي شه فاعهتيان بو دهكات چونكه باپيري حوسهينه، پينغه مبهريش حوسهيني زور خوشدهويست.

۵- فاكتهري نه زر، ئەم فاكتهريه له رووي ناوه روكي ههردوو فاكتهري دهرووني و كومه لايه تيبه وه له فاكتهري شه فاعهت دهجي، خهلكي واراها توون به لين به كه سيكي پيرو ز بدن كه دياريه كيان پيشكهش بكه ن ئەگه ر له لاي خودا شه فاعهتيان بو بكات و ئەو شه فاعهته ببينه مايه ي به ديهيناني خواسته كانيان يان يه كيك له خواسته كانيان له م دنيا دا، به مه دهوتريت: (نه زر)، زور كهس نه زر بو حوسهين بن عه لي دهكه ن به وه ي خوانيك يان پرسه يه كي بو ناماده بكه ن، يان به شداري له كورده ويكدا بكه ن يان هه ر شتيكي تر، بيگومان هه ندي كهس له به ديهيناني پيداويستيدا

سه‌رکه‌وتوو ده‌بن و خواستیکیان دیته‌دی، ئیدی
ناچار ده‌بن به‌لینه‌که‌ی خویان جینه‌جی بکه‌ن و
به‌هر شیوه‌یه‌ک بێت ده‌بن نه‌زر پێشکه‌ش بکه‌ن
(له‌ کوردیدا ده‌وتریت نه‌هتی کردوو و یان ئاهی
کردوو که نه‌زر پێشکه‌ش بکات -و).

ئیمه‌ نابێ به‌رده‌وام گله‌یی له‌خه‌لکی بکه‌ین
له‌سه‌ر نه‌و کرده‌وانه‌ی پنی راهاتوون و نه‌و باوه‌رو
نه‌ریتانه‌ی له‌سه‌ری پێکه‌یشتوون، نه‌مه‌ له‌راستیدا
له‌خواست و ئیراده‌ی خویاندا نییه‌، سا نه‌گه‌ر
ئیمه‌ش له‌هه‌مان ژینگه‌و هه‌مان بارودۆخدا
پێکه‌یشتیایه‌ ئه‌وا وه‌ک نه‌وان ده‌بووین.

به‌شی دوانزه‌یه‌م: جاریکی تر گه‌رانه‌وه بۆ خویندن

له به‌شه‌کانی پیشوودا باسی ئه‌و گورانکاربیانه‌م کرد که له ره‌وتی ژبانی مندا روویانداوه، ئه‌وانه‌ی دواچار به‌ره‌و ئه‌وه‌یان برده‌م بجم به‌عه‌تار یان عه‌ترفروش له‌یه‌کیک له‌دوکانه‌کانی کولانیکی ته‌سکی کازمیه. له‌م به‌شه‌دا باسی ئه‌و به‌سه‌ره‌اتانه ده‌که‌م که دوا‌ی ئه‌وه به‌سه‌رم هاتوون، واته ئه‌و کاته‌ی وازم له‌عه‌ترفروشی هیناو جاریکی تر گه‌رامه‌وه بۆ قوتابخانه.

له ئینواره‌ی روژیکێ پاییزی سالی ۱۹۳۱دا له دوکان بووم، یه‌کیک له‌و که‌سانه‌ی کاتی خۆی له قوتابخانه‌ی سه‌ره‌تایی پیکه‌وه بووین، هاته لام و هه‌والی پیگه‌یاندم که خه‌ریکه له‌کازمیه‌دا قوتابخانه‌یه‌کی سه‌ره‌تایی ئیواران ده‌کرینه‌وه، هانی دام بچمه ئه‌و قوتابخانه‌یه، ئه‌و به‌بی مه‌به‌ست و هه‌روا به‌سه‌رپی و راگوزهر ئه‌و قسه‌یه‌ی کرد، نه‌یده‌زانی ئه‌م هه‌واله بو من ده‌بیته‌ خالی وه‌رچه‌رخان له‌ژیانمدا، خۆیشم نه‌مده‌زانی به‌و شیوه‌یه‌ ژبانی داها‌تووم ده‌گوریت.

روژیکیان چوومه به‌شی کارگیریی ئه‌و قوتابخانه‌یه تا ناوی خۆم تۆمار بکه‌م، به‌ری‌وه‌به‌ره‌که ده‌یناسیم چونکه یه‌کیک بوو له

ماموستاگانى ئەو قوتابخانە سەرەتايىيەى پىشتىر
 قوتابى بوم تيايدا، بەرىنۋەبەرەكە خوشحالىي
 دەربرى و بەخىرەتتى كىردىم، بەلام ھاۋكات داۋاي
 لىبوردنى كىردىم قوتابخانەكە پۇلى پىنجەمى تيايدا
 نىيە چونكە ژمارەيەكى زۆر كەم ناۋاي خۇيان
 تومار كىردۈۋە، ئەمە ۋاي لىكىردىم ۋاز لەو بىرۈكەيە
 بەيىنم نەچمەۋە بۇ قوتابخانە، لىرەدا جارىكى تر
 قەدەرۋ چارەنۋوس رولىان لەژيانمدا بىنى،
 بەرىنۋەبەرەكە ۋەك سۈزۈ بەزەيى ھاتنەۋەك بە
 من بريارى دا لەپۇلى شەشەم ۋەربىگىرىم و وتى
 خۇم بەرپىرسيارىتتى ئەو بريارەم ھەلدەگىم، ئەمە
 چاكەيەكى ئەو بەرىنۋەبەرەكە كە ھەرگىز لەيادى
 ناكەم.

لەپۇلى شەشەمى سەرەتايىدا دەستىم بەدەۋام
 كىردى، تيايدا سەرەكەۋىم و بىروانامەيەكم بەدەست
 ھىنا بوم ھەبۋو بچمە قوتابخانەى ناۋەندىيەۋە،
 لىرەدا بريارم دا بۈيەكجارى دوكانەكەم بفرۈشم و
 بەتەۋاۋى خۇم بۇ خويندىن و قوتابخانە تەرخان
 بىكەم. ئەو بىرە پارەيەى لە فروشتنى دوكانەكەدا
 دەستىم كەۋتبۋو يارمەتتەيەكى باشى دام تاماۋەيەكى
 درىژ لە خويندىن بەردەۋام بىم.

لەو دەمەدا لەكازمىيە قوتابخانەى ناۋەندى نەبۋو،
 ئىدى چۈۋمە ناۋەندىيە كەرخ، ھەمۋو رۇژنىك بە
 گالىسكەى ترامۋاى (كە ئەسپ رايدەكىشا)

دەچوومە قوتابخانە. لە راستیدا ئەو قوناغە
بەختە وەرترین قوناغی ژيانم بوو، وام هەست
دەکرد سەرلەنۆی ژیاومەتەوه.

گۆڕینی جلۆبەرگەکانم

مانگی تشرینی یەکەم ئۆکتۆبەری سالی ١٩٣٢
مانگیكە بایەخیکى گرنگی لەژیانی مندا هەیه، لەو
مانگەدا لە قوتابخانەى ناوهندیى كەرخ وەرگیرام،
ئەمەناچاری کردم جلە تەقلیدی و کونەکانم بگورم
بە جلی نوی، ئەمە واتا من بووم بە (ئەفەندی)
بەپیی ئەو زاراوەیەى لەو روژگارەدا باو بوو.

پیشتر جلی تەقلیدیم دەپوشی کە بریتی بوو لە
لە دیشداشەو سایەو عەبا، هەروەها عەمامەیهکی
سەوزیشم لەسەر دەنا کە نیشانە بوو بۆ ئەودى
من (سەید)م لە نەژادی پیغەمبەر. شایانی باسە
ئەو بلیم عەمامە لەو ژینگەیهى نیمەدا سى جور
بوو، رەش و سپی و سەوز، عەمامەى رەش
تایبەت بوو بەو زانا ئاینیهى سەید بوایە، عەمامەى
سپى تایبەت بە زانایەکی ئایینی کە سەید نەبى،
بەلام عەمامەى سەوز تایبەت بوو بەو کەسانەى
وەک من سەید بوون بەلام لە کاروپیشەى
جوراوجوردا کاریان دەکرد.

لەسەرەتادا بو من زەحمەت بوو ئەو عەمامە
سەوزە داکنم و (سیدارە)ی فەیسەلى لەسەر بکەم.

ئەمە لە نىگای خەلکى عەوامدا وادەگەيە نیت کە من
باوەرى کۆنى خۆم گۆرپووە بووم بە يەکیک
لەو ئەفەندییانەى باوەریان وایە زەوى خەرو
بارانىش لە هەلمەوہیە.

یە کەمجار نەمدەتوانى لە بەرامبەر خەلکیدا بە
ئاشکرا بەو جلۆبەرگانەوہ دەر بکەوم، هەولم دەدا
رێگای دوورو کۆلانى تەسک ولابەلا بگرەم بەر تا
دەگەيشتمە شوینی وەستانی ترامواى بۆ ئەوہى
خۆم بە دوور بگرم لە نىگای خەلکى و پلارەکانیان.

بیرم دى روژیکیان پیرەمێردىكى ناسیاومان بەو
جلە تازانەوہ بینیمى، بە پلارەوہ پینى وتم: (لەبەر
خاترى دینارى ئەوان، ئایینى خویان فروشت).
گەنجىكى ناسیاو دەناسم ئەویش ناچار بوو
جلەکانى بگۆریت و جلێ نوێ بپۆشیت، بەلام ئەو لە
من پتر سلى لە نىگا و پلارى خەلکى دەکردوہ،
چونکە باوکى زانایەكى ئایینى ناودار بوو، بۆیە
ناچار ببوو جلۆبەرگە نوێیەکانى لە دوکانى نزیک
قوتابخانە کە دابنیت، کە لە مال دەهاتە دەرى جلە
تەقلیدیەکانى دەپۆشى بەلام کە دەگەيشتمە
دوکانە کە جلە تازەکانى لەبەر دەکردو بەپەلە
دەچووہ نینو قوتابخانە کەوہ تا کەس نەبینیت.

گرفتگی حەسودی (ئیرەیی)

من وهك چون له قوناغی سه ره تاییدا هه میسه
له پیش بووم، له قوناغی ناوه ندیشدا له پیش بووم و
هه موو سالیك به یه کهم ده رده چووم. له هاوینی
سالی ۱۹۳۵ دا کاتییک ئه نجامی کوتایی
تاقیکردنه وهی گشتیی قوتابخانه ناوه ندیه کان
راگهیه نرا، من به رزترین نمره م به ده ست هیناو
له ئاستی هه موو عیرا قدا به یه کهم ده رچووم.

سروشتی زیره کی و به یه کهم ده رچوون له
قوتابخانه داو بگره له هه موو بواره کانی تری
ژیانیشتا ئه وهیه که حەسودی ده ورورژینیست و
ده بینه مایه ی سه ره له دانی حەسادەت (له کوردیدا
ده لین: چاوپیس یان نه گریس یان بوود به چاوه وه
و-). حەسودی سروشتیکی به شه ریی گشتیه و
له هه موو مرو فیکدا هیه، به لام ریژه ی حەسودی،
به پینی فاگته ره ده روونی و کومه لایه تییه کان،
له یه کیکه وه بو یه کینکی تر ده گورد ریت.

له راستیدا من به ئه ندازه یه کی زور گیروده ی
حەسادەت و حەسودی بووم له لایه ن هه ندی له
هاوری قوتابیه کانم له قوتابخانه ی سه ره تایی،
ئه وان قینیکی زوریان ده شارده وه و هه ولیان ده دا
به هر شیوه یه ک بی نازارو زیانم پی بگه یه نن.
به لام له قوتابخانه ی ناوه ندیدا نازاره کانی من

به دهستی چه سوده گانه وه که متر بوو، دهشیت نه مه
بگه ریئینه وه بۆ دوو هۆکار:

یه که م: قوتابی سهره تایی بیگومان ته مه نی
بچو کتره له قوتابی ناوه ندی. سروشتی ئیره یی
بردنیش وایه که پتر له نیو منالاندا بهروونی و
ناشکرایی دهرده که ویت وه که له گه وران. که سی
گه وره ده توانیت چه ساده تی خوئی بچه پینیت یان
بیشاریته وه و راینه گه یه نیت ته نها له کاتیک گونجاودا
نه بیت، یان به شیوازی که ده ریده بریت نه بیت مایه ی
گه یی و ره خنه ی خه لکی، به لام منال ناتوانیت
کوئترولی سۆزه کانی خوی بکات، بویه زور
به ناشکرا چه سودی راده گه یه نیت به بی نه وه ی
پاساوی بۆ بهینیتته وه.

دووهم: ناوه ندی که رخ که من تیایدا ده مخویند،
ژمارده یه کی زۆری قوتابی له خوگر تبوو و دوو
نه وه نه ده ی قوتابیانی سهره تایی بوو، نه و
قوتابیانه ش له شوین و ژینگه ی جیا جیا و دوورده وه
هاتبوون، سروشتی چه سودیش وایه که له نیو
که سی نزیک و هاوشیوه و هاوپۆلدا پتر و توندتر
ده بیت، چه سودی لای نه و که سانه پتر ده رده که ویت
که له شوین و ژینگه یه کی به رته سکدا ده ژین، هه ر
که سینک ببینی که هاوریکه ی یان هاوشیوه که ی یان
هاوپۆله که ی له پیش خویه تی و له و زیره کتر و
له پیشتره، یان شوینیک گرنکی گرتوو که نه ویش
خواست و ته ماحی نه و شوینه ی هه بووه، نه و

له رووی ددروونیسه وه دوچاری نازارو خهفت
 دهییت. بهلام هرچه نده ژینگه که بهریتترو
 همه جورتر بیت نه وای ریزه ی حساده تیایدا
 که متر دهییت. نه مه وای له میله تانی سه ره تایی و
 ده وارنشینی کرد ریزه ی حساده تیان زور زیاتر
 بیت و هک له گه لان و میله تانی پیشکه وتوو و
 خاوه ن ژیار.

نه جیبزاده

یه که مبوونی من له ناوه ندیی که رخ له سالی
 ۱۹۳۵ دا، وای له بهریوه بهری قوتا بخانه که کرد
 پیشنیازیک پیشکشی وزاره تی مه عاریف بکات (که
 نه مرو پنی ده لیین وزاره تی په روه رده) بو نه وه ی
 ناوی منیش بخریته لیستی نه و قوتا بییانه ی
 یارمه تی دارایی له و وزاره ته وهرده گرن،
 یارمه تی که ش بریتی بوو له دینارو نیونیک له
 مانگیدا، نه مه ش بو نه و سه رده مه بره پاره یه کی
 زور بوو، به تاییه تی بو که سیک و هک منی هه ژار،
 به ده برینیکی تر نه و بره پاره یه چوار نه و دنده ی
 نه و مانگانه یه بوو که بهر له چه ند سالیک له دوکانی
 عه تر فروشییه که دا له گه ره کی نه نبارییه کان ده ستم
 ده که وت.

به لام نه م نیعمه ته بو من زور دریزه ی نه کیشا،
 له پاش سالیک، وزاره ت نه و کومه که ی لی بریم،

سەير ئەۋەيە لەكاتىڭدا يارمەتتەكەيان لىبىرىم كە من
لەتاقىکردنەۋەكەنى قۇناغى ناۋەندىدا يەكەم بووم
لەسەر ئاستى ھەموو عىراقدا. ئەمە مەسەلەيەكە
دەشت خوينەر باۋەرى پى نەكات، بەلام ھەر
بەرستى ئەمە رووى دا. ھەر كەسىك لە دۇسىيە
دەفتەرى تۆمارى وزارەتەكەدا بۆى بگەرپت
دەيدۆزىتەۋە.

ھۆكۈمەت سەيروسى مەرى ئەۋ رووداۋە
دەگەرپتەۋە بۆ يەكەك لە فەرمانبەرە گەرەكەنى
وزارەت، ئەۋ فەرمانبەرە بەۋە ناسىرابوۋ كە
لەمامەلەۋ كارە ئىدارىيەكانىدا لايەنگرى خەلكى
شارەكەى خۆى دەكات و مامەلەى ئەۋان زووتر
دەرپىنىت، ھەرودەها كاروبارى ئەۋ كەسانەش زوۋ
بەرپدەخات كە شەفاعەت و واسىتەيان دەكرد،
ئىدى ئەۋانىترى فەرمانمۇش دەكرد. لەراستىدا ئەم
چەشەنە فەرمانبەرە لەۋ رۇژگارەدا شتىكى شازو
دەگمەن نەبوۋ، بەلكو چەندىن فەرمانبەرى
ھاۋشىۋەى ئەۋ فەرمانبەرە لە فەرمانگە جىاجىياكانى
حكۈمەتدا ھەبوۋن، ھەندىكىان تا ئىستاش ماۋن.

ئەم فەرمانبەرە گەرەيەى وزاردى مەعارىف
دەيوست ئەۋ يارمەتتە بىدات بە قوتابىيەكى خەلكى
شارۋچكەكەى خۆى، بەمبۇرە دەستى كرد
بەگەرەن بەنىۋ لىستى ئەۋ قوتابىيەانەى
يارمەتتەكەيان بۆ بپاۋەتەۋە، بۆ ئەۋەى ھۆكارىك

بدۆزىتەو، تەنەت ئەگەر ھۆكارىكى ناچىزەش
يىت، تا يارمەتى لە يەككىك لەو ناوانە بېرىت،
دوچار بەداخەو ھۆكارىكى بۇ من دۆزىيەو تا
يارمەتییەكەم لى بېرىت. ھۆكارەكەيش ئەمەى
خوارەو بوو:

رۇژىكىان قوتابيانى يەككىك لەپۆلەكانى ئامادەى
مەرکەزى، مانگرتنىان لەتاقىکردنەو ەى وانەى
ئىنگلىزىدا راگەياند، بۇ بەدبەختىم من يەككىك بووم
لەقوتابيانى ئەو پۆلە، نەمويست خۆم لەو مانگرتنە
جىابكەمەو بەشۈيەيەكى سىروشتى منىش
بەشدارىم كرد، مامۇستاي ئىنگلىزىش سىفرى بۇ
ھەموو پۆلەكە دانابوو، لەوانە بىنگومان منىش،
تومەز فەرمانبەرە گەرەكە ئەو نمرە زۆر خراپەى
منى بىنيو ەو بە ەلى زانیو، ئەو ەبوو دواتر ناردى
بەشۈينما بۇ ژوورەكەى، پىنى راگەياندەم: وزارت
برىارى داو ە يارمەتییەكەت لى بېرىت لەبەر ئەو ەى
لە وانەى ئىنگلىزىدا سىفرت ەيناو.

من زۆر تىكام لىكرد كە پەلە نەكات و چاوەپى
تاقىکردنەو ەى كۆتايى سال بىكات تا بزانىت
نمرەكانم چۆن دەپىت نەك تاقىکردنەو ەيەكى
بچوكى ەرزىي. بەلام تىكەكى رەتكردمەو ەو داواى
لىكردم لە ژوورەكەى بچمە ەرى، پاشان
ەركەوت يارمەتییەكەى منى گواستۆتەو ە بۇ ئەو
قوتابىيەى خەلكى شارۋچكەكى خۇي بوو. پاشان
زانىم ئەو قوتابىيە لەخىزانىكى خۇشگوزەران و

ناسراوه، تا ئەمڕۆش لە ژياندا ماوه و جاروبار دەيبينم و رۆژانی رابردووی بیر دەخەمەود.

گلهیی لە کردەوهی ئەو فەرمانبەرە گەورهیه ناکریت، چونکە ئەو لە ژینگەیه کدا پەروەردە بووه باوهری وایه پیاو ئەو پیاوهیه یارمهتیی خەلکی گەرەکه کهی خۆی یان شارو شاروچکه کهی خۆی بدات ئەک گەرەک و شارێکی دی. یان که سێک واسیته بکات رێک وەک شتوازی عەشایهری که پێیان وایه هه‌موو شتێک به شەفاعەت (پروولێنان و تەکا) و واسیته به‌رێوه دەچێت. ئەو فەرمانبەرە گەورهیه له‌سالانی شەسته‌کاندا مرد، پاش مردنی پرسیارم له‌و خەلکانه کرد که ده‌یانناسی و لێم پرسین چۆن پیاویک بوو؟، هه‌موویان به‌شیوه‌یه‌کی جوان ستایشیان ده‌کرد، ده‌یانووت پیاویکی (نه‌جیب) و (نه‌جیبزاده) و (مه‌رد) و (جوامیر) بوو، پیاوه‌تیی له‌ده‌ست ده‌هات، زۆری تریش له‌و وه‌سفانه‌ی له‌و کاته‌دا له‌نیو خەلکیدا باوبوون.

ئەو فەرمانبەرە به‌لای منه‌وه که‌سیکی سته‌مکار و ناره‌سه‌ن بوو، به‌لام له‌تیروانینی ئەو که‌سانه‌ی سوودی بۆیان هه‌بوو، پیاویکی دادپه‌روهر و به‌خشنده‌ بوو، ئەمه‌ش وینه‌یه‌کی روونمان ده‌دات و ده‌رباره‌ی سروشتی مەرۆف له‌هه‌موو کات و شوێنێکدا، ده‌شیت زوڵم و سته‌م له‌ دیدی لایه‌نیک، دادپه‌روهری بیت له‌ دیدی لایه‌نیکي تر.

سەرچاوه:

الدكتور علي الوردي، دروس في حياتي، اعداد:
ماجد السامرائي،
مكتبة المجلة للطباعة والنشر والتوزيع، بغداد،
٢٠١٥.

تایببینی:

ئەم کتیبە بریتییه لە دوو بەش، بەشی یەکەم
بەناونیشانی وانهکانی ژيانم، بەشی دووهم بریتییه
لە کۆمهڵێن چاوپێکهوتن لەگەڵ عەلی وەردی
دەربارەی بابەتی پاراسایکۆلۆجی که هیچ
پەیوەندییهکیان بە بەشی یەکەمەوه نییه، بۆیه ئێمه
تەنها بەشی یەکەممان وەرگێڕاوه